

T.C
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET PROGRAMI

RUSYA’NIN DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ
ÜYELİĞİ
VE
TÜRKİYE ÜZERİNE ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Şeyda ÇOLAK
1150Y72204

Kasım 2013

İstanbul

T.C
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET PROGRAMI

RUSYA’NIN DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ
ÜYELİĞİ
VE
TÜRKİYE ÜZERİNE ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şeyda ÇOLAK

1150Y72204

Danışman: Yrd.Doç.Dr.Kahraman ARSLAN

Kasım 2013

İstanbul

T.C
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ONAY SAYFASI

Yüksek lisans öğrencisi Şeyda Çolak'ın " Rusya'nın Dünya Ticaret Örgütü Üyeliği ve Türkiye Üzerine Etkileri" konulu tez çalışması jürimiz tarafından.....
Yüksek lisans tezi olarak (oybirliği /oyçokluğu) ile başarılı bulunmuştur.

Adı- Soyadı

İmza

Tez Danışmanı :

Jüri Üyesi :

Jüri Üyesi :

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCÜ Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamiyle uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

ÖZET

Bu çalışmada II. Dünya Savaşı sonrası büyük bir ekonomik kriz yaşayan dünya ekonomisinin kalkınması ve dünya genelinde barışın daimi kılınması amaçlarının bir parçası olarak kurulmuş ve bugün dünya ticaretine yön veren Dünya Ticaret Örgütüne katılan Rusya'nın DTÖ katılımını inceleyerek katılımın Rusya ekonomisi ve Rusya'nın Türkiye ile olan ekonomik ilişkileri üzerine muhtemel etkileri değerlendirilmektedir.

Birinci bölümde DTÖ'nün kurulmasına etken olan ekonomik çıkar nedenli dünya savaşlarına değinilerek, DTÖ'nün kuruluş amaçları, ilkeleri ve DTÖ kuruluş aşamaları özetlenmektedir. Çin'in DTÖ üyeliği sonrası yaşanan ekonomik gelişmeler belirtilerek, DTÖ üyeliğinin önemi vurgulanmaktadır.

İkinci bölümde, Rus ekonomisinin tarihsel gelişimi, mevcut temel verileri ayrıntılı olarak açıklanmakta, ekonomik olarak güçlü ve zayıf olduğu noktalar açıklanarak, ürün bazında ve hacimsel olarak üretim, ihracat, ithalat verileri ve ekonomik ilişki içinde bulunduğu ülkeler belirtilmektedir. Özellikle ekonomik büyüme ve gelir artışına önemli etkileri olan Rusya'ya yapılan doğrudan yabancı yatırımlar detaylı olarak incelenmektedir. Rusya'nın son yirmi yılda gerçekleştirdiği ekonomik değişimde küresel ekonomi ile bütünleşmesinin önemli bir etken olduğu savunulmuştur.

Üçüncü bölümde üyelik anlaşmasının bir parçası olarak Rusya tarafından yapılan önemli taahhütler sıralanarak, bu taahhütlerin sektör ve ürün bazında olası sonuçları Çin örnekleriyle desteklenerek belirtilmiştir. Üçüncü bölüm sonunda katılımın Rus ekonomisi üzerindeki muhtemel etkileri açıklanmaktadır. Doğrudan yabancı yatırım akışlarının artmasının sonuçlarının en çok ticari hizmetler ve perakende sektöründe hissedileceği görüşü savunulmaktadır.

Dördüncü bölümde, Türkiye-Rusya ilişkilerinin tarihçesi, ekonomik işbirliği ve anlaşmalarına değinilmiş, mal ve hizmetlerdeki mevcut ticaretimizin durumu ve DTÖ üyeliğinin olası etkileri detaylı olarak açıklanmıştır. Sonuç bölümünde Rusya'nın DTÖ üyeliğinin Türkiye ekonomisi üzerine olumlu etkilerde bulunacağı öngörülmüştür.

ABSTRACT

In this study, we examine the participation of Russia in the WTO, which had been established as a part of realizing the aims of the development of the world economy that had been collapsed after World War II and making permanent peace in the world and that today it directs the world trade and we evaluate the Russian economy and the possible influences of it on the economic relations Russia has got with Turkey.

In the first section, the world wars with causes of economic interest which are factors for the foundation of WTO are referred to and the foundation aims of WTO, principles and the foundation stages of WTO are summarized. The economic developments experienced in China after WTO membership, are specified and the importance of the WTO membership is emphasized.

In the second section, the historical development of the Russian economy, current basic data are explained in detail, the strong and weak points of it economical point of view are indicated, production, export, import data based on the product and volume and the countries it has economic relationship, are stated. Especially, the direct foreign investments made to Russia that has important effects to economic development and revenue growth, are examined in detail. It is argued to be an important factor of Russia being integrated with the global economy in the economic change it realized within the last twenty years.

In the third section, important undertakings performed by Russia, are listed as a part of the membership agreement, the possible results of these undertakings according to the sector and product basis are pointed out by supporting with the examples of China. The opinion that the outcomes of increasing the direct foreign investment flow would be felt in the retail sector is justified at the most.

In the fourth section, the history of Turkey – Russia relations, economic cooperation and agreements are referred to, the state of our current trade in goods and services and the possible effects of WTO membership are explained in detail. In the final section, it is foreseen that WTO membership of Russia would positive effects on the Turkish economy.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
JURİ ÜYELERİ İMZA SAYFASI.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLOLAR, ŞEKİLLER VE GRAFİKLER LİSTESİ.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM	
DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ	
1. DTÖ Öncesi GATT Sistemi.....	3
1.1.GATT'ın Amaçları	5
1.2. GATT'ın Temel İlkeleri	6
1.3. GATT Müzakere Turları	7
1.4. Uruguay Turu ve Dünya Ticaret Örgütü.....	7
1.5.Uluslararası Ticaret ve DTÖ'nün Önemi.....	9
1.6.DTÖ Sistemine Yönelik Tehditler.....	11
2. DTÖ'ye Katılım Süreci.....	15
2.1. Resmi Başvuru ve Çalışma Grubunun Kurulması.....	16
2.2. Çalışma Grubunun İncelemeleri ve İkili Taviz Müzakereleri.....	16
2.3. Katılım Protokolü	16
2.4. Karar	17
3. Son Dönem DTÖ Katılımlarına Örnek Olarak Çin'in DTÖ'ye Katılımı ve Sonuçları.....	17
3.1. Çin'in DTÖ Üyeliği Amacıyla Bulunduğu Taahhütler	17
3.2. Çin'de 1979-2012 Yılları Arasında Ekonomik Büyüme ve Reformlar	20
3.3. Çin'de Yabancı Yatırımlar	25
3.4. Çin'in DTÖ'ye Üyeliğinin Dünya Ticareti ve Çin Üzerine Etkileri	26
II. BÖLÜM	29
GÜNÜMÜZ RUSYASI VE EKONOMİK VERİLERİ	29
2.1.Rusya Ekonomisine Genel Bakış	29
2.1.1. Temel Bilgiler	29
2.1.2. Ekonomik Veriler	30
2.1.3. Kurumsal Özellikler	38
2.2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları	40
2.3. Rusya'nın Dış Ticareti	44
III. BÖLÜM	49

RUSYA'NIN DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ ÜYELİĞİ İLE İLGİLİ TAAHÜTLERİ.....	49
3.1. Tarım Dışı Pazara Giriş(NAMA)	49
3.2. Hizmet Sektörü Taahhütleri	53
3.2.1. Telekomünikasyon.....	53
3.2.2. Sigortacılık	53
3.2.3. Bankacılık ve Menkul Kıymetler.....	55
3.2.4. Ticari Hizmetler	57
3.2.5. Dağıtım Hizmetleri	58
3.3. Tarımsal Ürünlerle İlgili Taahhütler.....	58
3.3.1. Rus Tarım Ürünleri İhracatının Görünümü.....	62
3.4. Tarife Dışı Engeller	63
3.5. Fikri Mülkiyet Hakları.....	66
3.6. Ticaretle Bağlantılı Yatırım Önlemleri (TRIMS).....	67
3.7. DTÖ Üyeliğinin Rusya Üzerine Etkileri	68
IV. BÖLÜM	
TÜRKİYE-RUSYA EKONOMİK İLİŞKİLERİ VE DTÖ ÜYELİĞİNİN TÜRKİYE	
ÜZERİNE ETKİLERİ	74
4.1. Türkiye-Rusya İlişkilerinin Tarihçesi.....	74
4.2. Türkiye-Rusya Ekonomik İlişkileri	75
4.3. İki Ülke Arasındaki Anlaşmalar	78
4.3.1. Karadeniz Ekonomik İşbirliği	78
4.3.2. Doğal Gaz Anlaşması	79
4.3.3. Nükleer Santral Anlaşması.....	81
4.4. Turizm Alanında İlişkiler.....	82
4.5. Basitleştirilmiş Gümrük Hattı Uygulaması.....	85
4.6. Rusya-Türkiye Arasında Ulaştırma ve Taşıma	86
4.7. Dağıtım Kanalları ve Perakende Sektörü.....	88
4.8. Türkiye-Rusya Arasında İthalat ve İhracat, DTÖ Üyeliği Sonrası Beklentiler	89
SONUÇ.....	103
KAYNAKÇA.....	104

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1: Dünya Geneli ve Seçilmiş Ekonomilerin İhracatı(1999-2010,Milyon\$).....	10
Tablo 2: Çin'in Dış Ticareti(2001-2010,Milyar\$)	21
Tablo 3: Çin'in İhracatında İlk 10 Ürün Grubu(2010,Milyar\$)	22
Tablo 4: Çin'in Ticaret Yaptığı İlk On Ülke , 2010 (Milyon Dolar).....	23
Tablo 5: Çin'in Petrol İthalatı(1980-2010)	24
Tablo 6: Çin'in DTÖ Üyeliği Sonrası Ekonomik Değişimi	24
Tablo 7: Rusya Temel Bilgiler	30
Tablo 8: Rusya'da GSYİH Değişimi(2006-2011).....	33
Tablo 9: ABD Doğal Gaz Fiyat Değişimi(2008-2012)	35
Tablo 10: Seçilmiş Ülkelerde İhracat ve İthalatın GSYİH içindeki Oranı(2009-2011)	40
Tablo 11: En Fazla Doğrudan Yabancı Yatırımı Çeken On Ülke ve Rusya(2008-2010)	42
Tablo 12: Rusya'ya Yapılan Doğrudan Yabancı Yatırım Miktarları (Milyon Dolar).....	43
Tablo 13: Rusya Dış Ticaret Göstergeleri (Milyar Dolar).....	44
Tablo 14: Rusya'nın İhraç ve İthal Ettiği Başlıca Ürünler (Milyon Dolar).....	45
Tablo 15: Rusya'nın Diğer Ülkelerle İhracat ve İthalatı 2011	46
Tablo 16: Rusya'nın Uygulayacak Olduğu Tarife Oranları	49
Tablo 17: DTÖ Üyelik Anlaşması Şartlarına Göre Rusya'nın Tarım Sektöründe Seçilmiş Bağlayıcı Tarife Oranları.....	58
Tablo 18: Rusya'nın Gıda Ürünleri İthalatındaki Artış(200-2011).....	59
Tablo 19: DTÖ Üyeliğine Katılımın Rusya Ekonomisi Üzerine Tahmini Etkileri.....	69
Tablo 20: Türkiye'yi Ziyaret Eden İlk On Sıradaki Yabancıların Milliyetlerine Göre Dağılımı(1999-2011)	83
Tablo 21: Türkiye-Rusya İhracat-İthalat Verileri(2007-2012)	90
Tablo 22: Rusya'nın Türkiye İle Madde Bazında Dış Ticareti, 2011-2012 (Bin \$)	91
Tablo 23: Rusya'nın Türkiye'den 2010-2012 Dönemi İthalatındaki İlk 20 Ürünün Tutarsal Değişimi Ve İthalat Sıralamasında Türkiye'nin Yeri	94

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil 1: Yabancı Sermayeli İşletmelerin Çin'in Endüstriyel Üretimi İçindeki Payları; (1990-2010)	26
Şekil 2: Çin'in İhracatında İlk 10 Ürün Grubu(2010,Milyar\$).....	34
Şekil 3: Rusya'nın Kurumsal Yapı Kalitesi ve Kişi Başı Gelir Düzeyleri, 2010.....	39
Şekil 4: Rusya'da Yabancı Yatırım Miktarları(1993-2011).....	41
Şekil 5: Rusya'da Çiftlik ve Kümes Hayvanı Üretim Miktarı,(1993-2010) Milyon Ton.....	60

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.m	:Adı Geçen Makale
AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AGIT	:Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
BAE	:Birleşik Arap Emirlikleri
BDT	:Bağımsız Devletler Topluluğu
BGH	:Basitleştirilmiş Gümrük Hattı
DTÖ	:Dünya Ticaret Örgütü
DYY	:Doğrudan Yabancı Yatırımları
EBRD	:Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası
GATT	:Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GSYİH	:Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GYÜ	:Gelişme Yolunda Ülkeler
IMF	:Uluslararası Para Fonu
İKDYY	:İç Kaynaklı Doğrudan Yabancı Yatırımları
KEK	:Türkiye - Rusya Hükümetler arası Karma Ekonomik Komisyonu
KOBİ	:Küçük ve Orta Boy İşletmeler
MFN	:En Çok Kayrılan Ülke
NACC	:Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi
NAMA	:Tarım Dışı Pazara Giriş
OECD	:İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı
SGP	:Satınalma Gücü Paritesi
SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STA	:Serbest Ticaret Anlaşması
TRIMS	:Ticaret ile İlgili Yatırım Önlemleri
TTIP	:AB - ABD Transatlantik Ticaret Ve Yatırım Ortaklığı
vb.	:Ve benzerleri
vd.	:Ve diğerleri
WIPO	:Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü

GİRİŞ

Bin dokuz yüz doksanlı yılların başında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasından sonra çoğulcu demokrasi ve liberal ekonomik düzene geçiş yapan Rusya'nın 1993 yılında başvurduğu Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyeliği 16.12.2011 de Cenevre konferansında resmen kabul edilmiştir. Tam üyelik 22.08.2012 tarihinde gerçekleşmiştir.

Yaklaşık iki trilyon dolarlık ekonomik büyüklüğe sahip olan Rusya, DTÖ'ye üye olan 156. ülke olmuştur. Çin'in 2001 yılındaki katılımından bugüne değin DTÖ'ye katılan ikinci en büyük ekonomi olarak Rusya'nın üyeliği dünya ticaretinde yaşanan en geniş kapsamlı serbestleşme adımlarından birini oluşturmaktadır. DTÖ üyeliği tarife politikası, gümrük idaresi, standartlar, yabancı yatırımcıların hakları dâhil (özellikle hizmetlerde), tarım politikası, fikri mülkiyet hakları dâhil olmak üzere ile birlikte birçok kurumu geniş bir yelpazede etkileyecektir. Bu nedenle konu doğrudan yabancı yatırımlarını ve önemli ticari yatırım fırsatlarını çok geniş bir yelpazede değerlendirilmesini gerektiren bir süreci temsil etmektedir. Bu değişiklikler Rus ekonomisini, ekonomik gelişme için açık, serbest bir ticarete ve yatırım modeline taşıyabilecektir.

Bu çalışmada, Rusya'nın DTÖ katılımının öncelikle Rusya üzerine yapacağı katkılar değerlendirilmektedir. Özellikle Çin'in DTÖ üyeliği ve ekonomik sonuçlarından referansla Rusya'nın DTÖ'ye üyeliği öncesi ve sonrası gerçekleştirdiği reformlar incelenerek DTÖ üyeliğinin Rusya ekonomisi üzerine oluşacak etkileri değerlendirilecek, Rusya'nın elde edeceği ekonomik kazanımların, Türkiye ekonomisi üzerine olası etkileri incelenecektir. Rusya ile ticaret yapan ülkeler için mevcut ve oluşacak ticaret ortamının avantaj ve dezavantajları sorgulanarak, Rusya'nın uyguladığı tarifeleri azaltmasının, ithalat ve ihracat üzerindeki kısıtlamalar ve ticaret üzerine etkileri, örnekler ve rakamlarla gösterilecektir. Rusya ile diğer ülkeler arasında DTÖ'nün uluslararası ticarete koyduğu kuralların hâkim olmasının yaratacağı güven ortamı ile Rusya'ya yapılacak doğrudan yatırım artışları, Rusya ekonomisi üzerine olduğu kadar Rusya'ya komşu ülkeler ve Rusya ile ticaret yapan ülkeleri olumlu etkileyecektir. Türkiye'nin de bu olumlu gelişmelerden etkilenmesi kaçınılmazdır. Özellikle dış ticaret

açığımızın yüksek seviyelerde seyretmekte olduğu bu günlerde Rusya'nın üyeliği Türkiye için özel bir öneme sahiptir.

I.BÖLÜM

DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ

1.DTÖ Öncesi GATT Sistemi

On dokuzuncu yüzyılda kendini gösteren hızlı sanayileşme ve zirveye ulaşan sömürgecilik kaynaklı ekonomik güç, Avrupa'yı dünyanın sermaye, sanayi ve üretim merkezi haline getirmişti. Fransız ihtilâlinin ardından Avrupa'da oluşan milliyetçilik akımı, bu kıtadaki kuvvetler dengesini büyük ölçüde değiştirerek, yeni "ulus-devletlerin" ortaya çıkmasına yol açmıştır. İngiltere ve Fransa'ya ilaveten Almanya ve İtalya, yeni kuvvetler dengesinin en önemli unsurları olarak bu dönemde ön plana çıkmışlardır. Bu ülkelerden özellikle Almanya sömürgeci paylaşımın gerisinde kalmış, yüksek nüfusunun ekonomik ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde sanayideki gelişmesini devam ettirmek için gereksinim duyduğu hammadde kaynaklarına ulaşma çabalarında İngiltere ve Fransa'nın engelleriyle karşılaşmıştır. Yaşanan bu hammadde paylaşım çabaları (paylaşılamaması) Birinci Dünya Savaşı'nın en önemli nedenini oluşturmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı'nın taraflar arasında yarattığı ekonomik dengesizlik, özellikle savaşa dâhil olan ve kaybeden ulusları, savaşın sarstığı ekonomilerinin mali yapılarının korunduğu sağlam ve sıkı para politikalarına dönme çabası içine itmiştir. 1922 ve 1926 arasında bu çabaların karşılığında uluslar belli ölçülerde başarılı olmuşlarsa da, Almanya'dan Sovyet Rusya'ya kadar uzanan coğrafyada, parasal sistemde büyük ölçüde çöküş yaşanmıştır. Bunun en çarpıcı örneği, I. Dünya savaşı sonunda ağır bir savaş tazminatı ile karşı karşıya kalan Almanya'nın savaş sonrası yaşanan ekonomik kriz sonucunda para biriminin 1923 yılında, 1913'deki değerinin milyarda birine inmesidir. Avrupa da ki mevcut bu kötü ekonomik koşullara ilave olarak, 1929 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde(ABD) başlayan ekonomik bunalımın ardından ülkeler ekonomilerini büyük ölçüde dışarıya kapatarak, ulusal bazda büyük bunalımın getirdiği iç sorunlara yönelmek durumunda kalmışlardır. Bu da dünya ticaretinde işbirliğinden uzaklaşılmasına neden olmuştur. Ülkeler, kendi sanayilerini korumak, dış ödemeler dengesi problemlerini çözmek ve yerel özel sektör işletmelerini koruyarak artan işsizliği önlemek için gümrük tarifelerini yükseltme yoluna gitmişlerdir. Kriz

döneminin başları olarak nitelendirilebilecek olan, ‘ 1929-1932 arasında dünya ticareti, krizin yarattığı olumsuz gelişmelere bağlı olarak, bu dönemde %60 düzeyinde gerilemiştir. Çünkü devletler kendi ulusal piyasalarını ve paralarını dünya ekonomisindeki belirsizlik ve olumsuz akımlardan korumak için giderek yükselen engeller uygulamaya başlamış ve korumacılık anlayışı tekrar ekonomileri içe kapalı hale getirmiştir.’¹ Büyük ekonomik bunalım, yanlış bir tercih olarak ülkeleri korumacılığa sevk etmiş, gümrük duvarlarının hızla yükselmesi, bunalımın denetimden çıkarak yayılmasına ve bilahare komünizm ve faşizmin beslenip güçleneceği sosyo-ekonomik ortamın doğmasına yol açmıştır.

Özel tasarrufların yetersizliği, sanayi ve ticari işletmelerin ekonomik gelişmeyi desteklemesini sağlamaktan uzak kalarak, işletmelerin yeterli sermayeye ulaşmaları önünde engel yaratmıştır. ‘ Bu gelişmeler, İkinci Dünya Savaşı'nın dolaylı bir nedeni olarak gösterilen Alman ekonomisinin dış borçlara olan bağımlılığını artırmıştır. Bu gelişmelere paralel olarak, Alman ekonomisi son derece kırılgan hale gelmiştir...²’

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, barışı sürekli olarak korumak amacıyla, ekonomik alanda işbirliğinin gereği ortaya çıkmış, savaş döneminde harap olan ülkelerin kalkınma arayışlarına destek olmak, uluslararası alanda likidite ve mali güven gibi ihtiyaçlara cevap vermek ve uluslararası ticareti serbestleştirip artırmak amacıyla yeni kurumların varlığına ihtiyaç duyulmuştur. International Monetary Fund (IMF),

Dünya Bankası gibi ‘Bretton Woods’ kurumları bu çabaların sonucunda ortaya çıkmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan sistemde, Soğuk Savaşın varlığına rağmen, ekonomik ve siyasi özgürlükler, gelişen uluslararası ticaretle birlikte, birbirlerini tamamlayan ve güçlendiren unsurlar haline gelmişlerdir.

Mali alandaki kurumlaşmanın yanı sıra, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi yönünde de benzer bir işbirliğine ihtiyaç duyulması sonucunda, 50 kadar ülkenin temsilcisi tarafından ‘Uluslararası Ticaret Örgütü’ adı verilen bir uluslararası örgütün kurulması amaçlanmıştır.³ Ayrıca, Uluslararası Ticaret Örgütü'nün kuruluş müzakereleri devam ederken, belirli mallar üzerinde tarife indirimlerinde bulunmak ve Uluslararası Ticaret Örgütü'nün ülkelerce onaylanmasına kadar geçecek sürede bu indirimleri uygulamaya koymak amacıyla,

(1)İbrahim Bakırtaş ve Ali Tekinşen, "Dünya Savaşları ve Büyük Buhran Arasındaki Etkileşimin Ekonomi Politikası" Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2004 - Sayı: 12 - ISSN 1302-1796,s. 84

(2) a.g.m s.5

(³) ‘Understanding the WTO’, September 2003, 3rd edition, World Trade Organisation Information and Media Relations Division, s.16

23 ülke Ekim 1947'de Cenevre'de “geçici” olarak nitelendirilen Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasını (GATT) imzalamışlardır.

Uluslararası Ticaret Örgütünün kurulamaması üzerine, “geçici” olma özelliğine rağmen, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması 1948-1994 yılları arasında uygulanmış ve dünya ticaretinde genel kabul gören bir çerçeve oluşturmuştur. 3 Ocak 1948'de yürürlüğe giren GATT, dış ticaretin serbestleşmesi hedefi çerçevesinde faaliyet göstermiştir. Dış ticarete rekabetin mal kalitesini artıracığı, fiyatları düşüreceği, böylece dış ticaretin hacminin artacağı düşüncesi ile dış ticaretin serbestleşmesinin önündeki engel olan gümrük tarifelerinin düşürülmesi, tarife dışı engellerin kaldırılması, karşılaşılabilecek diğer engellerin ve farklı muamelelerin ortadan kaldırılması GATT'ın temel amaçlarıdır.

GATT ile uluslararası ticaret ilk kez sistemli olarak uluslararası bir kuruluş tarafından belirli kurallar çerçevesinde yürütülmeye başlanmıştır. GATT'ın kuruluşu ile birlikte rekabeti bozucu, ticareti kısıtlayıcı engellerin kademeli olarak kaldırılması nedeniyle dünya ticaretinde önemli artışlar kaydedilmiştir. GATT ile gelen ticari sistem, ticaret pazarlıkları veya görüşme turları ile periyodik olarak gelişmiştir.

“İlk turlar, tarifeler ve indirimlere yoğunlaşmış, daha sonra anti-damping ve tarife dışı destekleri de kapsamıştır. Son tur olan Uruguay Turu ise DTÖ’yü kurmuştur.”⁴ DTÖ, IMF ve Dünya Bankası ile birlikte Bretton Woods kurumlarının üçüncü ayağını oluşturmaktadır.

1.1. GATT'ın Amaçları

GATT'ın genel amaçları, temel olarak üye ülkelerin hayat seviyelerini yükseltmek, reel gelir ve efektif talepte istikrarlı bir büyüme ile dünya kaynaklarında tam kullanımı sağlamak, üretimin ve uluslararası ticaretin geliştirilmesine yardımcı olmaktır. Özel amaçlar ise genel amaçlara ulaşmak için tarifeler ile uluslararası ticarete konan diğer ayrımcı engelleri azaltmak olarak belirlenmiştir⁵.

⁽⁴⁾(<http://www.ekonomi.gov.tr/upload/31D15C21-ACE2-38A88594002FA85B6F1A/1.CokTaraf.Tic.Sistemi.pdf>.s.1

⁽⁵⁾ Nil Karaca, Gatt'tan Dünya Ticaret Örgütüne, <http://web.sakarya.edu.tr/~kaymakci/makale/gatttan.pdf>,s. 85

1.2 GATT'ın Temel İlkeleri

GATT:

- En Çok Kayrılan Ülke Kuralı,
- Ulusal Muamele Kuralı,
- Gümrük vergilerinin indirilerek konsolide edilmesi,
- Korumanın sadece gümrük vergileri ile gerçekleştirilmesi, olarak sıralanabilecek dört temel prensip üzerine inşa edilmiştir.

En Çok Kayrılan Ülke Kuralına göre, üye ülkeler arasındaki dış ticaret, ayırıcı olmayan temelde yapılmalıdır. Bu kural uyarınca üye ülkelerin biri diğer bir ülkeye herhangi bir gümrük kolaylığı sağladığı takdirde, bu kolaylıktan anlaşmaya taraf ülkelerin tümü faydalanabilecektir⁶. Bu kuralın bazı istisnaları bulunmaktadır. Bunlar, gümrük birlikleri, serbest ticaret anlaşmaları gibi bölgesel ticaret anlaşmaları ve genel preferanslar sistemi gibi gelişme yolundaki ülkeler lehine düşük gümrük vergisi alınması veya gümrük vergisinin alınmaması gibi ayırıcı nitelikteki uygulamalar ile Anlaşmanın öngördüğü anti-damping ve telafi edici vergiler gibi bazı diğer uygulamalardır.

Ulusal Muamele Kuralı⁷ ise, iç pazara ilişkin düzenleme ve uygulamalar yönünden ithal ve yerli mallar arasında ayırım yapılmamasını öngörmektedir. Ulusal Muamele Kuralı yalnız bir mal, hizmet ve fikri mülkiyet pazara girdikten sonra uygulanır.

Bundan dolayı, yerli üretimden gümrük vergisine eş bir vergi alınmamış olmasına rağmen, ithal mal üzerinden gümrük vergisi alınması Ulusal Muamele kuralına aykırılık teşkil etmez. Üçüncü ilke olan, “Gümrük Vergilerinin İndirilerek Konsolide Edilmesi” ilkesi uyarınca her üye ülkenin taviz listesinde yer alan oranlar, bağlı oranlar olarak adlandırılmakta ve ülkeler, uygulamada söz konusu oranların üzerine çıkmamaktadır. Söz konusu oranlar o üye ülke bakımından bağlayıcı olmakta ve önemli ticaret ortaklarıyla telafi amacıyla müzakere etmeksizin, artırılamamaktadır.

Uruguay Turu müzakerelerinin en önemli sonuçlarından biri, ülkelerin taviz listelerini geliştirmeleri ve bağlı oranlar çerçevesinde yapılan ticaretin artmasıdır. Gelişmiş ülkeler için

⁽⁶⁾ General Agreement on Tariffs and Trade (GATT 1947) Madde 1, (http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/06-gatt.pdf)

⁽⁷⁾ <http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=78AFBB2E-19DB-2C7D-3D25C0E477E9BCFD>

bağlı oranlar Uruguay Turu öncesinde %78 iken, bu oran Uruguay Turu sonrasında %99'a; gelişmekte olan ülkeler için %21'den %73'e yükselmiştir.⁸

Son olarak, "Tarifeler Yoluyla Koruma" ile GATT, tarife dışı engellerin bazı istisnalar dışında tümüyle yasaklanmasını, tarifelerin de giderek azaltılmasını öngörmektedir. "Tarifikasyon" olarak adlandırılan süreçte, tarım ürünlerindeki ithalat kısıtlamaları büyük ölçüde tarifelere dönüştürülmüştür.

1.3. GATT Müzakere Turları

GATT'ın temel metni önemli ölçüde ilk halini korumuş, buna ilave olarak, taraf olunması ihtiyari olan "çoklu anlaşmalar" biçimindeki eklemeler yapılmış ve tarifelerin daha da aşağıya çekilmesine yönelik çabalar sürdürülmüştür. Bu gelişmelerin çoğu, "müzakere turları" olarak adlandırılan çok taraflı ticaret müzakereleri yoluyla sağlanmış, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesine yönelik en önemli adımlar GATT'ın hükümleri çerçevesinde yapılan müzakere turları vasıtasıyla atılmıştır.

GATT müzakere turları, ilk yıllarda, özellikle tarife indirimleri üzerinde yoğunlaşmıştır. 1960'ların ortalarında yapılan "Kennedy Turu" neticesinde bir GATT Anti-Dumping Anlaşması sonuçlandırılmış, 1970'lerde gerçekleştirilen "Tokyo Turu"nda ise, tarifeler dışındaki ticari engeller müzakere edilmiş ve sistemin geliştirilmesine yönelik konular da ele alınmıştır. Son olarak, 1986-1994 yılları arasındaki "Uruguay Turu" DTÖ' nün kurulması ile birçok yeni anlaşmanın imzalanmasını sağlamıştır.

1.4. Uruguay Turu ve Dünya Ticaret Örgütü

GATT kuralları ve tamamlayıcı anlaşmaları, 1986 ile 1994 yılları arasında gerçekleştirilen Uruguay Turu Ticaret Müzakerelerinde, dünya ticaretinin değişen koşullarına uyum sağlamak amacıyla güncelleştirilmiştir. Uruguay Turundan önce gerçekleşen yedi müzakere turunda gümrük vergilerinin azaltılması hedeflenirken Uruguay Turunda bu hedefin yanı sıra dünya ticaretindeki kural ve disiplinlerin güçlendirilmesine yönelik ve tüm ülkelerin taraf olduğu 29 anlaşma, bir paket halinde kabul edilmiştir⁹.

Müzakere turlarının sonuncusu olan "Uruguay Turu" önceki turlardan çok daha kapsamlı ve geniş katılımlı olmuştur. Eylül 1986 tarihinde Uruguay'da başlayan GATT Çok

⁽⁸⁾<http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=78AFBB2E-19DB-2C7D-3D25C0E477E9BCFD> s.2

⁽⁹⁾ Understanding the WTO, s.17

Taraflı Ticaret Müzakereleri, 15 Aralık 1993 tarihinde sona ermiştir. Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesini ve düzenli işleyişini amaçlayan bir anlaşma niteliğindeki GATT, kurumsal bir yapıya kavuşturularak 15 Nisan 1994 tarihli Nihai Senet ile, 1.1.1995 tarihi itibarıyla DTÖ kurulmuş ve GATT'ın yerini almıştır.¹⁰

Uruguay Turunun tamamlanmasıyla dünya ekonomisi ileriye doğru çok önemli bir atılım gerçekleştirmiştir. DTÖ'yü kuran Marakeş Anlaşması dört Ekten oluşmaktadır.¹¹

Ek 1: Çok Taraflı Ticaret Anlaşmaları,

Ek 1.A: Mal Ticaretinde Çok Taraflı Anlaşmalar,

-Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması 1994,

-Tarım Anlaşması,

-Tekstil ve Giyim Anlaşması,

-Ticarete Teknik Engeller Anlaşması,

-Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Anlaşması,

-Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması 1994'ün VI. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma,

-Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması 1994'ün VII. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma,

-Sevk Öncesi İnceleme Anlaşması,

-Menşe Kuralları Anlaşması,

-İthalat Lisansları Anlaşması,

-Sübvansiyonlar ve Telafi Tedbirleri Anlaşması,

EK 1.B: Hizmet Ticareti Genel Anlaşması ve Ekleri,

EK 1 C: Ticaretle ilgili Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması,

EK 2: Anlaşmazlıkların Giderilmesi Kural ve Yöntemleri Üzerine Mutabakat,

EK 3: Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Mekanizması,

EK 4: Çoklu Ticaret Anlaşmaları,

-Sivil Uçak Ticareti Anlaşması,

-Devlet İhaleleri Anlaşması,

-Uluslararası Süt Ürünleri Anlaşması,

-Uluslararası Sığır Eti Anlaşması

⁽¹⁰⁾ DTÖ Kuruluş Anlaşması, 25 Şubat 1995 tarih ve 22213 mükerrer sayılı Resmi Gazete.

⁽¹¹⁾ a.g.m.

DTÖ Dünya ticaretinin yaklaşık %95'ini temsil etmektedir.

1.5. Uluslararası Ticaret ve DTÖ'nün Önemi

DTÖ'nün amacı, üye ülkelerin ticaret ve ekonomi alanındaki ilişkilerini geliştirmek, hayat standartlarını yükseltmek, istihdam artışı sağlamak, reel gelir ve talep hacminde istikrarlı bir artış sağlamak, dünya kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma hedefine uygun bir şekilde kullanımını sağlamak ve çevreyi koruyarak, farklı gelişme seviyelerindeki ülkelerin ihtiyaç ve endişelerine cevap verecek şekilde mevcut kaynakları geliştirmektir.

Bu amaçların gerçekleşebilmesi için uluslararası ticareti kısıtlayan her türlü engelin ve farklı muamelenin kaldırılması amaçlanmıştır. Uluslararası Ticareti kısıtlayan engellerin kaldırılması, ithalat ve ihracata uygulanan her türlü tarife dışı engeli tarifeye dönüştürerek ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir.

Uluslararası ticaret, ulusları ekonomik bakımdan birbirlerine bağlama özelliği ile küreselleşme tartışmalarının odak noktasında yer almaktadır. Uluslararası ticaret sayesinde dünyanın farklı kıtalarında üretilen ürün ve hizmetler, bir başka kıtada kıyasıya rekabet etmektedir. Bu rekabet, iş güvencesi, gelecek endişesi gibi kavramları günlük hayatın bir parçası haline getirmiştir.

DTÖ, anlaşmalarının bağlayıcılığı ile küreselleşme sürecinde sivrilen bir uluslararası örgüttür. DTÖ sistemi, Anlaşmazlıkların Halli Organi kararlarına uyulmaması halinde, şikayetçi tarafa yaptırım hakkını tanımakta, bu yaptırımın nasıl olacağını ve ne şekilde uygulanacağını tanımlamaktadır. Bu yasal altyapı DTÖ'nün gücünün temelini oluştururken, DTÖ'den beklentileri de artırmaktadır. DTÖ'nün bu gücü, ulusal planda dahi olsa şikâyeti olan her türlü muhalif grubu veya çıkar grubunu ondan yararlanmaya yöneltmektedir.

Uluslararası ticaret sistemi, II. Dünya Savaşından sonra yeni bir sıcak savaşın ticari ve ekonomik nedenlerini ortadan kaldırmıştır. Uluslararası ticarete serbestleşme ve karşılıklı ekonomik bağımlılığın artırılması sistemin iki ana unsuru olmuştur.

'1950'lerde uluslararası ticaret dünya gayri safi hasılasının %7'si iken, bu oran 1999'da %23'ü bulmuştur. 1948 ile 1997 yılları arasında dünya mamul mal ticareti 14 kat artmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin dünya ticaretinden aldıkları payı son 15 yılda %20'den %25'e yükselmiştir. Bu oran, mamul mal ticaretinde %10'dan %15'e ulaşmıştır. Bu eğilim

sürdüğü takdirde, anılan oranın 2020 yılında %50'yi aşacağı öngörülmektedir. Dünya ticaretinde en fazla paya sahip 25 ülkenin üçte biri gelişmekte olan ülkelerdir. Gelişmiş ülkelerin milli gelirleri ise 1970'lerde ortalama 10.000 dolar iken bu rakam 1990'larda iki katına çıkmıştır¹². 2000-2011 yılları arasında ise dünya ülkelerinin GSYİH toplam 32.334,43 milyon dolardan 70.020,43milyon dolara yükselmiştir.¹³

Dünya genelindeki ihracat ise 1999-2010 yılları arasında yaklaşık 2,7 kat artarak 5.712.000 milyon dolardan,15.237.000 milyon dolara ulaşmıştır.¹⁴

Tablo1:Dünya Geneli ve Seçilmiş Ekonomilerin İhracatı(1999-2010,Milyon\$)

YILLAR	1999	2002	2005	2006	2007	2008	2009	2010
DÜNYA İHRACATI TOPLAMI (milyon \$)	5.712.000	6.492.000	10.489.000	12.113.000	14.003.000	16.120.000	12.516.000	15.237.000
ABD	695.797	693.103	901.082	1.025.967	1.148.199	1.287.442	1.056.043	1.278.263
Intra-AB (27)	2.356.999	2.637.595	4.065.345	4.590.995	5.347.055	5.922.220	4.594.325	5.153.225
Rusya Federasyonu	75.665	107.301	243.798	303.551	354.403	471.606	303.388	400.132
Japonya	417.610	416.726	594.941	646.725	714.327	781.412	580.719	769.839
Çin	194.931	325.596	761.953	968.978	1.220.456	1.430.693	1.201.612	1.577.824
Türkiye	26.588	36.059	73.476	85.535	107.272	132.027	102.143	113.981
Brezilya	48.011	60.362	118.529	137.808	160.649	197.943	152.995	201.915

Kaynak: http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2011_e/its11_appendix_e.htm

2008 yılı ekonomik krizi ardından gerileyen dünya ticareti 2010 yılında tekrar artış eğilimine girmiştir. Tablo 1 de bulunan rakamlardan görüldüğü üzere DTÖ önderliğinde yön verilen Dünya ekonomik sistemi her geçen gün birbiriyle bütünleşmiş hale gelerek ekonomik anlamda gelişmeye devam etmektedir. Ancak bu gelişmenin oransal olarak gelişme yolunda ülkeler(GYÜ) lehine daha çok gerçekleştiği, Çin, Brezilya, Rusya Federasyonu ve Türkiye gibi ülkelerin Dünya ticaretinden aldıkları payın her geçen yıl arttığı görülmektedir.

Değişen ve gelişen ekonomik şartlara paralel olarak DTÖ ticaretin daha serbest bir şekilde yapılması amacıyla mevcut yeni şartlara uyum göstermek durumundadır. Yatırım,

⁽¹²⁾Mustafa PULAT,*Dünya Ticaret Örgütü ve Uluslararası Ticaret Müzakerelerinin Geleceği*, Dışişleri Bakanlığı Yayınları,Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Sayı II, <http://www.mfa.gov.tr/dunya-ticaret-orgutu-ve-uluslararası-ticaret-muzakerelerinin-gelecegi.tr.mfa>

⁽¹³⁾WorldBank, <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.CD?page=5>

⁽¹⁴⁾ WTO, http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2011_e/its11_appendix_e.htm

rekabet politikaları, kamu alımlarında şeffaflık, çevre ve istihdam ölçütleri, uluslararası ticaretle bağlantıları nedeniyle DTÖ gündemine giren yeni konulardan bazılarıdır.

Üyeleri arasındaki ekonomik sorunların çözümünün müzakereler yoluyla yapıldığı DTÖ’de, 1999 yılında başlanılan Doha müzakerelerinde üyeler arasında henüz tam bir uzlaşmaya varılamamıştır.2006 yılında müzakerelerde karşı karşıya kalınan tıkanma sebebiyle müzakereler askıya alınmıştır. Dünya ticaret hacmindeki genel artışa paralel olarak özellikle dünya ekonomisinde meydana gelen değişim ve çok sayıda GYÜ’nün dünya ticaretinden daha fazla pay alabilmek ve dolayısıyla dünya ticaret sistemi içinde daha fazla söz sahibi olabilmek amacıyla DTÖ ticaret görüşmelerinde aktif bir konumda hareket etmeye çalışmalarının da bir sonucu olarak, günümüzde ticaret müzakereleri geçmişe kıyasla daha karmaşık, yoğun ve dinamik bir süreç halini almıştır. Bununla birlikte, hem gelişmiş ekonomilerin hem de GYÜ’lerin ayrıntı sayılabilecek hususlarda dahi aşırı temkinli ve dirençli tutumları müzakereleri tıkamakta ve geleceğe dönük bir belirsizlik yaratmaktadır.¹⁵

1.6.DTÖ Sistemine Yönelik Tehditler

DTÖ sistemine yönelik en ciddi ve potansiyel tehdit sistemin büyük üyelerinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda özellikle ABD'nin korumacı ticaret politikalarına dönmemesi ve Avrupa-Atlantik uyumunun korunması DTÖ'nün geleceği bakımından önem taşımaktadır. Bugüne kadar DTÖ Anlaşmazlıkların Halli Organını en fazla kullanan iki taraf olan ABD ve AB'nin uluslararası ticaretteki rekabetlerini, bugüne kadar olduğu gibi gelecekte de sistem içinde kalarak çözümlenmeye devam etmeleri gerekmektedir.

ABD ve AB 13 Şubat 2013 tarihinde aralarında bir Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) oluşturulması için müzakerelerin başlatılması kararını en üst siyasi seviyede almışlardır. AB Konseyi 14 Haziran 2013 tarihinde Avrupa Komisyonu’na müzakerelere başlama yetkisini vermiştir. İlk tur müzakerelerin Temmuz ayında Washington’da yapılması öngörülmüştür. Transatlantik ortaklığına yol açan etkenler ile ilgili olarak; ABD’nin önde gelen düşünce kuruluşlarından Peterson Enstitüsü’nden J. Schott, bu durumu özellikle dünya

⁽¹⁵⁾ Sait AKMAN ve Şahin YAMAN, Doha ‘Kalkınma’ Turu ve DTÖ: Sorunların Açmazında Çözüm Arayışları, Tepav 2008,s.3

ekonomisindeki şartların değişmesine, Avrupa’da yaşanan ekonomik durgunluğa ve çok taraflı Doha ticaret müzakerelerindeki yavaşlamaya bağlamaktadır.¹⁶ Küresel üretim ve ticaret ağlarındaki değişim ve yükselen ekonomilerin pazar payını artırması önemli bir faktör olarak belirmektedir. Özellikle Uzak Doğu Asya ülkeleri ve yükselen ekonomilerin ortaya çıkışı ile birlikte rekabet kaygılarını da beraberinde getirmiştir. Son on yıl içerisinde başta Çin olmak üzere G. Kore, ASEAN, Brezilya ülkeler gibi yeni rakiplerin artan rekabetçi baskısı hem AB hem de ABD’yi üçüncü ülkelerle kendi menfaatleri doğrultusunda Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) imzalamaya sevk etmiştir. Bu durum iki tarafı birbirleri ile rekabetçi duruma sokmuştur. Avrupa’da devam eden kriz ve durgunluk diğer bir önemli etken olarak göze çarpmaktadır.

Aralarındaki ticaret ve yatırım hacminin büyüklüğüne rağmen AB ve ABD’nin birbirlerinin ticaretindeki payında son dönemlerde ciddi bir azalma olduğu görülmektedir. AB’nin dünya ülkelerine yıllık ihracat artışı % 7,6 iken, ABD’ye olan ihracatındaki artış sadece % 1 ile sınırlı kalmıştır. ABD’nin AB’nin toplam ithalatındaki payı ise son on yılda yarı yarıya azalarak % 20,8 seviyesinden % 11,1’e düşmüştür. Mali krizinde etkisiyle AB’den ABD’ye gelen doğrudan sermaye yatırımlarında bir düşüş meydana gelmiştir. Avrupa menşeli yatırımcılar küresel talebinde düşmesiyle yatırımlarını gözden geçirmesinin bunda etkisi vardır. Düşüş oranı 2012 yılında % 40 civarında olmuştur. AB’ye gelen ABD kaynaklı yatırımlarda ise önemli bir azalma görülmüştür. Bu durumun sermaye piyasaları, ihracat ve şirket gelirlerine etkisi son derece olumsuz olmuştur.¹⁷

Doha Kalkınma Turu çok taraflı ticaret müzakerelerinin zaman içinde açmaza girmesi ile gerek tarım ve tarım-dışı ürünlerde gerek hizmet ticaretinde serbestleşme ve pazara giriş konusunda bir sonuca varılamamış olması, AB ve kısmen ABD’nin üzerinde hassasiyetle durdukları konularda yeni kuralların geliştirilmesine de imkân vermemiştir. Transatlantik ortaklığı başta çevre ve çalışma standartları olmak üzere, fikri mülkiyet hakları, rekabet politikası, yatırımlar, insan, hayvan ve bitki sağlığı önlemleri, enerji vb. alanlarında Dünya Ticaret Örgütü düzenlemelerinin çok daha ötesinde ve ortak çıkarlarını gözeten yeni kurallarda uzlaşmaları için de zemin oluşturmasını hedeflemektedir. Bu durum GYÜ’ler arasında, Doha Turu müzakerelerinin de sekteye uğraması ile birlikte, “küresel ticaretin yeni

⁽¹⁶⁾ Bkz. <http://www.cfr.org/trade/why-transatlantic-trade-winds-blowing/p30066> (3 Mayıs 2013)

⁽¹⁷⁾ Sait Akman. *AB - ABD Transatlantik Ticaret Ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) Ve Türkiye*, Tepav Haziran 2013, s.5, <http://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/3493>

kurallarının ve normlarının büyük ölçüde bu iki taraf arasında belirleneceği” şeklinde bir kaygı yaratmaya başlamıştır.¹⁸

Dünya genelinde bugüne değin DTÖ’ye 200 civarında STA başvurusu yapılmıştır.¹⁹ Genel itibariyle STA ların sayılarında yaşanan artışa karşılık, STA’ların içeriklerinin DTÖ kurallarına uygun olarak yapılması zorunluluğu bulunmaktadır. Çoğu piyasaya giriş için serbestleştirme konusunda zayıf yapılardır ve DTÖ kurallarının ötesine geçemezler.²⁰ Çoğu zaman ağır düzenlemelere yönelik paketleri, özellikle uyulması maliyetli ticareti engelleyen ve yük getiren menşe kuralları düzenlemelerini içermektedirler. Bunların STA’dan ziyade Ticaretsiz (tradefree) Anlaşmalar olduğunu söylemek daha doğru olur. Bu bağlamda sayıları giderek artan serbest ticaret anlaşmalarının (STA) dünya ticaretinde serbestleşmeyi garanti altına alamadıkları; hatta, giderek daha fazla ayırıcılığa yol açtıkları ve GATT/DTÖ sisteminin temel ilkesi olan ‘ayırıcılık yapmama’ prensibi ile çeliştikleri, çok taraflı ticaret sisteminin bu temel kuralını giderek bir istisna haline getirdikleri yolunda endişeler sıkça dile getirilmektedir.

Serbest Ticaret Anlaşmaları adil bir değerlendirme yapılmadan da bir tarafa atılmamalıdır. Bazı tercihli anlaşmalar ticareti oldukça serbestleştirmiş ve çok taraflı müzakereleri doğru istikamette iterek refah kazancı sağlamıştır. Ülkeler arasında sayısı giderek artan serbest ticaret anlaşmaları (STA), sadece taraflar arasında pazar açmak değil aynı zamanda küresel üretim süreçleri ve ticaret ilişkilerindeki değişen yapıyı yansıtacak düzenlemeleri de beraberinde getirmek maksadıyla imzalanmaktadır. Avrupa Birliği, Kuzey Amerika Serbest Ticaret Alanı (NAFTA), Avustralya- Yeni Zelanda Yakın Ekonomik İlişkiler anlaşması (ANZECERTA) bu kategorideki tercihli düzenlemelerdir.²¹ Bu tür anlaşmalar DTÖ sisteminde kabul edilmiş ve uygulanan anlaşmaların içeriğini yetersiz gördüğü ölçüde bu kuralları anlaşmaya taraf ülkeler arasında bir adım daha ileriye götürmeye çalışan yeni düzenlemeleri de içermektedir.

Bu çerçevede, sanayi ve tarım ürünleri üzerindeki tarife engellerinin daha da azaltılması; hayvan ve bitki sağlığı önlemleri; teknik standartlar; ticari korunma önlemleri;

⁽¹⁸⁾Sait Akman, AB - ABD Transatlantik Ticaret Ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) Ve Türkiye, Tepav Haziran 2013, s.5, <http://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s.5>

⁽¹⁹⁾ http://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/summary_e.xls

⁽²⁰⁾Sally Razeen, ‘Trade Policy, A Tour d’Horizon’, World Economics, 7(1), (2006)ss. 45-71.

⁽²¹⁾Fredrik Erixon, ‘Doha Turu, Krizleri ve Dtö ’nün Geleceği’,Tepav(2008)

http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271234792r5707.Dunya_Ticaret_Orgutu_Doha_Turu_Cok_Taraflı_Ticaret_Muzakereleri_ve_Turkiye.pdf s.60

devlet yardımları; yatırımlar; kamu alımları; hizmet ticareti ve ticarete ilişkin fikri mülkiyet hakları ön plana çıkan konulardır. Ayrıca, DTÖ gündeminde ele alınmayan ama ilgili ülkelerin çıkarları açısından önemli gördükleri hususları da bu STA'lar kapsamında ele almaya çalıştıkları bilinmektedir. Rekabet politikası; çevre standartları; işgücü standartları; çocuk işçilik; insan hakları; enerji; vize ve göç konuları vb. bu alanlar ise DTÖ-X (ekstra) konular diye ifade edilmektedir. Gerek ABD gerek Avrupa Birliği'nin, DTÖ bağlamında yetersiz gördükleri bu alanları, üçüncü ülkeler ile imzaladıkları STA'lara yerleştirmeye çalıştıkları gözden kaçmamaktadır. Bu tür yeni nesil serbest ticaret anlaşmaları dünya ticaretinin temel bir ögesi haline gelmektedir. ABD ve AB arasında yapılması planlanan STA'yı ise bu tür yeni ticaret anlaşmalarının kategorisinde konumlandırmak uygun olacaktır.

Almanya Ekonomi ve Teknoloji Bakanlığı'nın yaptırdığı bir çalışmada²², TTIP'nin etkileri incelenirken, AB-ABD arasında kapsamlı bir ticaret serbestisi sağlanması halinde bunun en önemli refah artırıcı etkisinin % 13,38 ile ABD, % 9,7 ile Büyük Britanya ve % 7,3 ile İsveç bakımından oluşacağı ve AB ülkelerini genellikle olumlu etkileyeceğini göstermektedir. Almanya açısından refah artışı % 4,68 olurken, ABD'ye olan ihracatında % 94'lük bir büyüme beklenmektedir. AB ve ABD açısından ekonomik olarak bu olumlu beklentilerin gerçekleşmesi durumunda anlaşma dışında kalan özellikle gelişmekte olan ülkelerin, çok taraflı DTÖ sisteminde kabul etmedikleri, AB ve ABD tarafından desteklenen ancak Doha Kalkınma Gündemi'ne getirilemeyen alanları TTIP yoluyla AB ve ABD'nin uygulamak istediği, ülke norm ve standartlarını dolaylı yoldan kabul edebilecekleri düşünülmelidir. Schott ve Cimino'ya göre bu durum tıkanan Doha müzakerelerini aşmak için önemlidir. Getirilecek yeni düzenlemelerin ileride diğer ülkelerin de katılımıyla çok taraflı sisteme dâhil edilmesi dünya ticaret sistemine katkı sağlayacaktır²³

DTÖ 157 üyesiyle kural koyma ve koyduğu kuralları uygulama bakımından evrensel bir örgüttür. Ancak halen DTÖ'ye üye olmayan 25'den fazla ülke bulunmaktadır. Bunlar arasında Azerbaycan, İran, Irak, Suudi Arabistan, Bosna Hersek, Kazakistan gibi Türkiye'ye komşu ve ticari ilişkiler açısından önemli ülkeler bulunmaktadır. Sistem dışında kalan bu ve diğer ülkelerin sisteme dâhil edilmeleri Türkiye de dahil olmak üzere hem bu ülkeler hem sistem bakımından yarar sağlayacaktır.

⁽²²⁾ Ifo Institute, 'Dimensions and Effects of a Transatlantic free Trade Agreement Between The EU and US.' (2013) <http://www.cesifo-group.de/ifoHome/publications/docbase/details.html?docId=19077504>

⁽²³⁾ Jeffrey J. Schott ve Cathleen Cimino, 'Crafting a Transatlantic Trade and Investment Partnership: What Can Be Done?', PIIE Policy brief, PB 13-8 Mart <http://www.piie.com/publications/pb/pb13-8.pdf>

2. DTÖ'ye Katılım Süreci

Genel olarak, DTÖ sistemine katılım müzakereler yoluyla olmaktadır. Bu nedenle, katılım süreci her ülkenin hak ve yükümlülükleri bakımından bir denge kurulmasını sağlamaktadır. Üye ülkeler, diğer üyeler tarafından kendilerine tanınan ticari ayrıcalıklardan ve öngörülebilir ticari kuralların getirdiği güvencelerden yararlanmaktadır. Buna karşılık, katılım müzakereleri çerçevesinde ulusal pazarlarını diğer üyelere açmak ve DTÖ kurallarına uyum sağlamak yükümlülüğünü üstlenmektedirler.

Türkiye'nin de dâhil olduğu birçok DTÖ üyesi için müzakereler, önceki GATT sistemi çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. 1947 tarihli GATT Anlaşmasına da taraf olan bu gruptaki ülkeler, Nisan 1994'te Marakeş'te imzaladıkları "Uruguay Round" Anlaşmasını takiben Ocak 1995'te kurulan DTÖ' nün asli ve kurucu üyeleri olmuşlardır. 21 Kasım 2012 tarihi itibarıyla, DTÖ'nün 157 üyesi bulunmaktadır. Ticaret politikalarını uygulamak konusunda tam bir özerkliğe sahip herhangi bir devlet ya da gümrük sahası DTÖ' ye üye olabilmektedir. 1995 yılındaki kuruluşundan bu yana uygulanmakta olan DTÖ' ye katılım ve üyelik prosedürü başlıca dört aşamadan oluşan bir süreç olarak değerlendirilmektedir.²⁴

2.1. Resmi Başvuru ve Çalışma Grubunun Kurulması

Aday ülke DTÖ' ye resmi başvuruda bulunmakta ve Genel Konsey bu talebi olumlu değerlendirerek, söz konusu ülkenin DTÖ' ye katılımına ilişkin bir "çalışma grubu" (working party) kurulmasına karar vermektedir. Çalışma grupları DTÖ üyesi tüm ülkelerin katılımına açıktır. Ancak burada özellikle aday ülke ile olan ekonomik ilişkilerinin hacminin çalışma grubuna katılım yönünde belirleyici olduğunu belirtmek gerekir. Aday ülkenin, DTÖ anlaşmaları kapsamına giren ticari ve ekonomik politikaları ile uygulamalarını tüm yönleriyle açıklaması gerekmektedir. Bu bilgiler, ilgili çalışma grubu tarafından incelendikten sonra DTÖ Sekreteriyasına bir belge (memorandum) halinde sunulmaktadır.

⁽²⁴⁾http://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/cbt_course_e/c4s1p1_e.htm

2.2.Çalışma Grubunun İncelemeleri ve İkili Taviz Müzakereleri

Çalışma grubunun ilke ve politikalar üzerindeki incelemelerinde yeterli bir ilerleme kaydedildikten sonra, aday ülke ve üye ülkeler arasında ikili müzakereler başlatılmaktadır. Her ülkenin farklı ticari öncelikleri ve çıkarları olması nedeniyle söz konusu müzakereler ikili düzeyde yürütülmektedir. Müzakerelerde, tarife oranları, özellikle pazara giriş taahhütleri, mal ve hizmetlere ilişkin diğer politikalar ele alınmaktadır. Aday ülkenin üstleneceği taahhütler ikili düzeyde müzakere edilmekle birlikte, bu taahhütlerin "ayrım gözetmeme" (non-discrimination) prensibi çerçevesinde tüm DTÖ üyesi ülkelere eşit olarak uygulanması gerekmektedir.

Diğer bir anlatımla, müzakerelerin sonuçları, aday ülkenin katılımıyla birlikte diğer üye ülkelerin elde edecekleri ticari fırsatları belirlemektedir.

2.3.Katılım Protokolü

Çalışma grubunun aday ülkenin ticaret düzenlemeleri hakkındaki incelemeleri ve ikili taviz müzakerelerinin tamamlanmasının ardından, yine ilgili çalışma grubunda bir rapor, "katılım protokolü" (protocol of accession) ve "taahhüt listeleri" (schedules / lists of commitments) sonuçlandırılmaktadır.

2.4.Karar

Sonuncu aşama karar aşamasıdır. Rapor, protokol ve listelerden oluşan belgeler DTÖ Genel Konseyi veya Bakanlar Konferansına sunulmaktadır. Tüm DTÖ üyesi ülkelerin mutabakatıyla katılım protokolünü imzalayan aday ülke, üye statüsünü kazanmaktadır.

3.Son Dönem DTÖ Katılımlarına Örnek Olarak Çin'in DTÖ'ye Katılımı ve Sonuçları

Son dönem DTÖ katılımları ve bu katılımların Dünya ticareti üzerindeki etkileri açısından değerlendirme yapıldığında kuşkusuz Çin'in DTÖ katılımının ayrı bir öneme sahip olduğu belirtilebilir.

Çin, katılım başvurusunu takip eden uzun bir süreçten sonra 2001 yılında DTÖ ye üye olmuştur. Tam üyelik, 15 yıllık bir müzakere sürecinin ardından gerçekleşmiştir. Çin, 1978-1979 yıllarında başlattığı liberalleşme politikaları ile küçük ölçekli özel teşebbüslerin kurulmasına ve yabancı firmalarla ortaklıklar oluşturmalarına izin vermiştir. İhracatı ve yabancı yatırım girişlerini çekebilmek amacıyla dört ayrı özel ekonomik bölge kurmuştur. Uygulanan politikalar sonucunda, işletme sayılarında hızlı bir artış olmuş ve artan bir şekilde yabancı yatırım girişleri başlamıştır. Çin, 1980 li yılların başından itibaren başlamış olduğu merkezi planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçiş süreci ile birlikte, ticaretin liberalleşmesi konusunda önemli adımlar atmıştır.

Çin'in gerçekleştirmiş olduğu değişim ve uygulamaların ortaya çıkardığı ekonomik tablodan yapılacak çıkarımlar, DTÖ üyeliği öncesinde, üyelik müzakere süreci esnasında ve üyeliğin gerçekleşmesinin ardından Çin benzeri reformları gerçekleştiren Rusya için benzer ekonomik sonuçların görülüp görülmeyeceğini sorgulamak ve öngörebilmek adına anlamlı olacaktır.

3.1 Çin'in DTÖ Üyeliği Amacıyla Bulunduğu Taahhütler

Eski bir sosyalist ekonomi bloğu ülkesi olan Çin, DTÖ üyeliği ile birlikte uzun süredir gerçekleştirmekte olduğu dış ticareti serbestleştirme çabalarına hız kazandırmış ve bunu taahhüt etmiştir. DTÖ üyeliği süreci gerek tarifeler gerekse tarife dışı engellerin kaldırılmasını gerektiren müzakere sürecini temsil etmektedir. 1990'lardan başlayarak 2008 yılına kadar devam eden süreçte Çin uyguladığı tarifelerde önemli ölçüde indirime gitmiştir.²⁵ 1990 yılında Ağırlıklı ortalama yüzde 40.6 olan tarife oranları 2008 yılında yüzde 4.3 seviyesine çekilmiştir.

Çin Halk Cumhuriyeti, DTÖ ye üye olabilmek amacıyla aşağıda sıralanan tavizleri vermeyi taahhüt etmiştir²⁶. Çin, DTÖ üyesi bütün ülkelere eşit muamele edecektir, ihracat ve iç Pazar için üretilen ürünler için ayrımcı uygulamalara son verecektir. Üç yıl içinde tüm işletmeler çok kısıtlı sınırlamalar dışında, tüm ürünlerin ithalat, ihracat ve iç ticaretini yapabileceklerdir. Baz madenler, tütün, tahıl ve akaryakıt gibi ürünlerde devlet monopolü

⁽²⁵⁾ WTO <http://stat.wto.org/TariffProfile/WSDBTariffPFView.aspx?Language=E&Country>

⁽²⁶⁾ <http://deik.org.tr/bultenler/200462115557c+k - Bilgi-Notu-Mayis2004pdf>

devam ederken, hâlihazırda yabancılara kapalı olan diğer alanlar açılacaktır. Fikri mülkiyet hakları açısından, üyeliğe geçiş ile birlikte TRIPS anlaşması uygulanmaya başlayacaktır.

“TRIPS Anlaşması; Paris ve Bern Sözleşmelerinin bazı maddelerine de atıflar yaparak, fikri mülkiyet haklarının korunması konusunda DTÖ üyelerinin uyacağı ilkeleri ve asgari standartları belirlemekte, ancak en önemlisi, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü(WIPO) sisteminin ilerisine giderek, söz konusu korumanın üye ülkelerde yaptırımlarla uygulanması ve çıkabilecek anlaşmazlıkların çözümü konusunda da hükümler içermektedir. Diğer bir deyişle, DTÖ sistemi, fikri mülkiyet haklarının ticarete konu olan yönleri bakımından, DTÖ Anlaşmazlıkların Halli Organına başvurma ve gereken hallerde yaptırımlar uygulama olanağı sağlamaktadır.²⁷

Gümrük tarifeleri belirli bir takvime göre azaltılacaktır. İndirimlerin büyük bölümü 2004 e kadar, diğerleri 2010 yılına kadar yapılacak olup, tüm tavizlerin tamamlanmasından sonra tarım ürünlerinde ortalama yüzde 15 e, sanayi ürünlerinde ise yüzde 8,9’a düşecektir. Çin, tarım ürünlerine ihracat sübvansiyonu vermeyecektir. Diğer sübvansiyonlarda ürün değerinin yüzde 8,5 ini geçmeyecektir.

Tekstil sektöründe 31.12.2004 tarihinde tüm DTÖ üyesi ülkelerin kotaları kaldırılması ile beraber, Çin e uygulanan kotalar da kaldırılacak; ancak, 2008 e kadar DTÖ üyesi ülkelerde Çin menşeli ürünlerin zarara neden olması durumunda, ilgili ülkelere kota ve tarife yükseltilmesi vb. özel önlemler uygulanacaktır. “Bu, Çin’e kota uygulamakta olan bütün ülkeler tarafından başvurulabilecek bir önlemdir.”²⁸

Çin, hizmetler sektöründe önemli tavizlerde bulunmuştur, telekom, bankacılık ve sigortacılık sektörleri bunlardan başlıcalarıdır. Telekom hizmetlerinde, üyeliği takiben yabancı hizmet sağlayıcı firmalar, Çin firmaları ile ortak yatırım yapabilecek, ancak hisseleri yüzde 25 i geçmeyecektir. Üyeliği takip eden ilk yıl içerisinde bu oran yüzde 35 e çıkartılacak ve hizmet verebilecek kent sayısı artırılacaktır. 4. yıl içerisinde yabancı sermaye payı yüzde 49 a çıkabilecek ve 5.yıl içerisinde hizmet alanlarını sınırlayan tüm coğrafi sınırlamalar kaldırılacaktır. Bankacılık hizmetlerinde, üyeliğin ilk yıllarında yabancı finans kuruluşları

⁽²⁷⁾ http://www.mfa.gov.tr/fikri-mulkiyet-haklarinin-uluslararası-duzeyde-korunması---dünya-fikri-mulkiyet-orgutu-_wipo_.tr.mfa

⁽²⁸⁾ Meliha Ener, Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne Üyeliği'nin Türkiye'nin Tekstil ve Konfeksiyon Sektörü Üzerine Etkileri, Yönetim Bilimleri Dergisi,2004, s. 66.

müşteri kısıtlaması olmaksızın döviz ile işlem yapabilecektir. 5 yıl içerisinde yabancı bankalar, Çin vatandaşlarına gerek döviz gerekse Yuan hizmeti verebilecektir.²⁹

Sigortacılık hizmetlerinde, hayat sigortası dışındaki sigorta çeşitlerinde yüzde 51 e varan yabancı hisseli ortaklık kurulabilecektir. Yabancı hayat sigortası şirketleri, üyeliğe geçiş ile birlikte yüzde 50 hisseli ortaklıklar kurabilecektir. Büyük finansal riskler, ikili sigorta ve navlun sigortalarında üyelikle birlikte yüzde 50 ortaklık kurulabilecek, 3. yıl içerisinde yüzde 51, 5.yıl içerisinde yüzde 100 yabancı sermaye olabilecektir.³⁰ 2001 öncesinde, yabancı işletmelere kapalı olan sigorta sektörü, DTÖ üyelik taahhütlerinin bir parçası olarak, Ocak 2005 yılı itibarıyla tamamen olmak üzere yabancı yatırımcılar ile ilgili kısıtlamaların kademeli olarak kaldırmasının sonuçları sigorta sektörü kullanıcıları için oldukça olumlu olmuştur. Sigorta sektöründe kalifiye işçilerin ücretleri artmış, yabancı sermayeli sigorta şirketlerinin Çin pazarına rahat girebilmek amacıyla yerel ortaklıklar yapmaları sonucunda yerel sigorta şirketleri dâhil olmak üzere tüm sigorta sektörü büyümüştür³¹. DTÖ üyeliği sonrası sektörde yaşanan gelişmeler özetle şu şekilde olmuştur; Sektörde nitelikli işgücü istihdamında büyük artış,(I)Yabancı sigorta şirketlerinin artan oranda Çin firmalarıyla stratejik yatırım yada ortaklık yapmaları,(II) Çin firmalarının yabancı sermaye girişi elde etmeleri(III).2001-2005 arasında toplam pirim birikimi iki katına yükselmiştir.(IV) Bu süre boyunca, sigorta şirketlerinin toplam sayısı 41 den 78'e çıkmış ve Çinli şirketlerin sayısı ise 20 den 41'e yükselmiştir.(V) Çin de hayat sigortası sektörü 2001--2005 yılları arasında iki kattan fazla artış göstermiştir. 2001 yılında 140 milyar yuan(17,5 milyar\$) olan hayat sigortası primleri 2005 yılında 365 milyar yuan(45,4 milyar\$) seviyesine yükselmiştir. (VI) Sektörde özellikle nitelikli işgücü istihdamı artmış, sigorta acenteleri sayısı 500 bin artışla toplamda 1,5 milyona ulaşmıştır.(VII).³²

Turizm, eğlence ve taşımacılık hizmetlerinde üyeliği takip eden 3 ila 5. yıllar içerisinde yüzde 100 yabancı sermayeli firmaların kurulmasına izin verilecektir.

⁽²⁹⁾ Mevlüdiye Şimşek, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ticaret Örgütü'ne(WTO)Üyeliği'nin Ekonomik Etkileri ve Çin'in Geleceğine İlişkin Senaryolar, Yönetim Ve Ekonomi,2005 s. 79.

⁽³⁰⁾a.g.m

⁽³¹⁾David Tarr,Russian WTO Accession:What Has Been Accomplished, What Can be Expected, World Bank,Policy Research Working Paper,December 2007, s.6

⁽³²⁾David Tarr,Russian WTO Accession:What Has Been Accomplished, What Can be Expected, World Bank,Policy Research Working Paper,December 2007, s.6

Belirtilen yükümlülöklere, bazı sorunlara rağmen, Çin'in bağılılığı ve uyumu beklenenin üzerinde olmuştur. Bu çerçevede, DTÖ üyeliği öncesi yüzde 15,3 olan ithalat gümrük vergileri, önce yüzde 11 e, 2004 yılından itibaren de yüzde 10,4 e düşürölmüştür. Yukarıda belirtildiği üzere 2008 yılında ise yüzde 4,3 seviyesine düşürölmüştür.³³ İthalat gümrük vergilerinin indirilmesi konusunda kısmi başarı sağlayan Çin, tarımda ve dağıtım sektöründe tarife dışı engelleri azaltmada aynı başarıyı sağlayamamıştır.

Çin'in Dış ticaretini liberalleştirmek ve Dünya ticaretine uyum sağlayabilmek amacıyla gerçekleştirdiği uygulamalar, gerek bölgesel gerekse küresel ticaret üzerinde bir dizi değişimlerin oluşması yönünde önemli etkilere sahiptir.

3.2. Çin'de 1979-2012 Yılları Arasında Ekonomik Büyüme ve Reformlar:

Çin, bazı maliyetlerine rağmen, küreselleşmenin ve DTÖ üyeliğinin öлке ekonomisinin gelişebilmesi için bir fırsat olduğunun farkındaydı. Çin hükümeti verilerine göre 1953-1978 dönemi arasında yaklaşık %6,7 olan yıllık Gayri Safi Yurt İçi Hasıla(GSYİH) artış oranı, 1979-2004 yılları arasında ortalamada %10,1 oranında artmıştır³⁴. Günümüzde Çin ekonomisi ABD'nin ardından Dünya'nın en büyük ikinci ekonomisi haline gelmiştir³⁵. 2005-2011 yılları arasında Çin de ortalamada %11 olan GSYİH artışı bazı ekonomilerde ortalama şu şekilde gerçekleştirmiştir: Japonya%0,AB%1,ABD%1, Brezilya%4, Rusya%4, Türkiye%4 ve Hindistan%8. Çin'in 2012 yılı GSYİH sı yüzde 12 artış göstermiştir.

IMF 2013-2017 dönemi için yüzde 8,5 oranında ortalama artış öngörmektedir.³⁶

⁽³³⁾ <http://deik.org.tr/bultenler/200462115557c+k-Bilgi-Notu-Mayis2004.Pdf>

⁽³⁴⁾ Chinability, GDP Growth in China, 1952-2011, <http://www.chinability.com/GDP.htm>

⁽³⁵⁾ WorldBank, Gross domestic product 2011, <http://data.worldbank.org/data-catalog/GDP-ranking-table>

⁽³⁶⁾ a.g.m

Tablo2:Çin'in Dış Ticareti(2001-2010,Milyar\$)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2001- 2010 % Değişim
İhracat	266,1	325,6	438,2	593,3	762	968,9	1,217.8	1,430.7	1,201.6	1,577.9	492,97%
İthalat	243,6	295,2	412,8	561,2	660	791,5	956	1,132.6	1,005.9	1,394.8	472,57%
Toplam	509,7	620,8	851	1,154.6	1,421.9	1,760.4	2,173.7	2,563.3	2,207.5	2,972.8	483,25%

Kaynak:Merchandise trade by region and selected economies, 2000-2010 - China

http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2011_e/its11_appendix_e.htm/Table A14

DTÖ üyeliğinin gerçekleşmesiyle Çin'in ticaret hacmi çarpıcı bir biçimde değişmiştir. (Tablo2). Dünya ekonomisiyle bütünleşme çabalarının olumlu etkileri görülerek dünya ticaretindeki ağırlığı artmıştır. İhracatta oluşan artışın yanında, ithalat hacminde de önemli ölçüde artış yaşanmıştır 2001 yılında 266,1 milyar dolar olan ihracat rakamı 2010'da 1.577,9 milyar dolara ulaşmıştır.

Bu ihracat hacmiyle Çin, 2010 yılında 15.237.000.000\$ olan dünya ihracatının %10,4'ünü gerçekleştirmekte ve dünyanın ikinci büyük ihracatçı ülkesi konumunda bulunmaktadır. Benzer şekilde ithalatta da 1.394,8 milyar dolarla dünya ithalat hacminde %7 lik paya sahiptir³⁷. ABD ve AB'nin ardından Dünyanın en büyük üçüncü ithalatçısıdır.³⁸

2001-2010 yılları arasında gerçekleşen ticaret hacmi artışının kısa bir süre içerisinde böylesine büyük olmasının temel nedeni, dış ticarete konu mal kompozisyonunda oluşan değişimlerdir.

⁽³⁷⁾ WTO.http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2011_e/its11_appendix_e.htm

⁽³⁸⁾ a.g.m

Tablo 3: Çin'in İhracatında İlk 10 Ürün Grubu(2010,Milyar\$)

No(HS)	Ürün Tanımı	Tutar	% 2009'a göre değişim
85	Elektrikli Makina ve Cihazlar	388,8	29,1
84	Enerji Üretimi Ekipmanları	309,8	31,4
61, 62	Hazır Giyim	121,1	20,5
72, 73	Demir ve Çelik	68,1	44,1
90	Optik ve Tıbbi Malzeme	52,1	34
94	Mobilya	50,6	30
28, 29	Organik ve İnorganik Kimyasallar	43,2	34,9
89	Gemi ve Tekneler	40,3	42,1
87	Trenler Hariç Araçlar	38,4	37,5
64	Ayakkabı	35,6	27,1

Kaynak: <https://www.uschina.org/statistics/tradetable.html>

2000 yılı Çin'in toplam dış ticaretinin %5,4'ünü işlenmemiş ürünler ihracatı ve %47,2sini işlenmiş ürünler ihracatı oluştururken,2009 yılında bu ürünlerin ihracat içerisindeki payları sırasıyla %2 ve %51,5 olmuştur. En önemli değişimlerden bir tanesi ise yüksek katma değerli ürünlerin ihracatındaki artıştır, bu grup ürünlerin Çin ihracatındaki payı 2000 yılında %3,5 iken,2009 yılında %19,7 'e ulaşmıştır. 1990ların başlarında Çin ihracatında tekstil gibi emek yoğun mallar ağırlıklı iken, son yıllarda elektrikli makine ve cihazlar, güç oluşum cihazları, optik aletler gibi ileri teknoloji ürünleri de ihracatta önemli bir paya ulaşmıştır.

Tüketici elektroniği, bilgisayar ve diğer bilgi teknolojisi ürünlerinin üretim ve montajı konusunda Çin, gelişmiş ülkeler için önemli bir kaynak haline gelmiştir³⁹. Çin, teknoloji alanında elde ettiği gelişim ile ABD pazarının en büyük tedarikçisi konumuna ulaşarak, AB ve Japonya gibi ülkelerin yerini almıştır.

İthalat yapısına bakıldığında ise daha çok ihracatı destekleyici yönde üretimde gerekli olan ara malları, enerji hammaddeleri, mineral yakıtlar ve sermaye mallarının Çin'in toplam ithalatı içinde önemli bir bölümü oluşturduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle Çin, dünya ticareti içinde artan ihracatıyla önemli bir kaynak ülke haline gelmekle kalmamış, DTÖ ülkeleri için önemli bir müşteri haline gelmiştir.

⁽³⁹⁾Doc.Dr.Hamza Çeştepe, *Çin'in Dış Ticaretinin Gelişimi, DTÖ'ne üyelik Öncesi Ve Sonrasında Dünya Ticaretine Etkileri*, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi,Cilt8,Sayı17,2012,ss 45-6

Tablo 4: Çin'in Ticaret Yaptığı İlk On Ülke , 2010 (Milyon Dolar)

Sıra No	Ülke Adı	Ticaret Hacmi (ABD Doları)	2009'a Göre Değişim
1	Amerika Birleşik Devletleri	385,3	29,2
2	Japan	297,8	30,2
3	Hong Kong	230,6	31,8
4	Güney Kore	207,2	32,6
5	Tayvan	145,4	36,9
6	Almanya	142,4	34,8
7	Avustralya	88,1	46,5
8	Malezya	74,2	42,8
9	Brezilya	62,5	47,5
10	Hindistan	61,8	42,4

Kaynak: US-China Trade Statistics and China's World Trade Statistics, <https://www.uschina.org/statistics/tradetable.html>

Çin'in ticaret hacmi DTÖ üyeliği sonrasında, komşuları ve Asya ülkeleriyle olan ekonomik ilişkileri de benzer şekilde artış göstermiştir. Tablo 4 de görüldüğü üzere Çin'in en çok ticaret yaptığı ilk on ülke sıralamasında komşuları olan yedi ülke; Japonya, Hong Kong, Güney Kore, Tayvan, Avustralya, Malezya ve Hindistan yer almaktadır. Çin'in Asya'dan gerçekleştirdiği ithalat 2010 yılında %35 oranında artmıştır. Çin önemli doğal kaynaklara ve hammaddelere sahip olmasına rağmen yüksek miktarlardaki üretimi için gereksinim duyduğu bazı hammaddeleri ithal etmektedir⁴⁰. Hızlı olarak büyüyen ve gelişen ekonomisinde ana hammadde kaynağı olarak ihtiyaç duyduğu petrol ithalatını inceleyecek olursak;1980-2010 yılları arasında oluşan artış Çin ekonomisinin ulaşmış olduğu büyüklüğü destekler niteliktedir. Enerji ve Petrol kullanım oranındaki artış bir ülke ekonomisinin büyüme gücünün önemli bir göstergesidir.⁴¹ Tablo 5 de görüldüğü üzere Çin'in petrol ithalatı DTÖ üyeliğinin gerçekleşmesini

takiben 2003 yılından itibaren sıçrama göstermiştir.

Tablo5:Çin'in Petrol İthalatı(1980-2010)

Yıllar	1980	1990	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Petrol İthalatı Tutarı Milyar \$	0,66	4,07	18,9	15,9	17,2	26,7	44,5	59,6	84,1	98,8	162	109	164

Kaynak: CIA World Factbook - China(2010)

⁽⁴⁰⁾ USCBC (2011)US-China trade statistics and China's World trade statics, <http://www.uschina.org/statistics/tradetable.html>, 01.09.2011

⁽⁴¹⁾ Özcan Kayman, *Enerji Tüketimindeki Değişimin Küresel Isınmaya Etkisi ve ABD, AB ülkeleri, Japonya, Çin ve Türkiye Karşılaştırması*: 1980-2004 s13-2

DTÖ üyeliğine kabul edildiği 2001 yılında 15,9 Milyar Dolar olan ithalatı, 2010 yılında 164 Milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Çin 1980lerin başında uygulamaya başladığı ekonomik liberalleşme ve dünya ekonomisi ile bütünleşme çabalarına ilave olarak DTÖ müzakereleri süreci ile beraber özellikle 2000 yılından sonra ekonomik olarak büyük gelişme göstermiştir. Gerek GSMH'nin, gerekse büyüme oranının arttığı gözlenmektedir.

Tablo 6: Çin'in DTÖ Üyeliği Sonrası Ekonomik Değişimi

	2000	2005	2008	2009	2010	2011
GSMH(Atlas Methodu ve cari ABD Dolar, Milyar)	1.168	2.265	4.030	4.823	5.666	6.643
Kişi başına GSMH(Atlas yöntemi ve cari ABD dolar)	930	1.740	3.040	3.620	4.240	4.940
GSYH büyümesi (yıllık%)	8,4	11,3	9,6	9,2	10,4	9,3
Tarımın GSMH içindeki yüzdesi	15	12	11	10	10	10
Endüstrinin GSMH içindeki yüzdesi	46	47	47	46	47	47
Hizmetlerin GSMH içindeki yüzdesi	39	41	42	43	43	43
Enerji kullanımı (kişi başına petrol eşdeğeri kg)	937	1.342	1.575	1.690	1.807	..
Elektrik tüketimi (kişi başına kWh)	993	1.784	2.458	2.633	2.944	..
Doğrudan Yabancı Yatırım Girişleri(ABD Dolar-Milyar)	38	104	171	131	244	220

Kaynak: Wordbank, <http://data.worldbank.org/country/china>

Tablo 6 da belirtildiği gibi sektörlerin GSMH içindeki paylarının dağılımına bakıldığında, tarım sektörü aleyhine, sanayi ve hizmetler sektörü lehine değişmiştir. ‘‘ Allan G.B. Fisher, Colin Clark, Jean Fourastie vd. yaptıkları araştırmalarda, ekonomik gelişme seviyesi yükseldikçe, aktif nüfusun, önce tarım sektöründen sanayi sektörüne, daha sonra, tarım ve sanayi sektörlerinden hizmet sektörüne kaydığını ortaya koymuştur.⁴²’’ Tarım

⁽⁴²⁾ Hayriye ATİK, Erciyes üniversitesi. İİBP, İktisat Bölümü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 14, Haziran 2000 Sayı: 1,s.36

sektörünün GSMH içindeki payının azalması ve sanayi ve hizmet sektörlerinin GSMH içindeki payının artması ekonomik gelişmenin önemli göstergelerinden birisidir.⁴³ Diğer yandan, Çin'in WTO'ya üye olmasından sonra, yabancı sermaye girişinde de hızlı bir artış olmuştur. Bunun en önemli nedeni, DTÖ'ye girişle birlikte yabancı sermaye firmalarının faaliyetlerini sektörel ve coğrafi olarak sınırlandıran bölüm 3.1'de sıralanan bir çok kısıtlamanın kaldırılmış olmasıdır.

Yukarıda belirtilen Çin tarafından 1990'lı yıllardan itibaren gerçekleştirilen ticari reformlar sonucunda Çin'e yapılan DYY (Doğrudan Yabancı Yatırım) belirgin şekilde artmıştır.

3.3 Çin'de Yabancı Yatırımlar

Doğrudan Yabancı Yatırımlar, DTÖ üyeliği sonrasında Çin'in ekonomisinin hızlı büyüyerek, ticaret hacminin ve üretimde verimliliğin artmasına önemli katkılar sağlamıştır. 2010 yılında Çin'de kayıtlı bulunan 445,244 yabancı sermayeli işletmede (YSİ) çalışan sayısı 55,2 milyon ile toplam kentsel iş gücünün %15,9'unu temsil etmektedir. Şekil 1'de gösterildiği üzere YSİ'ler Çin'in endüstriyel üretiminin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

1990 yılında %2,3 olan bu oran 2003 yılında %35,9 seviyesine kadar ulaştıktan sonra 2010 yılında ise %27,1 seviyesindedir. Ayrıca YSİ'ler Çin'in dış ticaretinde önemli bir konuma sahiptir. 2011 yılında Çin'in ihracatının %52,4'ü ve ithalatının %49,6'sı YSİ'ler tarafından gerçekleştirilmiştir. YSİ'ler Çin'in yüksek teknoloji ürün ihracatında ise bariz şekilde söz sahibidir. 2002 yılı ile 2010 yılları arasında ihracattaki payı %79'den %82'ye yükselmiştir. Aynı dönemde tamamına yabancıların sahip olduğu işletmelerin (Çin firmalarıyla ortaklığı bulunmayan) toplam ithalatı Çin ithalatı içindeki payı %55'den %67'ye yükselmiştir. Çin hükümeti verilerine göre yıllık DYY girişleri 1985 yılında 2 milyar dolardan, 2008 yılında 108 milyar dolara yükselmiştir⁴⁴. 2011 yılında Çin DYY açısından ABD'nin ardından ikinci sıradadır.⁴⁵ Sonuç olarak, yabancı sermayeli işletmelerin Çin'e yaptıkları yatırımlar ile Çin'in ileri teknoloji ürünleri üretimindeki kabiliyetini arttırmış ve

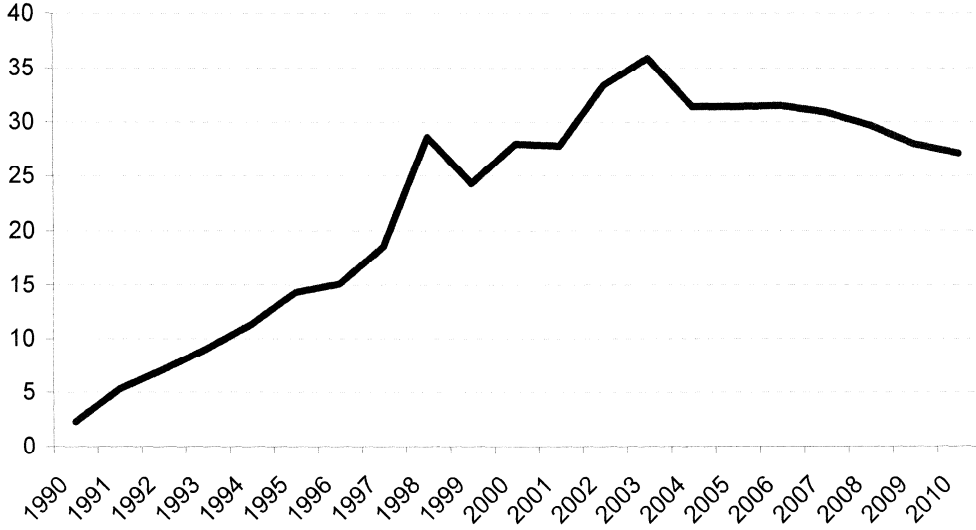
⁽⁴³⁾Şimşek, s.83

⁽⁴⁴⁾ Wayne M. Morrison, *China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States*, Congressional Research Service Mart 2013, ss13-14

⁽⁴⁵⁾The United Nations, the Global Investment Trends Indicator, 2012, http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2012_embargoed_en.pdf.s.117

Çin'e yatırım yapan yabancı firmaların Dünya genelindeki müşterilerine satış yapma imkânı bularak ihracatın olumlu gelişmesini sağlamıştır.

Grafik:1 Yabancı Sermayeli İşletmelerin Çin'in Endüstriyel Üretimi İçindeki Payları; 1990-2010

Kaynak: Invest in China (www.fdi.gov.cn)

3.4 Çin'in DTÖ'ye Üyeliğinin Dünya Ticareti ve Çin Üzerine Etkileri

“Çin'in DTÖ'ne üyeliğinin dünya ticaretine muhtemel etkileri konusunda çeşitli ampirik çalışmalar yapılmıştır. Zia ve Li Çin'in DTÖ üyeliğinin dünya ticaretini arttıracığını, Yang(2006) ise bu artıştan gelişmiş ülkeler ile Asya'nın görelisi olarak daha kazançlı çıkacağını ifade etmiştir. Adhikari ve Yang ise 2002 yılında yaptıkları çalışmada, gelişmekte olan ülkelerin, ihracat pazarlarında Çin'den dolayı artan doğrudan yabancı yatırım akımı nedeniyle bu ülkenin üyeliğinden bir miktar zarar görebileceğini belirtmekteydi”⁴⁶.

Çin'in DTÖ üyeliği, gerek kendisi gerekse diğer dünya ülkeleri için bir takım fırsat ve riskleri birlikte içermekle beraber, tüm riskler ve fırsatlar bir arada değerlendirildiğinde Çin ve dünya ülkeleri için genel anlamıyla ekonomik anlamda birtakım kazanımları beraberinde getirdiği belirtilebilir.

Çin'in DTÖ ye üyeliğini takiben özellikle yıldan yıla artan DYY ile beraber Çin'in üretiminde verimlilik ve etkinlik artışı yaşanmış ve Çin, üyeliğin gerçekleştiği 2003 yılından

⁽⁴⁶⁾Çeştepe, s. 45-6

itibaren her geçen yıl katma değeri yüksek, teknolojik ürünlerin üretimi ve ihracatında önemli oranda artış sağlamıştır. Çin elde ettiği bu kazanımlar sonucunda dünyanın en büyük ikinci ihracatçısı olmuştur. Ancak Çin'in bu kazanımı tek yönlü olarak gerçekleşmemiş, Çin artan ihracatına paralel olarak üretiminde kullanılmak üzere ihtiyaç duyduğu ham mamul ve ara mallarını ithal ederek Dünya'nın en büyük üçüncü ithalatçısı olmuştur. Bu sonuçtan şüphesiz Çin ile ticaret yapan ülkeler kazançlı çıkmışlardır.

Çin'in DTÖ üyeliği ile birlikte dünya mal ve hizmet pazarlarında Çin ihracatından kaynaklanan bir rekabet artışı ortaya çıkmıştır. Bu durum Çin'in ihraç kalemlerini oluşturan ürünlerde Dünya genelinde fiyat düşüşünü veya artış oranının sınırlı olmasını beraberinde getirmiştir. Çin'in özellikle emek yoğun ihraç ettiği ürünler Dünya genelinde daha düşük fiyatlarla tüketicilere ulaşmaktadır. Böylece tüketicilerin satın alma gücünün artışına katkıda bulunmaktadır. Örnek olarak Çin'in DTÖ üyeliği başlangıçta Türk tekstil sektörünü önemli ölçüde sekteye uğratmış olmasına rağmen, artan rekabet Türk firmalarını markalaşmaya itmiş ve Çin deki uygun tedarik imkânlarından yararlanarak ilerleyen süreçte mevcut şartlara ayak uydurabilen işletmeler rekabetçi konumlarına tekrar kavuşmuşlardır. Bu uygulamalar sonucu Türk tüketiciler kaliteli ve uygun fiyatlı tekstil ürünlerine ulaşma imkânı bulmuşlardır.

Çin'in DTÖ üyeliği birlikte artan ticaret hacmi özellikle komşu Asya ülkelerine daha istikrarlı bir dış çevre imkânı sağlamıştır. Komşu ülkelerin Çin ile olan ticareti artış göstermiştir. DTÖ üyeliği Çin'in dünya ticaret sistemi üzerinde nüfuzunu daha fazla kullanabilmesini sağlamıştır. DTÖ üyeliği ile birlikte Çin'in dünya ekonomisi ile olan entegrasyonu hızlanmış, ekonomik ve yapısal reformlar artarak devam etmiştir.

Ekonomik reformlar öncesi 1970'li yıllar da dünya ekonomisinde alt sıralarda bulunan Çin,1978 yılından itibaren dış ticaret hacmi yıllık olarak ortalama %15 büyüme göstermiştir. Bu büyüme ile dünya ticaretinde ilk üç sıraya yerleşmiştir. Mal kompozisyonunda başlangıçta emek yoğun ürünlerin ticaret hacmi daha büyük oran teşkil ederken, son dönemlerde sermaye ve teknoloji yoğun mal üretimi gerçekleştiren bir ülke konumuna gelmiştir. Bu sonuca paralel olarak ithalatının büyük bir oranını sanayi üretimi için gerekli hammadde ve ara malları oluşturmaktadır. Çin'in GSYİH sı, kişi başına düşen gelir seviyesi ve bunun sonucu olarak ortalama maaşlar artan refah ile beraber yükselmiştir. Bunun sonucu iç tüketiminde de yakın dönemlerde ivme kazanan bir artış beklenmesi normal sonuç olacaktır.

Çin'in yüksek miktarlı ihracatının yanında, özellikle komşu Doğu Asya ülkelerinden yaptığı ithalat büyük oranda artmıştır. Çin'in düşük fiyat politikası Çin ile ticaret yapan ülkelerin dış ticaret hadlerini olumlu olarak etkilemektedir.

Sonuç olarak Çin'in DTÖ üyeliğinin dünya ticaretinin gelişmesi ve globalleşerek serbestleşmesi yönünde önemli katkıları olmuştur. Çin ile benzer ekonomik ve siyasal geçmişe sahip olan Rusya da DTÖ üyeliği sonrası benzer gelişmelerin yaşanması, gerek Rusya gerekse Dünya ticareti açısından önem arz etmektedir.

BÖLÜM 2

RUSYA'NIN EKONOMİ POLİTİKASI VE DTÖ ÜYELİĞİ

2.1. Rusya Ekonomisine Genel Bakış

Dünyanın en büyük yüzölçümüne sahip ülkesi olan Rusya 11 farklı zaman dilimine bölünmüştür ve 14 ülkeyle sınır komşusudur. 143 milyonluk kalabalık nüfusu, geniş toprakları ve zengin doğal kaynaklarıyla, Rusya dünyanın en önemli ekonomilerinden biridir.

2.1.1. Temel Bilgiler

Son yirmi yılda azalan nüfusa sahip olmasına rağmen Rusya Avrupa'nın en büyük ve Dünyanın ise sekizinci en büyük nüfusa sahip ülkesidir. Nüfus azalışını önlemek üzere hükümetin bir dizi önlemleri mevcuttur. Bu önlemler sonucunda nüfusun gerileme hızı 2012 yılında %1,8 'e düşmüştür. En büyük şehirler başkent Moskova, sonrasında ise St.Petersburg, Novosibirsk, Nizhny Novgorod ve Yekaterinburg'dur.⁴⁷

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin dağılmasıyla 1991 yılında kurulan Rusya Federasyonu bağımsızlığının ilk yıllarında 75 yıl süren Sovyet yönetiminin ardından yeni bir siyasi sistem oluşturulması sürecinin zorluklarını yaşamıştır. İlk Başkanı Boris Yeltsin'dir. Rusya iki parlamentolu bir başkanlık sistemi ile yönetilen demokratik federal bir hukuk devletidir. Rusya Federasyonu, farklı idari birimlere bölünmüştür. Bu birimler merkezi devlete bağlı, ama kendi yasalarıyla yürütme, yasama ve yargı organlarına sahip özerk birimlerdir. Bunların 21'i cumhuriyet, 9'u kray, 49'u vilayet (oblast), 2'si federal statüde kent, 1'i özerk bölge ve 4'ü özerk yöredir (okrug). Rusya Federasyonu'na bağlı olan 21 cumhuriyetin her birinin kendi anayasası ve devlet başkanı vardır. Federasyonun yürütme erki başbakan başkanlığındaki hükümet iken, yasama yetkisi alt meclis olan Duma ve üst meclis olan Federal Meclis'e aittir. Mart 2012 tarihinde yapılan seçimlerde Vladimir Putin Devlet Başkanı olarak seçilmiştir. Başbakanlık görevine ise Dmitry Medvedev atanmıştır.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi olan Rusya Federasyonu, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve

⁽⁴⁷⁾ Ayşe Oya Benli Özbaş. Rusya Ülke Raporu. İGEME. Nisan 2011s.2, <http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Rusya%20Federasyonu>

Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'nin de (NACC) üyesidir.

Tablo 7: Rusya Temel Bilgiler

Ülke Adı : Rusya Federasyonu
Yönetim Biçimi :Başkanlık Tipi Cumhuriyet - Federasyon
Başkent :Moskova
Devlet Başkanı:Vladimir Vladimirovich PUTIN
Başbakan :Dmitriy Anatolyevich MEDVEDEV
Nüfus: 143 milyon
Yüzölçümü :17.075.200 km ² (dünyada 1.)
Resmi Dil :Rusça
Okuryazarlık Oranı : % 99.4
Para Birimi: Ruble (1USD=29,43 RUB Nisan 2012)

Kaynak: İGEME-İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Rusya Federasyonu Ülke Raporu2011.s2

2.1.2 Ekonomik Durum

1917 yılındaki Ekim Devrimi ile temeli atılan SSCB, 75 yıl boyunca uluslararası askeri, siyasi ve ekonomik alanlarda dünyanın önemli güçlerinden birisi olarak yer almıştır. SSCB ekonomisi, kamu mülkiyeti ve merkezi planlama temelleri üzerine kurulmuş bir ekonomik düzene sahipti. 1928 yılından başlayarak devreye sokulan “Beş Yıllık Planlarla” idare edilen ekonomide her kamu kuruluşu için bağlı olduğu Bakanlık, üretim için kullanılacak girdileri, üretim takvimini ve ürünlerin satılacağı fiyatları dikte etmekteydi.

Birçok alanda kendi kendine yeter durumda olan Sovyet ekonomisi, ekonomik anlamda dış dünyaya büyük ölçüde kapalı kalmıştır. Ancak 1970’li yıllardan itibaren yerel üretimdeki yetersizliklerin giderilmesi için ithalata ağırlık verilmiş ve SSCB, petrol, metal ve kereste ihraç edip, karşılığında makina, tüketici ürünleri ve tarım sektörünün performansına bağlı olarak bazı dönemlerde tahıl ithal edilmiştir. 1980 yılına gelindiğinde SSCB’nin dış ticaretinin yaklaşık yüzde 50’si COMECON (Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi) bölgesi ile başka bir deyişle Doğu Bloğu ile yapılmaktaydı. Sovyet hükümet verilerine göre 1928-41 döneminde yılda ortalama yüzde 13.9’luk bir büyüme oranı yakalamış olan ekonominin hızı, 1960’larda yüzde 7.1’e, 1970’lerde yüzde 5.3’e, 1980’lerin ilk yarısında ise yüzde 3,2’ye

düşmüştür⁴⁸. Büyüme oranları düştükçe basta gıda ve tüketici ürünlerinin arzında sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. 1980'lerin sonlarında "Perestroyka" (Yeniden Yapılanma) hareketiyle bir takım liberal önlemler getirilmişse de Sovyet ekonomisinin düşüşü engellenememiştir. Merkezin gücü azaldıkça SSCB Bünyesindeki Cumhuriyetler de vergi ödemeyi kesmişlerdir.

Ekonomik alanda yaşanan gerileme, Sovyetler Birliğinin dağılmasında önemli rol oynamıştır. Rus ekonomisi Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra önemli ölçüde küçülmüştür. 1990'lı yılların sonunda doğal gaz ve petrol gibi doğal kaynak ürünlerinin dünya piyasalarında değerlerinin artmasıyla, Rus ekonomisi de yeniden büyümeye başlamıştır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra merkezi planlama anlayışıyla yönetilen ekonomiden küresel marketlerle bütünleşmiş piyasa ekonomisine geçen Rusya, 90'lar boyunca enerji ve savunma sanayi haricinde sanayisinin önemli kısmını özelleştirmiştir.

Rusya'nın DTÖ ye üyelik çalışmaları eski devlet Başkanı Boris Yeltsin tarafından 1993 yılında başlatılmış olmasına rağmen, siyasi istikrarsızlık ve 1998 ekonomik krizi nedeniyle proje yavaş ilerlemiş ve belli bir süre askıya alınmıştır. Yaşanılan ekonomik kriz, DTÖ üyeliği öncesi bir dizi yapısal reformun gerçekleştirilmesine olanak sağlamıştır.⁴⁹ Yeltsin'den sonra başkan seçilen Putin ise DTÖ üyeliğine önem vererek öncelikli olarak ele almıştır.⁵⁰

1998 finans krizinden sonra Rusya'da ortalama büyüme hızı yüzde 7 olmuştur. Bu dönemde Rusya'nın büyümesinde özel tüketim harcamalarının artması etkili olmuştur. Ücretlerdeki ve emekli maaşlarındaki artış hane halkı tüketim harcamalarını artırmıştır.

Rus ekonomisinin hızlı değişen mal piyasalarındaki koşullara göre şekillenmesi, sürdürülebilir büyümenin dünya mal fiyatlarına bağlı olacağını göstermektedir⁵¹. Rusya'nın 2010 yılı GSYİH sı 1,5 milyar\$ a yakın tutar ile Rusya'yı Dünyanın en büyük 11.ekonomisi yapmıştır. Dünya Bankası 2010 yılı kişi başına düşen 10,440 dolar ile Rusya'yı orta gelirli

(⁴⁸)Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Rusya Federasyonu Ülke Raporu 2012,s.8

(⁴⁹) World Bank Development Indicators Database, <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>

(⁵⁰) WTO, http://www.wto.org/english/news_e/events_e/symp05_e/portanskyi16_e.doc.s.1

(⁵¹) WTO accession history, Alexey Portanskiy, Geneva, 21.04.2005

http://www.wto.org/english/news_e/events_e/symp05_e/portanskyi16_e.doc

ülke olarak tanımlamaktadır⁵².2008 yılında yüzde 2,1 olan sınaî üretim artış hızı ise 2010 yılında yüzde8, 2011 yılında ise yüzde5 olarak gerçekleşmiştir. Rusya dünyanın en büyük doğalgaz ve ikinci büyük petrol ihracatçısı konumundadır. 2011 yılında ekonominin büyüme hızı yüzde 4,3 olarak gerçekleşmiştir.⁵³

Uzun yıllar boyunca, merkezi planlama anlayışı ile yönetilen, dışa kapalı ekonomiden piyasa koşullarına göre yönetilen ekonomiye geçişin günümüzde devam ettiğini söylemek mümkündür. Geçmiş dönemde ülkede ağırlıklı olarak sanayi sektörüne önem verilmiş ve ağır sanayi yatırımları geliştirilmiştir ve günümüzde de yakıt, enerji ve metalürji üretimi toplam sınaî üretimin %35'inden fazlasını oluşturmaktadır. Buna paralel olarak büyük ölçekli işletmeler ekonomide hakim durumdayken KOBİ'lerin GSYİH dan aldığı pay % 10-15 civarındadır. Sanayi üretimi ağırlıklı olarak Moskova, St.Petersburg, Nizhny Novgorod ve Yekaterinburg kentlerinde yoğunlaşmaktadır. Rusya 2007 yılında başlattığı ekonomik programlar ile yüksek teknoloji ağırlıklı sektörler yatırım yapmayı hedeflemektedir.⁵⁴

DTÖ üyelik süreci boyunca son yedi yılda yüksek oranlı büyüme göstermiş olan Rus ekonomisi, 2005 yılında yüzde 6,4 ile gelişmekte olan ekonomilerin ortalama büyüme oranı olan yüzde 5,9'un ve dünya ortalaması olan yüzde 3,2'ın oldukça üzerinde genişlemiştir. 2006 yılında yüzde 6,7 ve 2007 yılında ise GSYİH yüzde 8,1 oranında büyüyerek 1.290 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. 2008 yılını yüzde 5,2'lık bir büyümeyle kapatan Rusya ekonomisi, küresel krizin devam eden etkisiyle 2009 yılında yüzde -7,8'lik bir düşüş yaşasa da 2010 yılında yüzde 4,3 bir büyümeyi yakalamıştır.

⁽⁵²⁾ 2011 Dünya Bankası verilerine göre bu guruba dahil 54 ülke vardır. Üst orta gelirli ülkelerde kişi başına düşen gelir seviyesi 3976 \$ ile 12.275 \$ arasındadır. Rusya bu nedenle üst gelir seviyesine yaklaşan gelir seviyesine sahiptir.

⁽⁵³⁾ <http://data.worldbank.org/country/china>

⁽⁵⁴⁾ Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı,Rusya Ülke Raporu,
http://www.oka.org.tr/ContentDownload/Rusya_Ulke_Raporu.pdf,s.4

Tablo 8: Rusya'nın Bazı Önemli Ekonomik Göstergeleri (2000-2011)

	2000	2005	2008	2009	2010	2011
GSYİH (ABD Dolar, milyar)	259	764	1660	1222	1487	1857
GSMH(Atlas Metodu ve cari ABD Dolar, milyar)	250	638	1378	1318	1409	1522
Reel GSYİH Artış Oranı (%)	10	6,4	5,2	-7,8	4,3	4,3
Kişi Başına (GSYİH-ABD Dolar)	6.732	9.011	11.800	8.900	10.900	12.600
Tarımın GSMH içindeki yüzdesi	6	5	4	5	4	4
Endüstrinin GSMH içindeki yüzdesi	38	38	36	34	35	37
Hizmetlerin GSMH içindeki yüzdesi	56	57	59	62	61	59
Doğrudan Yabancı Yatırım Girişleri(ABD Dolar-Milyar)	2.714	12.886	75.002	36.500	43.288	52.878

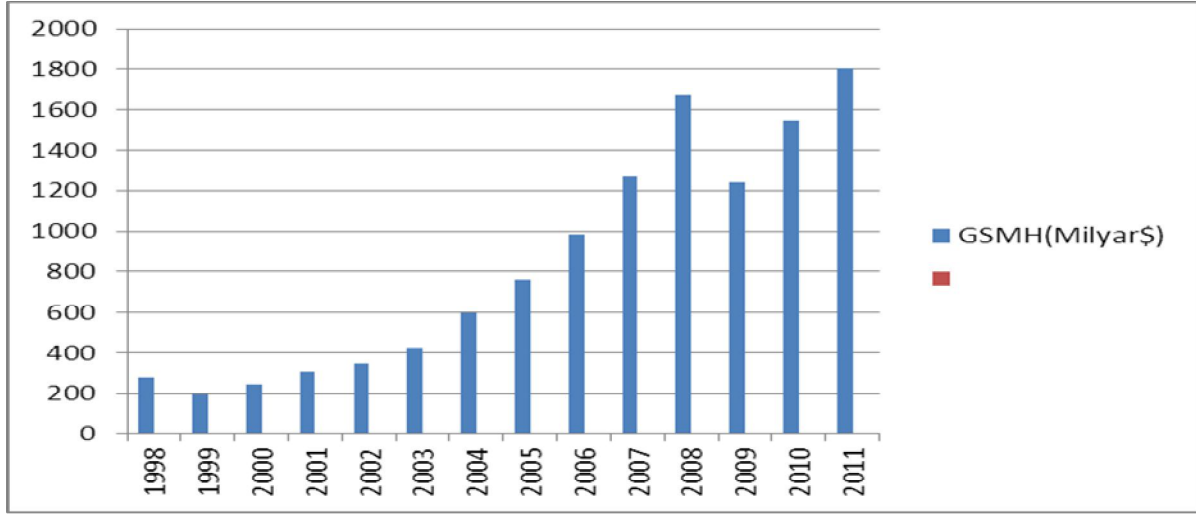
Kaynak: Worldbank, <http://data.worldbank.org/country/russian-federation>

2011 yılında da bir önceki yıldaki büyüme oranını korumuştur. Rus ekonomisinin büyümesi, özellikle uluslararası petrol ve doğal gaz fiyatlarının oldukça hızlı artışı ile de 2007 ve 2008 yıllarında ekonomik büyüklüğünü 1,7 trilyon dolara kadar yükseltmiştir.⁵⁵

Rusya, ekonomisini liberalleştirme ve dünya ekonomisi ile bütünleşme çabalarına ilave olarak DTÖ müzakereleri süreci ile beraber özellikle 2000 yılından sonra ekonomik olarak büyük gelişme göstermiştir. GSMH'nin, büyüme oranının arttığı gözlenmektedir. Tablo 8 de belirtildiği gibi tarım sektörü son on yıl içinde yüzde 6 olan GSMH içindeki payı 2011de yüzde 4'e kadar gerilemiştir. Hizmetler sektörünün payı ise artış göstermiştir. Ekonomik gelişmenin önemli göstergelerinden olan; Tarım sektörünün GSMH içindeki payının azalması, sanayi ve hizmet sektörlerinin ise GSMH içindeki payının artması, Rus ekonomisinde ekonomik gelişmenin ve değişimin kanıtı olarak gerçekleşmeye devam etmektedir. Bu verilere ilave olarak, Rusya'nın DTÖ üyelik sürecinde vermiş olduğu taahhütlerin diğer ülkeler tarafından dikkatle takip edilerek, yatırım fırsatı olarak değerlendirildiği görülmektedir. Rusya'ya yapılan Doğrudan Yabancı Yatırım Girişleri 2000 yılında yalnızca 2,7 milyar Dolar iken, 2008 de 75 milyar Dolar seviyesine ulaştıktan sonra, küresel ekonomik krizin ardından 2011 yılında 52,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. DYY konusuna bölüm 2.2 de detaylı olarak değinilecektir.

⁽⁵⁵⁾ TC.Moskova Büyükelçiliği-Ticaret Müşavirliği, "Rusya Federasyonunun Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri", Temmuz 2012,s.31

Grafik 2. Rusya'da GSMH Değişimi(1998-2011)

Kaynak: The Central Bank of the Russian Federation, <http://www.cbr.ru/eng/>

Hızla değişen ve gelişen dünya ekonomisinin bir parçası olarak Rusya'nın rekabetçi ortama ayak uydurma potansiyelinin yüksek olduğunu söylemek mümkün olmakla birlikte, özellikle Putin hükümetleri dönemlerinde birçok reformun gerçekleştirilmiş olmasına karşılık ekonominin, sosyal sistemin ve devlet yapısının modernizasyonu için bir dizi reformun yakın bir gelecekte uygulamaya konulması gerekmektedir.

Devletin ekonomi içindeki ağırlığının fazla olması ve yatırımlar konusunda özellikle KOBİ'lerin ekonomideki yerinin halen düşük olması nedeniyle önümüzdeki yıllarda yatırımların ve KOBİ'lerin canlandırılması konusunda yeni ekonomik tedbirler ve destekler getirilmesi beklenmektedir.

Rusya Federasyonunun ekonomik gücünün temeli olan doğal kaynaklar ve insan gücünün son yıllarda sağladığı güçlü büyümenin itici gücü olduğu düşünülmekte ve ülkenin uzun vadeli büyümesi önünde "Dutch Disease-Hollanda Sendromu"⁵⁶ olarak adlandırılan doğal kaynaklara bağımlılık nedeniyle sıkıntı yaşanabileceği belirtilmektedir.

Bu endişelere ilave olarak, özellikle Rusya'dan önemli miktarda doğal gaz temin eden AB'nin başta güneş ve rüzgâr enerjisi olmak üzere alternatif enerji kaynaklarına yönelmiş olması, petrole alternatif olarak otomobillerde artan bir şekilde elektrik enerjisi kullanılmaya başlanması ve buna ilave olarak ABD'nin ise doğal gaza alternatif olarak teknolojik olarak bugüne değin çıkartılması mümkün olmayan "Kaya Gazı"na ulaşmayı başarması, Rusya'nın

⁽⁵⁶⁾ Not: Bu terim, 1959 yılında Hollanda'da büyük miktarda doğal gaz rezervi bulunmasını takiben, imalat sektöründe yaşanan düşüşü tanımlamak üzere ilk kez 1977 yılında Economist dergisi tarafından kullanılmıştır.

en önemli ekonomik güç kaynağı olan enerji hammadde fiyatlarının son yıllarda oluşan artış eğilimi önünde engel oluşturması olasıdır.

Nitekim Tablo9 da görüldüğü üzere ABD de kaya gazının kullanılmaya başlanması ile birlikte 2012 yılındaki doğal gaz fiyatları 2008 yılındaki değerlerine göre yaklaşık 1/3 oranında düşüş kaydetmiştir. Avrupa Birliği'nin ise Rusya'dan ithal ettiği bin metre küp doğal gazın fiyatı 2012 yılı Aralık ayı itibariyle 11,79Dolardır.⁵⁷

Tablo 9: ABD Sanayi Doğal Gaz Fiyat Değişimi(2008-2012)

	2008	2009	2010	2011	2012
Doğal Gaz Fiyatı Dolar/Bin m ³	9,65	5,33	5,49	5,11	3,87

Kaynak: U.S Energy Information, <http://www.eia.gov/dnav/ng/hist/n3035us3a.htm>

ABD'nin doğal gaza alternatif olarak elde etmiş olduğu bu çarpıcı başarının, diğer ülkeler, özellikle doğal gazının büyük çoğunluğunu Rusya'dan temin eden Türkiye ve AB için önümüzdeki kısa süre içinde dikkatle değerlendirileceği ve kaya gazının çıkarılma olasılıklarının araştırılacağı muhakkaktır. ABD'nin kaya gazını çıkarmada elde ettiği başarının Rusya çevresindeki coğrafya içinde elde edilmesi durumunda doğal gaz fiyatlarında oluşacak gerileme Rusya'nın doğal gaz ihracatından elde ettiği gelirin azalmasına neden olacaktır. Bu nedenle, Rus ekonomist ve karar vericiler ülkenin ekonomik büyümesinin daha sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması amacıyla ülkeye yatırım çekilmesi ve iç üretimin "innovasyon ekonomisi" ile geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılması gerektiğini belirtmekte ve bu yönde çalışmaktadır.

Tarım ürünleri; Tahıl, şeker pancarı, ayçiçeği tohumu, sebze ve meyveler, kırmızı et, süt. Kereste en önemli tarım ürünlerindedir. Kimyevi maddelerin aşırı kullanımı, endüstriyel kirlilik, toprağın yoğun işlenmesi ve bazı bölgelerdeki yanlış ürün seçimi toprağın verimliliğini düşürmüştür. Rusya önemli miktarda kereste üreticisi ve ihracatçısı konumundadır. 75 milyar m³ stoku olduğu tahmin edilmektedir. Sovyetler Birliği döneminde, Rus balıkçılık endüstrisi dünyada Japonya, ABD ve Çin'den sonra 4. sırada yer almaktaydı. Halen, taze ve dondurulmuş dünya balık üretiminin %25'i ile dünya konserve balık üretiminin üçte biri Rusya'da gerçekleştirilmektedir. Ancak SSCB'nin dağılmasının ardından büyük

⁽⁵⁷⁾European Union Natural Gas Import Price, http://ycharts.com/indicators/europe_natural_gas_price

üretim kayıpları gösteren bu sektör, çok yavaş büyümektedir. Tarımda çalışan nüfusta son yıllarda yaşanan düşüş devam etmektedir. 1992 yılında 10 milyon iken 2002 yılında 7,6 milyona, tarımda çalışanların toplam istihdamdaki payı ise bu dönemde % 14'den % 11,7'ye gerilemiştir.⁵⁸

Hayvancılık alanında ise gerek hayvan sayısı gerekse, üretim rakamları 1990'lı yılların başına göre önemli gerilemeler göstermiştir. Son dönemde, açılan soruşturmalar ve getirilen kısıtlamalarla, kümes hayvanları ve kırmızı et ithalatı sınırlandırılmıştır. Ekonomik Gelişme ve Ticaret Bakanlığı yetkilileri de, yaptıkları açıklamalarda, getirilen kısıtlamaların ithalatı engellemeyi amaçlamadığı, sadece yerli üretimi arttırmayı hedeflediklerini ve bu hedeflere ulaşılmakta olduğunu belirtmiştir. Hayvansal üretim de 1990'lı yılların başındaki seviyeden oldukça uzak olmasına rağmen artış eğilimindedir. Rus halkının küçük alanlarda yaptığı üretim halen toplam hayvancılık üretiminin %52'sini teşkil etmektedir. Rus Hükümeti hayvancılık sektörünün gelişimi için etkin tedbirler almaktadır. 2005 yılında açıklanan ulusal plan çerçevesinde büyük ticari hayvansal üretim merkezlerinin kurulması, yenilenmesi ve modernizasyonu hedeflenmiş, küçük ve özel ihtiyaca dönük üretim yapanlara da kredi imkânları sağlanmasını öngörülmüştür. Rusya'ya bazı ürünlerin başlıca ithalatçısı konumundaki ülkeler ise: Tavuk ve domuz eti: ABD, Patates: Hollanda, Balık: Norveç, Sığır eti: Brezilya, Sığır ve domuz eti: Avrupa Birliği, Süt, şeker, tuz: Belarus, Sıvıyağ, tuz: Ukrayna'dır.⁵⁹

Endüstri Ürünleri: Kömür, petrol, gaz, kimyasallar ve metaller Rusya'nın toplam sanayi üretiminin %35 ten fazlasını oluşturmaktadır. Diğer önemli endüstri ürünleri; Makine üretimi, gemi inşaat sanayi, kara ve demiryolu taşımacılığı ekipmanları, iletişim ekipmanları, traktörler ve inşaat ekipmanları, elektrik enerjisi üretimi, medikal ve bilimsel araçlar, dayanıklı tüketim malları, tekstil ve gıda sanayidir. Elektrik ve gıda üretiminin sınıai üretimdeki payı yaklaşık %25 dir. İleri teknoloji ve tüketim malları üretimleri Rus

⁽⁵⁸⁾TC.Moskova Büyükelçiliği-Ticaret Müşavirliği, "Rusya Federasyonunun Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri", Temmuz 2012,s.33. <http://www.counsellors.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=368&dil=TR&ulke=RF>

⁽⁵⁹⁾-agm.s.35

ekonomisinde küçük bir pay almaktadır. Tekstil sektörü dâhil olmak üzere hafif sanayinin de sınıai üretimdeki payı çok cüzi düzeydedir.⁶⁰

Rusya, sosyalist dönem sonrasında enerji yoğun, teknolojik olarak geri kalmış ve düşük katma değerli işleme ve savunma sanayilerine dayalı bir sanayi sektörü devralmıştır. Sosyalist dönemin sonlarında yaşanan ekonomi kriz, devletin sübvansiyonlarını sonlandırmasına neden olmuş ve bu durumdan en çok etkilenen teknoloji sektörü ve üreticileri olmuştur. Havacılık ve Uzay sektörleri gibi Rusya'nın görece üstün olduğu stratejik önemdeki sektörler dahi bu durumdan olumsuz etkilenmiştir.

Ulaştırma sektörüne bakıldığında Rusya'da 2010 verilerine göre 1.213 havaalanı, 87.157 km uzunluğunda demiryolu, 982.000 km karayolu ve 102.000 km denizyolu bulunduğu görülmektedir.⁶¹ İstatistiklerdeki büyüklüklerden Rusya Federasyonu'nun ulaşım altyapısının geliştiği izlenimi edinilse de, mevcut alt ve üst yapıların eski ve demode oldukları ve coğrafyanın genişliği dikkate alındığında ulaşım altyapısına önemli yatırımlar yapılması gerekmektedir.

Geniş bir coğrafyaya sahip olan Rusya'da ulaşımda, özellikle yük taşımacılığında demiryolu yaygın olmakla birlikte, Sovyet sonrası dönemde özellikle gelir seviyesindeki artış ile birlikte büyük kentlerde trafikteki özel araç sayısı hızla artmıştır. Şehir içi yolcu taşımacılığında ise metro yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Hava trafiği ve yolcu sayısında da son yıllarda artış gözlenmektedir. Yolcu sayısı 2000 yılında 23 milyon iken, 2012 yılında 74 milyona ulaşmıştır.⁶² DTÖ müzakerelerinde önemli tartışmalara neden olmuş olan, Hava taşımacılığı sisteminde ve filolarda hala modernizasyon ihtiyacı bulunmaktadır. 1990'ların başında tekel durumunu kaybeden ulusal havayolu şirketi Aeroflot'un yanı sıra yerel Rus havayolları ve yabancı havayolu şirketlerinin yoğun rekabeti mevcuttur. Rusya'nın artan ham petrol üretimi karşısında deniz yolu ulaşımı yoğun bir şekilde kullanılmakta ancak mevcut yatırımlar yetersiz kalmaktadır. Çin ve Japonya'ya yönelik petrol boru hattı konusunda son dönemde gelişmeler yaşanmaktadır. Aynı şekilde son dönemde Rusya Kuzey ve Güney Akım Projeleri ile de petrol ve doğalgaz ihracının pazar çeşitlendirmesine yönelik çalışmalar yürütmektedir.

⁶⁰ Ayşe Oya Benli, İgeme Rusya Federasyonu Ülke Raporu, Nisan 2011, s.2

⁶¹ Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı, Rusya Ülke Raporu,
http://www.oka.org.tr/ContentDownload/Rusya_Ulke_Raporu.pdf, s.6

⁶² Rusya Ulaştırma Bakanlığı, http://www.mintrans.ru/documents/detail.php?ELEMENT_ID=20033

Enerji Sektörü; Zengin enerji kaynaklarına sahip olan Rusya dünyanın en büyük doğalgaz rezervine, ikinci en büyük kömür rezervine ve sekizinci en büyük petrol rezervine sahiptir. Rusya dünyanın en büyük doğalgaz ihracatçısı ve miktar olarak ikinci en büyük petrol ihracatçısıdır⁶³. Bu durum, enerjide dışa bağımlı olan Türkiye'yi kuzey komşusu olan Rusya ile enerji alanında işbirliğine yöneltmektedir.

“Rus Doğal Gazının Karadeniz Altından Türkiye Cumhuriyeti’ne Sevkiyatına İlişkin Hükümetler arası Anlaşma” 15 Aralık 1997’de imzalanmış ve aynı tarihte yılda 16 milyar m3 doğal gaz alımına yönelik 25 yıl süreli üçüncü Doğal Gaz Alım Satım Anlaşması imzalanmıştır. Türkiye Rusya Federasyonu’nun AB’den sonra ikinci büyük doğal gaz pazarı haline gelmiştir. Hattın resmi açılış töreni Türk-Rus-İtalyan Başbakanların katılımlarıyla 17 Kasım 2005 tarihinde Samsun’da gerçekleştirilmiştir. 1.236 km (Samsun-Ankara kesimi:501 km) uzunluktaki hat üzerinden doğal gaz alımına 2003 yılında başlanmıştır⁶⁴.

Öte yandan, Rusya’nın Asya enerji pazarında etkinliğini arttırmak ve Avrupa pazarının yanı sıra, hızla gelişen Asya-Pasifik pazarına da petrol sağlamak amacıyla, 28 Aralık 2009 tarihinde, Rusya Federasyonu Başbakanı Vladimir Putin, Vladivostok’ta 14 milyar dolara mal olan Doğu Sibiry Pasifik Petrol Boru Hattı’nın ve Kozmino Limanı’nın açılışını gerçekleştirmiştir. Söz konusu hattın açılışı ile Rusya’nın Sibiry petroleri ilk kez bir boru hattı aracılığıyla Hong Kong’daki bir Asyalı müşteriye ihraç edilmiştir. Projenin gerçekleşmesiyle, Rus petrol şirketleri, Sibiry petrolünü Asya-Pasifik ülkelere ihracat vergisi ödemeden ihraç edebilme imkânına kavuşmuşlardır. Ayrıca, Rusya, ham petrol sevkiyatı için Baltık boru hattı sisteminin kapasitesini 2012 yılına kadar 30 milyon ton/yıla çıkarılmasını hedeflemekte ve Karadeniz’deki Novorossiysk petrol terminalinin iyileştirilmesine çalışmaktadır.

Tüm bu yatırımlar, Rusya sahip olduğu enerji kaynaklarını çevre ülkelere ulaştırarak, enerji sektöründeki gücünün artarak devamı yönünde mevcut konumunu koruyacak adımları atmaya devam ettiğinin göstergeleridir.

⁶³ World Bank Oil Report, <http://web.worldbank.org-US.Energy Information Administration, http://www.eia.gov>

⁽⁶⁴⁾ TC.Dışişleri Bakanlığı, Türkiye-Rusya Federasyonu Siyasi İlişkileri ,2011, www.mfa.gov.tr/turkiye-rusya-federasyonu-siyasi-iliskileri.tr.mfa

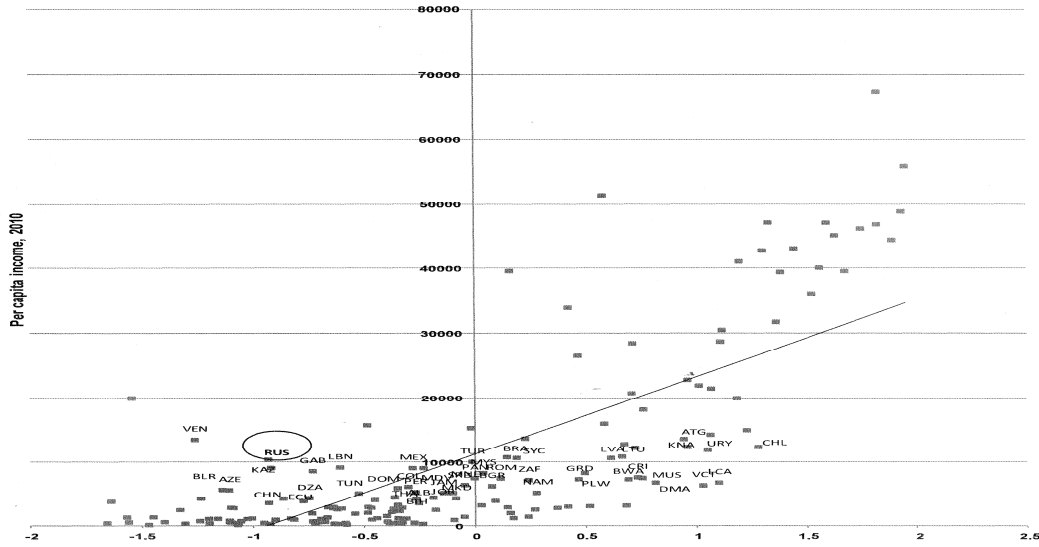
2.1.3 Kurumsal özellikler

Demokratik federal bir hukuk devleti olan Rusya'da serbest piyasa ekonomisi hâkimdir. Ekonomik anlamda kaynakların tahsisine ilişkin kararların çoğunluğu devlet tarafından yapılmamakta, bireyler, hane halkı ve şirketler tarafından gerçekleştirilmektedir. Otoriter yönetimlere kıyasla ekonomik gelişmeye/büyümeye daha fazla katkı yaptığından dolayı demokrasi ekonomik gelişmenin ön koşulu olarak görülmektedir.⁶⁵

Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) verilerine göre GSYİH'nin yaklaşık üçte ikisini özel sektör yatırımları oluşturmaktadır. Yirmi yıl öncesine kadar Rusya'nın dünyanın en güçlü sosyalist ülkelerinin başında geldiği göz önüne alındığında, bu etkileyici bir dönüşümdür. Ancak Rusya'da piyasa ekonomisinin halen tam anlamıyla uygulanmadığı ve sınırlı bir pazar erişimine sahip olduğu belirtilebilir⁶⁶.

Rusya'da ekonomik faaliyetlerin büyük çoğunluğu özel sektör tarafından gerçekleştirilirken, petrol, gaz ve finans gibi stratejik açıdan önemli sektörler devlet kontrolündedir. Rusya'da kurumsal çevre, gerçekleştirilen reformlara karşılık henüz gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerin gerisindedir.

Grafik 3: Kurumsal Yapı Kalitesi ve Kişi Başı Gelir Düzeyleri, 2010

Kaynak: EU Parliment, The Economic Significance of Russia's Accession to the WTO. World Bank Development Indicators (2012)

⁶⁵ Adem Doğan, *Demokrasi ve Ekonomik Gelişme*, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2005, Sayı 2, s.3

⁶⁶ North, D., J. Wallis and B. Weingast, *Violence and Social Orders*, Cambridge: Cambridge University Press 2009, s.7

Dünya Bankası kayıtlarında üst orta gelir seviyesinde bulunan ülkeler arasında Rusya ancak üç ülkeden daha iyi konumdadır. Bu ülkeler; Azerbaycan, Belarus ve Venezüella dır.(Grafik3)

Rusya'nın kurumsal yapısının, henüz ekonomik faaliyetleri destekleyici ve artırıcı nitelikte olmadığı belirtilebilir. Bu durum ekonomi içindeki rekabet eğilimlerini zayıflatıcı yönde etki etmektedir.

Belirtilen bu hususlar, daha büyük bir ekonomik büyümenin önünde engel teşkil etmektedir. Zayıf kurumsal düzenin orta gelirli ülkelerde yaygın olmasına rağmen, Rusya'nın mevcut haliyle bu konuda daha eksik durumda olduğu belirtilebilir. Rusya iş yapma kolaylığında ise BM üyesi ülkeler içinde 120. sıradadır⁶⁷.

2.2.Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Rusya'da doğrudan yatırımlar uzun süre istenilen düzeye çıkarılamamış olmakla beraber özellikle 2002 yılından itibaren yabancı doğrudan yatırımların önemli artış gösterdiği görülmektedir.

Yabancı sermaye hareketleri açısından önemli kaynak kullanabilen ülkelerden biri olmakla birlikte, yatırımların büyük bölümü enerji sektöründe olup, diğer imalat sanayi dallarında az miktarda yatırım çekilebilmiştir.

Rusya'nın, serbest piyasa ekonomisi tabanlı ekonomi düzenine geçiş yapması, küresel ekonomi ile bütünleşmesini hızlandırmıştır. Bir ülkenin Küresel ekonomi ile bütünleşmesinde diğer uluslarla yaptığı ticaretin rolü oldukça önemlidir. Tablo 10 da seçilmiş ekonomilerin ihracat ve ithalatlarının GSYİH içindeki oranları gösterilmektedir.

Tablo 10: Seçilmiş Ülkelerde İhracat ve İthalatın GSYİH içindeki Oranı(2009-2011)

Ülke Adı	AB(27)	ABD	BRZ.	ÇİN	HİND.	JPN	RUSYA	TÜRKİYE
Oran %	31,1	28,5	22,7	53,1	48,1	29,8	51,4	50,8

Kaynak:<http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFExportFile.aspx?Language=E&Country=E27,CN,IN,RU,TR,US,BR,JPN>

Rusya'nın ticaretine baktığımızda yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir. GSYİH içindeki ithalat ve ihracat toplamı 2010 yılında yüzde 51,4 dür. Bu diğer büyük, dışa

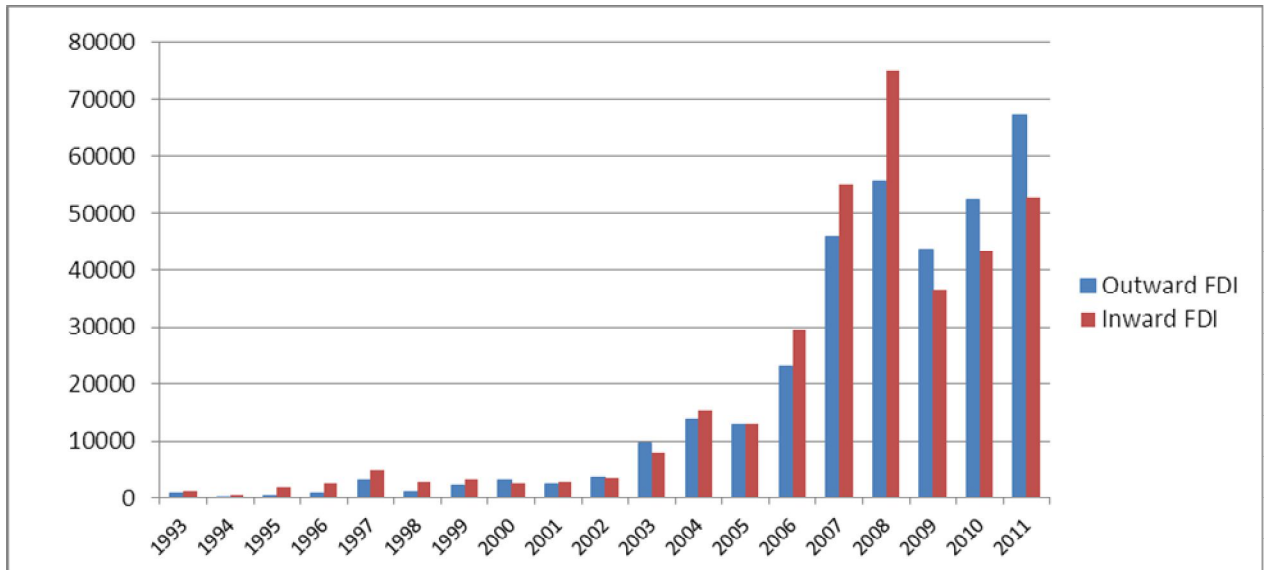
⁽⁶⁷⁾ World Bank, <http://data.worldbank.org/country/russian-federation>

açık ekonomilerle karşılaştırıldığında yüksek bir orandır. Çin (yüzde 53,1),Türkiye(yüzde 50,8) ve Hindistan (yüzde 48,1), gelişmiş ekonomiler ile karşılaştırıldığında ise Rusya AB(27) (yüzde 31,1) ,ABD (yüzde 28) ve Japonya'dan (29 yüzde) daha açıktır⁶⁸.

Yurtiçi hizmet sektörü büyüme hızı nispeten yüksek olmasına rağmen, Rusya'nın ticaret görünüşünde hizmet sektörünün GSYİH içindeki payı 2000 yılında yüzde 10 iken 2010 yılında azalarak yüzde 8'in biraz üzerinde olmuştur.

Doğrudan yabancı yatırım akışları (DYY),son yirmi yıl içinde önemli ölçüde büyümüştür. Ekonominin 1990'lardaki, kapalı-içe dönük yapısı ve kasvetli performansı 2003 yılına kadar DYY 'in düşük kalmasına neden olmuştur. 2003 sonrasında hem iç hem de dışarıya yapılan yabancı yatırımlar yüksek oranda artarak doğrudan yabancı yatırımlar kriz öncesinde 2008 yılında zirveye ulaşmıştır.(Grafik4)

Grafik4: Rusya'da İç ve Dış Kaynaklı Yabancı Yatırım Miktarları(1993-2011),Milyon\$

Kaynak: Central Bank of Russia, *Balance of Payments* (March, 2012)

Doğrudan yabancı yatırımların kompozisyonu her yıl önemli ölçüde değişmektedir. Ancak son yıllarda en popüler sektörler madencilik ve taş ocakçılığı, imalat ve aracı finans

⁽⁶⁸⁾<http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFExportFile.aspx?Language=E&Country=E27,CN,IN,RU,TR,US,BR,JPN>

sektörleridir⁶⁹. Moskova ve etrafında bulunan Sakhalin ve Omsk şehirleri bu tür DYY bakımından en zengin bölgelerdendir.

Piyasa döviz kurları ve satın alma gücü endeksine göre Rusya'nın küresel DYY lardaki payı, küresel GSYİH içindeki payını aşmaktadır. 2010 yılında, Rusya'nın IFDI stoku GSYİH'nın yüzde 32,7 sini oluşturmuştur.

Bu oran birçok büyük gelişmekte olan ülkelerden; Brezilya, Çin, Hindistan, Endonezya, Meksika ve Türkiye gibi, daha yüksek, bunun yanında bazı gelişmiş ekonomilerdekini (Kore ve İtalya gibi) aşan bir oran olmuştur. Belki de en çarpıcı olan Rusya'nın GSYİH içindeki yüksek DYY oranıdır. Rusya'nın doğrudan dış yatırım oranı neredeyse tüm diğer gelişmekte olan ekonomilerin yanı sıra Fransa, Kanada, Hollanda dan ve ilk onda yer almayan Japonya ve İtalya gibi gelişmiş ülkelere göre oldukça yüksektir.

Tablo 11: En Fazla Doğrudan Yabancı Yatırımı Çeken On Ülke ve Rusya 2008-2010

Sıra	Ülke	2008 DYY	Sıra	Ülke	2009 DYY	Sıra	Ülke	2010 DYY
1	ABD	306,4	1	ABD	152,9	1	ABD	228,2
2	Çin	142	2	Çin	95	2	Çin	105,7
3	Belçika	108,3	3	İngiltere	71,1	3	HongKong	68,9
4	İngiltere	91,5	4	HongKong	52,4	4	Belçika	61,7
5	İspanya	77	5	Almanya	37,6	5	Brezilya	48,4
6	Rusya	75	6	Rusya	36,5	6	Almanya	46,1
7	Fransa	64,2	7	Hindistan	35,6	7	İngiltere	45,9
8	HongKong	59,6	8	Hollanda	34,5	8	Rusya	41,2
9	Kanada	57,2	9	Fransa	34	9	Singapur	38,6
10	Avusturya	46,8	10	S.Arabistan	32,1	10	Fransa	33,9
17	Türkiye	19,5	30	Türkiye	8,4	27	Türkiye	9,1

Kaynak: UNCTAD, World Investment Report (WIR) 2011, <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2012-Full-en.pdf>,s.172

Son on yıl içinde Rusya'ya yapılan DYY akımlarında ki büyüme bu kaynaklı stokların yükselmesine neden olmuş ve Rusya'nın karşılaştırmalı uluslararası yatırım pozisyonunu güçlendirmiştir.(Tablo11)Büyük Rus işletmeleri gerek teknolojik yenilik kazanmak gerekse Ar-Ge konularında kendilerini geliştirme istekleri nedeniyle yabancı

⁽⁶⁹⁾Europen Parliement.Policy Department.*The Economic Significance of Russia's Accession to the WTO*.2012.s.9

firmalarla ortaklık ve iş birliğine gitmektedirler, bunun sonucu olarak ülkedeki DYY oranı artmaktadır. Rus firmaları ayrıca yabancı teknolojilere erişim arzularına bir araç olarak ortak girişimlere ağırlık vermişlerdir. Tanınmış örnekler; VSMPO Avisma ile BoeingJV nin iş birliği, Wintershall ile Sukhoi ve Finmeccanicanın Superjet 100 uçağını geliştirme iş birliği ve batı Sibirya'da Gazprom ile Alman enerji grubu Achimgaz JV arasında işbirliği gösterilebilir.

Rusya'daki doğrudan yabancı yatırımları 1990dan itibaren başlamıştır. Uzun dönem düşük seviyelerde seyreden yabancı yatırımları son yıllarda hızlanarak artmıştır.2011 yılı sonu itibariyle toplam yabancı yatırımlar 343,4 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Bu rakam ile Dünya da 16.sırada yer almaktadır. 2009–2010 yılları karşılaştırıldığında Lüksemburg dışında yatırım miktarının çok fazla değişmediği görülmektedir.

Tablo12:Rusya'ya Yapılan Doğrudan Yabancı Yatırım Miktarları (Milyon\$)

Ülke	2010 Ocak- Eylül	2009 Ocak-Eylül
Almanya	7.520	5.507
Hollanda	7.507	8.348
Kıbrıs Rum Kesimi	5.635	5.231
İngiltere	4.240	4.231
Fransa	2.098	1.600
Çin	1.494	N/A
Lüksemburg	1.258	8.905
İrlanda	1.229	595
A.B.D.	862	1.279
Japonya	818	1.641
Toplam	47.488	54.738

Kaynak: ABD Dışişleri Bakanlığı; Ekonomi, Enerji ve Ticari İşler Bürosu; 2011

Rusya'nın DTÖ üyeliğini takiben yabancı yatırımlara karşı uygulanan sınırlamaların kaldırılması ile birlikte yabancı yatırım tutarlarının artacağını öngörebiliriz. Mevcut koşullar göz önüne alındığında mülkiyet haklarının güçlendirilmesi ve özel sektöre devlet müdahalesinin azaltılması üstünde durulan konular arasındadır. Ayrıca, Rusya'nın büyümesini devam ettirmek için azalan çalışma çağındaki nüfusa karşı ve KOBİ'lerin pazara girmelerini kolaylaştıracak önlemler alması gerekmektedir.

2.3.Rusya'nın Dış Ticareti

Rusya, Sovyetler Birliğinin dağılmasından itibaren neredeyse her yıl dış ticaret fazlasını muhafaza etmiştir.(Tablo 13) Açık verilen tek yıl 1998 krizi öncesinde 1997 yılıdır. 2000 yılından itibaren, gerek ülkedeki siyasi istikrar, gerek dünya ekonomisinin ve dünya ticaretinin 2007 yılına kadar hızlı büyümesi nedenleriyle, ülkenin dış ticaret hacminde önemli bir gelişme yaşanmıştır.

2008 yılında petrol ve doğalgaz fiyatlarındaki artışın etkisiyle ihracat 471 milyar dolara ulaşmış ve bu artış etkisiyle dış ticaret dengesi 179,7 milyar dolar fazla vermiştir.

İhracat artışının yanında İthalat hacmi 2008 yılında %31 artış göstermiştir. Küresel ekonomik kriz nedeni ile iç talepte düşüş olmuştur; bu nedenle ülkenin ithalat hacminde 2009 yılında ciddi ölçüde daralma yaşanmıştır. İhracatı 303 milyar dolara, (%35,6 düşüş) ithalatı ise 191milyar dolara (%37,3 düşüş) gerilemiştir.(Tablo13)

Tablo 13: Rusya Dış Ticaret Göstergeleri (Milyar Dolar)

Yıllar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
İhracat	243,6	303,6	354,4	471,6	303,4	396,4	516	524,7
İthalat	125,3	164,3	223,5	291,9	191,8	230,0	305,3	312,6
Denge	118,3	139,3	130,9	179,7	111,6	167,6	210,7	212,1
Hacim	368,9	467,8	577,9	763,5	495,2	625,4	821,3	837,3

Kaynak: TC.Moskova Büyükelçiliği-Ticaret Müşavirliği, "Rusya Federasyonunun Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri", Temmuz 2012,s.126

2010 yılında krizden çıkış sürecinin başlaması ile birlikte Rusya'nın ihracatında % 31, ithalatında ise % 37 artış olmuştur. 2011 yılına bakıldığında ise ticaret hacminde 50 milyar artış meydana gelmiştir. 2011 yılına göre yalnızca %1,8 artan ticaret hacmi, 2012 yılı sonu itibariyle 2005 yılına göre kıyaslandığında 2 kat üzerinde artmıştır.

Dünya'nın en büyük enerji üreticisi olan Rusya'nın ihracat görünümüne bakıldığında orta ve yüksek teknoloji ürünlerin çok sınırlı bir paya sahip olduğu görülmektedir. İhracatın yaklaşık yüzde 80'ni hidrokarbonlar, metaller ve mineraller gibi işlenmemiş hammadde tabanlı ürünlerden oluşmaktadır. Rusya işlenmiş mallar, özellikle sermaye ve tüketim malları

ithal etmek eğilimindedir. ⁷⁰Rusya'nın ihracatından en fazla pay alan ürünler başta petrol ve gaz olmak üzere ham maddelerdir.

Tablo 14 Rusya'nın İhraç ve İthal Ettiği Başlıca Ürünler (Milyon Dolar)

G.T.İ. P.	MADDE	İHRACAT					İTHALAT				
		2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012
01-24,	Yiyecek maddeleri ve tarım hammaddeleri (tekstil hariç)	8,369	9,27	8,688	11,337	16,7	33,352	28,349	33,794	39,236	40,3
25-27	Mineral maddeler	312,23	192,07	262,32	346,33	375	8,155	3,985	5,792	6,037	7,4
27	Yakıt ve enerji ürünleri	307,63	190,02	259,07	340,93	370	4,083	2,378	3,676	4,716	4
28-40	Kimya ürünleri, kauçuk	28,457	17,557	23,575	29,224	32	34,29	27,136	36,165	44,037	47,9
41-43	Deri, kürk maddeleri ve hammaddeleri	303	207	261	331	0,5	996	742	1,213	1,476	1,6
44-49	Kereste ve kağıt ürünleri	11,153	8,168	9,518	10,392	10,1	6,181	4,908	5,641	6,418	6,1
50-67	Tekstil, tekstil maddeleri ve ayakkabı	481	395	460	439	0,75	10,808	8,878	13,301	15,566	17,6
71	Kıymetli taş, kıymetli madenler ve ürünleri	7,164	5,037	8,623	11,119	13,8	722	422	494	647	0,7
72-83	Maden ve ürünleri	51,487	32,129	40,304	43,22	44,4	17,377	10,301	16,12	19,847	22
84-90	Makina, ekipman ve otomotiv	20,236	16,52	20686	21,031	26,5	136,45	70,568	98,708	141,27	167,6
68-70, 91-97	Diğerleri	4,194	3,582	4,152	4,745	5,5	8,221	5,455	8,001	10,235	12,8
TOPLAM		444,1	285	378,6	478,2	525,4	256,6	160,7	219,2	217,2	314,2

Kaynak: İGEME, 2011- RF Federal Gümrük Servisi

⁽⁷⁰⁾ Connolly, R. "The Structure of Russia's Industrial Exports in Comparative Perspective," *Eurasian Geography and Economics*, 2008, Vol. 49, No.5, s.s.586 -683

Ülkenin ithalatında en önemli paya sahip olan ürün grupları ise makine ve ekipman, tüketim malları, ilaçlar, et, şeker ve yarı işlenmiş metal ürünlerdir. Ülke ithalatının yaklaşık %40'ını makine ve ekipman sektörü, yaklaşık %20'sini tarım ve gıda sanayi ürünleri oluşturmaktadır. İthalatta önemli yer tutan diğer ürün grupları ise kimyasallar ve eczacılık ürünleridir.

Rusya 2011 DTÖ verilerine göre Dünya ihracatının %6,5 ini ve ithalatının ise %4,3'ünü gerçekleştirmiştir. Rusya enerji ve doğal kaynak ihracatına ve tüketim malları ithalatına dayalı bir dış ticaret sistemine sahiptir. Ancak bununla beraber son yıllarda ülkede yabancı sermaye hareketlerinin girişi ile de desteklenen yatırım harcamaları buna bağlı ithalatın da artmasına yol açmıştır.

Tablo 15 Rusya'nın Diğer Ülkelerle İhracat ve İthalatı 2012

İHRACAT				İTHALAT			
Sıra	Ülke	Değer (Milyon \$)	Pay (%)	Sıra	Ülke	Değer (Milyon \$)	Pay (%)
1	Hollanda	76 763	14,63	1	ÇHC	51 789	16,6
2	ÇHC	35 720	6,81	2	Almanya	38 275	12,2
3	Almanya	35 590	6,78	3	Ukrayna	17 967	5,7
4	İtalya	32 428	6,18	4	Japonya	15 650	5
5	Türkiye	27 413	5,22	5	ABD	15 317	4,9
6	Ukrayna	27 179	5,18	6	Fransa	13 770	4,4
7	B. Rusya	24 422	4,65	7	İtalya	13 412	4,3
8	Polonya	19 878	3,79	8	B. Rusya	11 305	3,6
9	Japonya	15 571	2,97	9	G.Kore	10 986	3,5
10	İngiltere	15 029	2,86	10	İngiltere	8 191	2,6
11	Kazakistan	14 558	2,77	11	Kazakistan	7 870	2,5
12	G.Kore	13 894	2,65	12	Polonya	7 472	2,4
13	ABD	12 964	2,47	13	Türkiye	6 804	2,2
14	Finlandiya	12 009	2,29	14	Hollanda	5 977	1,9
15	İsviçre	10 881	2,07	15	Çek Cumh.	5 344	1,7
16	Fransa	10 527	2,01	16	Finlandiya	5 001	1,6
17	Letonya	8 890	1,69	17	İsveç	4 940	1,6
18	Hindistan	8 002	1,52	18	İspanya	4 908	1,6
19	Belçika	6 799	1,3	19	Belçika	4 490	1,4
20	Macaristan	6 622	1,26	20	Avusturya	3 390	1,1
İLK 20 TOPLAMI		415 139	79,12	İLK 20 TOPLAMI		252 858	80,9
GENEL TOPLAM		524 728	100	GENEL TOPLAM		312 567	100

Kaynak: TC. Moskova Ticaret Müşavirliği, Rusya Federasyonunun Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri, Temmuz 2013

Küresel ekonomi ile bütünleşme sonucunda Rusya'nın ticaretinde önemli bir değişim görülmüştür. Avrupa Birliği Rusya'nın en önemli ticaret ortağıdır. 2011 yılı verilerinde Rusya'nın ihracatının yaklaşık yarısı ve ithalatının yüzde 43'ü AB ile olmuştur. Bununla birlikte Rusya'nın, eski Sovyet ülkeleri ile ticareti ise son yıllarda önemli ölçüde azalmıştır. 1995 yılında BDT ülkeleri ile ihracatı toplam ihracatının yüzde 19'u ve ithalatı toplam ithalatının yüzde 29 unu oluştururken, 2011 yılında bu oranlar sırasıyla yüzde 7 ve yüzde 9 oranına düşmüştür. Son yıllarda BDT'nin yerine,

Çin, Hindistan ve Türkiye gibi hızlı büyüyen gelişmekte olan dünya ekonomilerine ihracatı almıştır. 1995 yılında yüzde 2 seviyesinde iken bu oran şimdilerde yalnızca Çin'den ithalatı yüzde 18 seviyesindedir. Avrasya Ekonomik Topluluğu (Eurasec) ile ticaretin toplam ticaretteki payı 2010 yılında % 8,7'den % 7,8'e gerilemiştir. Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü (APEC)'nin toplam ticaretteki payı ise 2009'da % 20,7 iken 2010'da % 23,3'e yükselmiştir. Türkiye, Rusya'nın 2012 yılı ihracatında 5. ithalatında ise 13. sıradadır.

BÖLÜM 3

RUSYA'NIN DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ İLE İLGİLİ TAAHÜTLERİ

Rusya'nın DTÖ ne üyeliği ilişkin görüşmeleri 1994 yılında Ticaret ve Tarifeler Genel anlaşmasına(GATT) katılım için 'Dış Ticarete İlişkin Mutabakatı' imzalamasıyla başlamıştır. Rusya 2009 yılına kadar birçok ikili müzakereleri tamamlanmış ve Kasım 2011 yılında son olarak Gürcistan ile arasındaki sorunları çözüme kavuşturmuştur. DTÖ ne katılmak amacıyla Rusya, GATT 1994, Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) ve Fikri Ticaretle İlgili Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPS) da dâhil olmak üzere bütün DTÖ anlaşmaları hükümlerine uymayı kabul etmiştir. Rusya üyeliğin bir parçası olarak, pazar erişimine olanak sağlamak üzere hizmetler için otuz ve mallar için elli yedi adet karşılıklı anlaşma imzalamıştır.

3.1.Rusya'nın Tarım Dışı Pazara Giriş (NAMA) İle İlgili Taahhütleri

Genel Tarifeler; Rusya En Çok Kayrılan Ülke(MFN) ile ilişkili tarifeleri ortalama yaklaşık yüze 8 azaltmayı kabul etmiştir. Rusya'da ortalama tarifeler 2001-2003 yılları arasında %11,5 seviyesinden yaklaşık olarak %13-14,5 seviyesine yükselmiştir sonrasında ise 2004-2005 yıllarında sabitlenmiştir.

Rusya'da toplam tarife düzeyi 1990'ların başlarında ticaretin serbestleştirilmesinin bir sonucu olarak oldukça düşüktür.(tüm mallar için, yaklaşık yüzde10) 2011 yılında ortalama yüzde 10 olan tüm ürünlerdeki yasal olarak bağlayıcı tarife tavanı ortalama yüzde 7,8 olacaktır. Üretim malları için yüzde 9,5 olan ithalat tarife tavanı ortalama olarak yüzde 7,3 e çekilecektir. Buna ek olarak, Rusya da tüm sanayi sübvansiyonlarını sonlandırmayı, en azından ihracatla ilgisi olmayan veya yerel ürünleri ithal ürünlere karşı desteklememeyi taahhüt etmiştir.

İthal malların fiyatlarında oluşacak etkili azalma Rus Tüketicilerin yararına olmakla beraber, bu tür ürünlerde Rus üreticilerini daha yoğun rekabete itmesi beklenmektedir. Sonuç olarak Rusya'da bulunan bazı üreticiler lobi faaliyetlerinde

bulunarak indirimlere karşı kamuoyu oluşturarak rekabetçi ortamın oluşması aleyhinde direnç göstermişlerdir, gelecekte aynı dirençleri ve baskıları şuan tarife dışı olan konularda yapmaları muhtemel olarak görülmektedir. Ancak DTÖ geri dönüşü olmayan bir süreçtir ve tüm ülkeler gecikmelide olsa bu DTÖ kuralları gereği düzenlemeleri uygulamak durumundadırlar.

Rusya'nın uygulayacak olduğu başlıca tarife oranları Tablo 16 da belirtilmiştir.

Tablo 16: Rusya'nın Uygulayacak Olduğu Tarife Oranları

Ürün Kategorileri	DTÖ Sonrası Uygulanacak Tarife Oranları
Tarım Ürünleri	10,8
Otomobiller	12
Geniş gövdeli uçaklar	7,5
Dar gövdeli uçaklar	12,5
Havacılık ve Uzay motorları	5
Makinalar	7,2
İnşaat Ekipmanları	5,5
Elektrikli Makinalar	6,2
Tıbbi Cihazlar	4,9
İlaçlar	5
Yüksek Teknoloji Ekipmanları	4,4
Kimyasallar	5,2
Plastik Maddeler	6,2
Çelik Ürünleri	6,0
Tarım Ekipmanları	4,3
Tüketim Malları	2,0
Tekstil Giyim, Ayakkabı ve Seyahat Eşyası	11
Bilgi Teknolojisi Ürünleri	0

Kaynak: WTO <http://stat.wto.org/TariffProfile/WSDBTariffPFView.aspx?Language=E&Country=RU>

Gıda ve hafif sanayi sektörleri toplamda en yüksek tarifelerin uygulandığı sektörlerdir. Çift haneli seviyelerde bulunan motorlu araçlar, ayakkabı, deri ürünleri en çok korunan ürünler arasındadır.

Otomobiller için yüzde 15,5 olan tarife oranı yüzde 12'ye çekilmiştir. Üyeliğin başlamasını takip eden yedi yıl içerisinde 01 Temmuz 2018 yılına kadar Rusya'ya

üretim temeline dayalı yüksek miktarda yatırım yapacak olan otomobil üreticileri için tarifeleri kaldırmayı taahhüt etmiştir. Rusya, otomotiv sektörünü stratejik önemde gördüğünden tarife indirimlerini mümkün olduğunca asgari düzeyde tutmuştur. Bugün itibariyle Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Resmi verilerine göre, otomotiv sektöründe yer alan 400.000 şirket, bir milyon yan sanayi ve bayileri ile birlikte Rusya Federasyonunun GSYİH'nin %1 ini oluşturmaktadır.⁷¹ Rusya yeni yatırımlar planlayan yabancı otomobil üreticileri için 2011 yılında sert kurallar getirmiştir. Bu kurallar ile yerel bileşen şartı yüzde 30'dan yüzde 60'a, asgari yatırım tutarı 500 milyon dolar ve üretim eşiği 25.000 den 300.000 araca yükseltilmiştir.⁷² Rusya bu yeni kurallar ile sanayi politikasının bir parçası olarak yerli otomobil üretimini canlandırmayı amaçlamaktadır. Uygulanan politikalar sonucu olarak otomobil sektörü yabancı yatırımlarında artış olmuştur. Tüm bu ilave koşullara karşın, birçok otomobil üreticisi(başta AB kaynaklı olmak üzere) Rusya'nın büyük ve büyüyen otomobil pazarına ulaşabilme arzuları sonucu, yeni kuralların dayattığı maliyetleri karşılamayı göze alarak, bu koşulları kabul etmişlerdir.

Rusya, 2012 yılında Avrupa'da Almanya'dan sonra ikinci büyük otomobil pazarı olmuştur.⁷³ 2013 yılı ilk çeyrek verilerinde üç yıl aradan sonra otomobil satışlarında ilk kez bir gerileme görülmesine karşın, birçok Avrupalı otomobil firması Rusya'da yeni otomobil üretimi için yatırımlarına devam etmektedir. Yabancı üreticilerin Rusya pazarında üretim yapma isteklerindeki en büyük etken otomotiv pazarının gelecek vaat eden kapasitesidir. Rusya da araçların ortalama yaşı 11,8 dir, ithal araçların yaş ortalaması 8,4 ile genel yaş ortalamasından düşükken, yerel araçların yaş ortalaması ise 14,4 yıldır. Rusya da üretilmiş olan araçların neredeyse üç te biri (%33,4) 20 yaş üzerindedir.⁷⁴ Rusya da özel otomobil, ticari motorlu araçlar, kamyon, otobüs, treyler ve askeri motorlu araçların yanı sıra, motorlu taşıt bileşenleri(Motor, şanzıman, şasi, traktörler, elektrik donanımları ve motor elektronik, vb) üretilmektedir. Rusya da faaliyette bulunan 400 ana işletme mevcuttur.⁷⁵ Otomotiv

⁽⁷¹⁾http://www.minpromtorg.gov.ru/reposit/minprom/ministry/strategic/sectoral/10/Strategiya_Avto_dlya_sajta.doc

⁽⁷²⁾Egor Popov, "Avtokomponenty razlozhili po kvotam," *Kommersant*, 14 November 2012; First Deputy Prime Minister Igor Shuvalov, *PRIME-TASS*, 20 January, 2012'den, Peter Rutland, *Journey's End: Russia Joins the WTO*, Russian Analytical Digest No. 111, 2 April 2012,'s.1

⁽⁷³⁾TC Ekonomi Bakanlığı İhracat Bilgi Platformu , 2013. <http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-hab.cfm?haberkodu=1201247>

⁽⁷⁴⁾ http://www.autonews.ru/automarket_news/index.shtml?2012/02/17/1721051

⁽⁷⁵⁾ <http://protown.ru/information/hide/6144.html>

ekipmanları elektrik ve teknik, metalürji, kimya, elektronik, tüketim malları imalat ve diğer sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler ile yakın işbirliği içinde üretilmektedir. Otomotiv sektörü ilave etkiler ile diğer sektörlerde dikkate alındığında 4,5 milyonluk istihdam sağlamaktadır.⁷⁶

Rusya GSYİH sınıfının %1'ini teşkil eden otomotiv sektörü, önde gelen otomotiv üreticisi ülkelerle karşılaştırıldığında düşük seviyededir. Örnek olarak bu oran A.B ülkelerinde %2-%3 seviyelerindedir.⁷⁷ Yerel otomotiv sektörünün üretim verimliliği gelişmiş ülkelerin gerisindedir. Rusya da toplam üretim 1,7 milyon araç iken bu sayı ABD de 11 milyon civarındadır. Rusya da sektör çalışanı başına 4,4 araç üretilirken ABD de ise 12 araç üretilmektedir.⁷⁸ Tüm bu veriler, Rus otomotiv sektörünün gelişmeye açık yapısının göstergeleridir.

Rusya'nın DTÖ üyeliğinin yerel otomotiv endüstrisinin ve otomobil pazarının gelişimi üzerine etkide bulunması kaçınılmazdır. En ciddi değişiklikler gümrük vergileri alanında gerçekleşecektir. Tüm otomotiv parça aksamaları değerlendirildiğinde, mevcutta %25 olan ithalat gümrük vergisi, %15 seviyelerine çekilecektir. Yeni oranların uygulanması ise üyeliği takiben yedi yıllık bir süreçte gerçekleşecektir.⁷⁹ Ayrıca, 3 ila 7 yaş arası araçlar için uygulanan %35 oranında ki vergi %25 olarak uygulanacaktır. Gümrük vergisinin önemli unsuru olan motor hacmine göre cm³ başına 1,2 ila 2,8 Euro olarak uygulanan verginin 0,7 ila 16 Euro olarak uygulanacak olması ise Rus yetkili mercilerinde ilave ciddi kaygılar uyandırmasına neden olmuştur.⁸⁰

Sonuç olarak, Rus otomotiv pazarı ile gelişmeye açıktır, yerel üreticiler için üretim ve satış hacimlerinin artarak devam etme potansiyeli devam etmekle beraber, vergi oranlarındaki indirim sonucu ithal otomotiv ürünleri Rus pazarına DTÖ öncesine göre daha ucuz fiyatlarla sunulabilecek, bu da ithal araçların satış hacimleri ve pazar paylarını attırmalarını beraberinde getirecektir. Bunun dışında otomotiv aksamı ve yedek parça vergi oranlarında uygulanacak indirimler ile birlikte Rusya dışında üretilen bu ürün grupları da daha kolay ve DTÖ öncesine göre uygun fiyatlarla Rus pazarına ulaşabileceklerdir.

⁽⁷⁶⁾ <http://protown.ru/information/hide/6144.html>

⁽⁷⁷⁾ http://www.acea.be/index.php/country_profiles/detail/germany

⁽⁷⁸⁾ <http://agm>.

⁽⁷⁹⁾ http://www.wto.org/english/news_e/news11_e/acc_rus_10nov11_e.htm

⁽⁸⁰⁾ http://old.autostat.ru/news_Eng.asp?t=1&n=11082

Tarife müzakerelerinin en üst düzey tartışma yaşanan alanlarından birisi sivil hava araçları olmuştur.

Geniş gövdeli uçak tarifeleri üyeliği takip eden dört yılsonunda yüzde 20 den yüzde 7,5'a indirilecektir. Rusya uçak kiralama ile ilgili kurallarda değişiklik yaparak Rus yapımı uçaklara uyguladığı gibi yabancı yapım uçaklar için aynı avantajları geçerli kılacaktır. Bunun sonucu olarak Rus havayolları cazip hale gelecektir.

Rusya inşaat, tarımsal ve bilimsel donanım yanı sıra tıbbi cihazlarda önemli tarife indirimlerine gitmiştir. Bu sektörlerde gümrük tarifeleri yüzde 5 ortalamasındadır.

İnşaat ekipmanları ve iş makineleri sektöründe %5 ile %25 arasında uygulanmakta olan ithalat vergisi oranı DTÖ üyeliği ile birlikte 0 ile %10 arasında olmak kaydıyla ortalama %5,5 olarak uygulanacaktır. Tıbbi cihazlara %15 lere kadar ulaşan oranlarda uygulanmakta olan tarife oranı, DTÖ üyeliği ile birlikte 0 ile %7 arasında olmak kaydıyla ortalama %4,9 olarak uygulanacaktır. Tarım makinelerinin de ise tıbbi cihazlarda olduğu gibi %15 seviyelerinde olan tarife oranı, DTÖ üyeliği sonrasında 0 ile %7 arasında olmak kaydıyla ortalama %4,3 olacaktır.⁸¹

3.2. Hizmet Sektörü Taahhütleri

Rusya Federasyonu, hizmetler ana sektöründe on bir ve alt sektörlerde ise 116 adet taahhütte bulunmuştur. Taahhütlerin oranları sektörlerle ve sektör çeşitlerine göre değişiklik göstermektedir. Bazı sektörlerde taahhütler için geçiş dönemleri oluşturulmuştur. Bir takım sektör başlıklarında ayrımcılık yapmama ilkesinden istisnalarda bulunulmuştur. Yabancı şirketlerin çalışanlarının hizmet sektörü dâhil olmak üzere, ticari faaliyetlerde bulunmasına izin verilmemiş, yalnızca Rusya'da bulunan tüzel kişilerin faaliyette bulunmasına olanak tanınmıştır. Araştırma ve Geliştirme sektöründe devlet tarafından sağlanan destekler ile ilgili taahhütlerde bulunulmamıştır, Ar-ge faaliyetlerinde devlet desteği özel sektörle ortaklık kurmamak şartıyla devam edecektir. Tarım arazilerinin ve sınır bölgelerinin yabancı mülkiyetine geçirilmesine izin verilmemiştir(tarım arazileri 49 yıllığına kiralanabilecektir)

Devlet, ayrımcı olmamak üzere etil alkol, alkollü ve alkol içeren ürünlerinin toptan satışının ilk elden yapılması üzerindeki hakkını saklı tutacaktır. Yükseköğrenim alanında Rus

⁽⁸¹⁾International Trade Administration,

http://www.trade.gov/mas/ian/build/groups/public/@tg_ian/documents/webcontent/tg_ian_003443.pdf,003453.pdf,003446.pdf

hizmet sağlayıcıları korunmuş ve hükümet bu alanda serbestleşme ile ilgili taahhütlerde bulunmamıştır. Başlıca önemli taahhütler aşağıda sıralanmıştır.⁸²

3.2.1. Telekomünikasyon

Telekomünikasyon alanında, abone olan kullanıcılara dönük olarak ayrımcılık gözetilmemesi garanti altına alınacaktır. Bu alanda faaliyet izni ancak Rusya Federasyonu'nda konuşlanmış tüzel kişilere verilmiştir. Örneğin, yurt dışı haberleşmenin özelleştirilmesine geçiş süreci, Rusya'nın sahip olduğu sabit haberleşme uyduları üzerinden gerçekleştirilecektir. Görsel-işitsel hizmetler alanında, televizyon ve radyo programlarında, üçüncü ve dördüncü el satış metodlarının kullanılmasıyla ilgili taahhütte bulunulmamıştır.

Rusya özellikle güçlü Telekom firmalarına sahip olan AB ile yapmış olduğu müzakere görüşmeleri sonucunda uzun sabit telefon hattı üzerindeki Rostelekom tekeline sona erdirmeyi kabul etmiştir. ABD ile yapılan anlaşma ile Rusya, yüzde yüz yabancı sermayeli telekomünikasyon şirketlerinin herhangi bir telekomünikasyon sektöründe faaliyet göstermelerine izin vermeyi kabul etmiştir. Yüzde 49 olarak belirlenmiş olan yabancı sermaye kısıtlaması, üyeliğin gerçekleşmesini takiben dört yıl sonra kaldırılacaktır.

Rusya ayrıca DTÖ temel başvuru şartnamesinde istenilen diğer Telekomünikasyon reformlarını uygulamayı ve uygulamaların şeffaf bir şekilde takibinin yapılmasını sağlamak için bağımsız bir ara düzenleyici kurulmasına izin vermiştir. Ulaştırma Bakanlığı halen devlet varlıkları yönetiminin yanı sıra ara bağlantı ve lisanslama gibi düzenleyici fonksiyonları da yerine getirmekten sorumludur.

3.2.2. Sigortacılık

Sigortacılık, Rus finans sektörü içindeki en az gelişmiş kesimlerden biridir. Sigorta yelpazesi ve ortalama prim miktarı gelişmiş ülkelerin gerisindedir. En yaygın olarak kullanılan sigorta çeşidi mali sorumluluk sigortasıdır. Sovyet döneminde kullanımı olmayan mülkiyet sigortası ise son yıllarda hızlı bir gelişim göstermektedir. Aynı zamanda bireysel sigortacılıkta özellikle sağlık ve emeklilik sigortası devlet desteği sayesinde olmak üzere, bina

⁽⁸²⁾ WTO. Russian Federation.<http://tariffdata.wto.org/TariffList.aspx>

sigortası, finansal risk sigortası ve tarımsal risk sigortaları görece daha düşük bir hızda da olsa gelişmektedir.⁸³

Rusya çok uluslu sigorta şirketleri için taahhütlerini önemli ölçüde arttırmıştır. DTÖ'ye üyelik aşamasında hayat dışı sigorta şirketlerinin yüzde 100 yabancı mülkiyetine izin verilmiştir. Rusya'nın yabancı zorunlu hayat sigortası şirketlerinin lisanslarının sayısına karşı getirdiği sınırlandırmalar üyeliğin gerçekleşmesinden beş yıl sonra kademeli olarak kalkacaktır. Yabancı sigorta şirketleri üyeliğin gerçekleşmesinden dokuz yıl sonra şube açma hakkı kazanacaklardır.

Rus bankacılık ve sigorta şirketlerinin de müzakerelerde güçlü rakipleri olduğundan çok daha güçlü ve verimli olan uluslararası finans hizmetleri sağlayıcıları karşısında kendilerini savunmasız olarak görmekteydiler. Çin de yaşanan deneyimler sigorta çıkar çevrelerinin dile getirdiği bu korkularının abartılı olduğunu göstermektedir. 2001 öncesinde, büyük ölçüde devlet tekelinde ve yerel şirketlerin elinde bulunan sigorta pazarı, DTÖ üyelik taahhütlerinin bir parçası olarak, Çin'in Ocak 2005 yılı itibarıyla tamamen olmak üzere sigorta sektöründe yabancı yatırımcılar ile ilgili kısıtlamaları kaldırarak, hayat sigortası sektöründe yabancı şirketlerin %50 lik bir ortaklık sahibi olabileceği dışında kademeli olarak kaldırmayı kabul etmesi ile beraber sigorta sektöründe hızlı ve çok olumlu gelişmeler yaşanmıştır.⁸⁴

Sigorta sektöründe kalifiye işçilerin ücretleri artmıştır, yabancı sermayenin yabancı bir yatırımla pazara rahat girebilmek nedeniyle yerel ortaklar araması sebebiyle yerel sigorta şirketleri dâhil olmak üzere sektör büyümüştür.

DTÖ üyeliği sonrası Rus sigorta sektöründe de benzer gelişmelerin gerçekleşmesi beklenebilir. Yeterli finansal kaynağa ve prim çeşitliliğe sahip olmayan yerel sigorta sektörü, yabancı yatırımcıların pazara girmesiyle birlikte daha geniş finansal kaynak ve araçlarla çalışma şansına sahip olacaklardır.

⁽⁸³⁾ International Trade Center, Russia's Accession to the Wto: Major Commitments, Possible Implications, <http://www.intracen.org/uploadedFiles/Russia%20WTO%20Accession%20English.pdf>,s.13

⁽⁸⁴⁾William H. Cooper, "Russia's Accession to the WTO and Its Implications for the United States" Congressional Research Service,2012,R42085,s10

3.2.3. Bankacılık ve Menkul Kıymetler;

SSCB döneminden oldukça dar bir alanda ve devlet kontrolünde devralınmış olan Bankacılık ve Finansal hizmetler sektörü Rusya da özellikle 2000'li yıllardan itibaren hızlı gelişme göstermiştir. Bankacılık sektörü devlet ve özel sektörün birlikte ortaklık yaptığı büyük bankalardan oluşan özel bir yapıya sahiptir. Bu durum, hükümet yetkilileri ile yakın ilişki kurma olanağına sahip olan Rus bankacılık lobisinin gücünün kaynağını teşkil etmektedir. Devlet ve özel sektör ortaklığının bu sarmal yapısı DTÖ müzakerelerinde ulusal bankacılık çıkarlarının en üst düzeyde korunmasının başlıca nedenini oluşturmuştur. Müzakere öncesinde devlet ortaklığındaki büyük özel Rus bankalarının, küçük yerel bankalara ve yabancı ortaklıklı bankalara karşı bir dizi önemli rekabet avantajı mevcuttu.⁸⁵

Rusya DTÖ müzakereleri sonucunda mevcut pazara giriş düzenlemelerini oluşturmak ve bazı ilave serbestleştirmeleri sunmayı kabul etmiştir. Bu taahhütler; Bankaların ve diğer sigorta dışı şirketlerin yüzde yüz yabancı mülkiyetine izin verilmesi, varlık yönetimi hizmetleri, kredi kartları ve diğer ödeme türleri sınır ötesi provizyon de dahil olmak üzere devlet senetleri ve külçe altın gibi, yabancı yatırım şirketlerinin kendi hesaplarına ticari faaliyette bulunmalarına, kamu işletmelerinin özelleştirilmesi ve finansmanına katılabilmelerine izin verilmesini içermektedir. Ayrıca Rusya yüzde 15 olarak sınırladığı yabancı bankaların sektör yatırım payını yüzde 50 oranına kadar yükseltecektir. 2011 yılında yüzde 18 olan ve bugünlerde yüzde 25 seviyesinde bulunan değerler göz önüne alındığında yüzde 50 olarak belirlenen taahhüt azımsanmayacak ölçüdedir ve Rusya'ya yatırım yapacak olan yabancı sektör temsilcileri açısından fırsatlar içermektedir.⁸⁶

Bankacılık konusu, şube bankacılığı konusunda muhalefeti ve bankacılık lobisini harekete geçirmiştir. Rusya uluslararası bankaların bağlı ortaklıklarına izni vermek amacındaydı. Bağlı ortaklıkların sahip oldukları öz sermayelerini Rus varlığı olarak kayıt yaptırmış olmaları gerekmektedir ve Rus Merkez Bankası denetimine tabiidirler. Ancak şubeler, ana ortak bankalarından ayrı olarak hukuki bir statü de olmak veya sermaye bulundurmamak zorunluluğu yoktur. Genel olarak bir ülkede şubelere izin verildiğinde

⁽⁸⁵⁾ International Trade Center, Russia's Accession to the Wto: Major Commitments, Possible Implications, <http://www.intracen.org/uploadedFiles/Russia%20WTO%20Accession%20English.pdf>, s.13

⁽⁸⁶⁾ David Tarr, Russian WTO Accession: What Has Been Accomplished, What Can be Expected, World Bank, Policy Research Working Paper, December 2007, s.11

bankacılık sektörüne giriş kolay olmaktadır. ABD hazine bakanlığı DTÖ'ne başvurmuş olan tüm ülkelerde şube bankacılığına izin verilmesini sağlamak için girişimde bulunmuştur.

Rusya Merkez Bankası şubeleri yeteri kadar denetleyemeyeceği ya da yönetemeyeceğini ve bunun mudiler için bir risk olacağını ileri sürmüştür. Rus Merkez bankasının görüşüne karşılık öne sürülen karşı görüş, bugüne kadar olan deneyimlerden referansla; Kendi ağlarına katacakları her bir yeni şube çok uluslu bankaların itibarlarını arttıracaktır ve buda iddialarda öne sürülenleri önlemek üzere teşvik edici olacaktır. Ayrıca şubeleri aracılığıyla pazara giriş maliyetleri düşük olduğu ölçüde çok uluslu şirketlerin şube sayısı mevcut sayıdan fazla olacaktır. Bu durumda şubelere izin veren ev sahibi ülke daha yüksek miktarda doğrudan yabancı yatırım çekme avantajına sahip olmaktadır. Bu durum, şube bankacılığına izin verilmesi yönünde önemli bir avantaj olmasının yanında, Rus bankaları için daha yüksek miktarda uyum maliyeti getirdiğinden Rus merkez bankası için büyük bir endişe yaratmıştır.⁸⁷ Çin şubelere izin vermekte ancak, ana bankanın büyük bir asgari varlık bulundurmasını şart koşmaktadır⁸⁸. Bu uygulamanın fiili sonucu olarak Çin yalnızca çokuluslu büyük bankaların girişine izin vermektedir. Bu uygulama Çin bankalarının hem birçok yeni girişe karşı korunmasını hem de yapılacak küçük denetim ve düzenlemelerle yabancı girişler için oldukça güvenli bir ortam yaratılmasını sağlamıştır.

Rusya- DTÖ müzakerelerinde bankacılık konusu Putin'in bizzat kendisinin konuyu ele alarak şube bankacılığının Rusya'nın DTÖ müzakerelerini sonlandırması anlamına geleceğini söylemesini gerektirecek kadar sert tartışmalara sahne olmuştur. Ancak özellikle müzakerelerinin son dönemlerinde ABD ile yapılan mutabakat çerçevesinde Rusya şube bankacılığı ile ilgili olarak taahhüt vermekten kaçınarak görünüşte başarı kazanmış oldu⁸⁹.

Üyelik müzakerelerinde taahhütlerden kaçınmak Rusya için görünüşte bir zafer olsa da bununla birlikte daha fazla doğrudan yabancı yatırımlardan elde edilebilecek ilave faydaları kaybettirecektir. Günümüzde özellikle Bankacılık konusunda yabancı yatırımların ülke ekonomilerine ve sermaye birikimine sağladıkları yararlar göz önüne alındığında, Rusya'nın

⁽⁸⁷⁾David Tarr,Russian WTO Accession:What Has Been Accomplished, What Can be Expected, World Bank,Policy Research Working Paper,December 2007, s.7

⁽⁸⁸⁾ Bu minimum varlık şartı üyelerin aralarında anlaşmazlıkları önlemek için GATS taahhütlerinde planlandığı şekilde olması zorunludur.

⁽⁸⁹⁾ Rusya OECD üyeliğini göz önüne alarak bu konuda görüşmeleri yeniden açmayı kabul etmektedir

gelecekte çokuluslu bankaların katılımından daha fazla yararlanmak yönünde çaba göstermesi gerekmektedir.

3.2.4.Ticari Hizmetler;

Rusya çok geniş yelpazede; avukatlar, mimarlar, muhasebeciler, mühendisler, sağlık profesyonelleri, reklam, pazarlama ve yönetim uzmanları da dâhil olmak üzere birçok meslek için pazar erişimi ve ulusal muamele koşulu sağlayacaktır. Yabancı şirketlerin yüzde 100 yabancı sermayeli olarak faaliyete izin verilecektir. Ticari hizmetlerde oluşacak yabancılara pazar erişimi hakkının Rusya'da gelir artışına önemli oranda katkı sağlaması beklenmektedir.

3.2.5.Dağıtım Hizmetleri;

DTÖ' ye katılım sonrasında Rusya yüzde 100 yabancı sermayeli şirketlerin, toptan perakende ve franchising alanları yanı sıra ekspres dağıtım hizmetlerinde faaliyette bulunmalarına izin verecektir. Aynı durum minimal sınırlamalar ile ilaç dağıtımını da içermektedir. Yolcu ve yük taşımacılığı alanlarında Kara ve Denizyolu dâhil olmak üzere mevcut pazarı yabancı firmalara açmayı kabul etmiştir. İthal ürünler Rus pazarına erişimde yerli ürünlerle aynı navlun şartlarına tabii olacaktır. Rusya tekelinde olan ve uzak mesafelere ulaşmada yoğun olarak kullanılan Demir yollarında da aynı uygulamanın yürürlüğe geçecek olması önemli bir taviz olarak değerlendirilebilir.

3.3.Tarımsal Ürünlerle İlgili Taahhütler;

Tarımsal konular Rusya'nın DTÖ üyelik müzakerelerinin en çekişmelileri arasında yer almıştır. Bu durum yadırganmaması gereken bir süreci temsil eder, tarım konusu tüm ülkeler tarafından stratejik olarak görülmekte ve gelişmiş ülkeler dâhil olmak üzere, hemen her ülke tarım üreticilerini ve tarım sektörünü koruyabilmek üzere azami gayret göstermektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler ise ekonomilerinin büyük bir bölümünü oluşturan tarımsal ürünlerini dış pazarlara ihraç edebilmek veya en azından zayıf olan ekonomileri göz önüne alındığında ucuz fiyatlı tarım ürünlerinin ithalat yoluyla pazarlarına girmesini mümkün olduğunca engelleyerek, kendi üreticilerini korumayı amaçlamaktadırlar. Bu nedenle gelişmiş ülkelerin uyguladıkları tarım sübvansiyonlarında önemli bir azaltmaya gidilmesini ve nihai

olarak sübvansiyonların ortadan kaldırılması talep etmektedirler. Rusya'nın bulunmuş olduğu taahhütlerden bazıları Tablo 17 de belirtilmiştir.

Tablo17: DTÖ Üyelik Anlaşması Şartlarına Göre Rusya'nın Tarım Sektöründe Seçilmiş Ürünlerin Bağlayıcı Tarife Oranları

<u>Ürün Kategorisi</u>	<u>DTÖ Sonrası Yeni Oran</u>	<u>DTÖ Öncesi Eski Oran</u>
Genel Tarım Ürünleri	10,8	13,8
Süt Ürünleri	14,09	19,08
Tahıllar	10	15,1
Katı ve Sıvı Yağlar	7,1	9
Ağaç ve Kağıt	8	13,4
Şeker	\$222/t	\$243/t
Şarap	12,05	20
Kahvaltılık Gevrekler	10	15
Kümes Hayvanları	14,9	19,8
Peynir	15	25

Kaynak: WTO <http://tariffdata.wto.org/TariffList.aspx>

Müzakereler sırasında sığır, domuz ve kümes hayvanları ihracatı konuları anlaşmazlıkların en önemlileri arasında yer almıştır. Rusya tarım ürünleri ithalatına yüksek tarifeler ve tarife-oran kotaları uygulamaktadır. İhracatçı ülkeler Rusya'yı sözde tüketici sağlığı ve güvenliğini koruma amacını gerekçe göstererek bitki ve hayvan sağlığına yönelik aşırı derecede ve keyfi olarak dereceleri değişen yaptırımlar ve kontroller uyguladığı yönünde şikâyet etmektedirler.⁹⁰

Kümes hayvanı ürünlerinde kota yüzde 80'den yüzde 25'e, sığır etinde yüzde 55'ten yüzde 15'e indirilecektir. Kümes hayvanları üzerinde kotalarda indirim gidilecek ve tarife indirimleri ise sekiz yıl sonra yürürlüğe girecektir.

Avrupa Komisyonu'nun birleşik gümrük tarifesi uyarınca, RF'de bugün 1 kilogram elmadan alınan 0,2 Euro gümrük vergisi 0,06 Euro'ya inecek, elma şarabı yapımı için ithal edilen elmalarda vergi kilogram başına 0,2 olarak kalmaya devam edecektir. DTÖ yükümlülükleri gereği, elmadan alınan gümrük vergisinin 2017 yılına kadar 0,03 Euro'ya

⁽⁹⁰⁾David Tarr,Russian WTO Accession:What Has Been Accomplished, What Can be Expected, World Bank,Policy Research Working Paper,December 2007, s.8

indirmesi gerekmektedir. Bu rakam 2013’de 0,054 Euro, 2014’te 0,048 Euro, 2015’te 0,042 Euro, 2016’da 0,036 Euro olarak belirlenmiştir. Armutta DTÖ üyeliği sonrası gümrük vergisi değişmezken (yüzde 10), 2015 yılına kadar oranın yüzde 5’e indirilmesi öngörülmektedir. Muzda kilogram başı 0,02 Euro’dan az olmamak kaydıyla yüzde 5 düzeyinde kalacak olan gümrük vergisi, portakal, greyfurt ve diğer bazı narenciyelerde de aynı kurala (en az 0,02 Euro, yüzde 5) bağlanacaktır. Mandalina ve klemantin mandalinada alt sınır yüzde 0,03 olarak belirlenirken, limon ve lime’da ise bugün yüzde 0,03 olan sınır yüzde 0,02’ye indirilecektir. Kayısı, vişne, kiraz ve erikte vergi yüzde 5, çilekte yüzde 10, olarak kalırken, nektarin, şeftali ve kividen vergi alınmamaya devam edilecektir.⁹¹

Rusya’nın tarım ürünleri alanında bulunmuş olduğu taahhütler, hızla büyüyen pazarı göz önüne alındığında ayrı bir önem arz etmektedir. 2000’li yılların başında 7 Milyar Dolar olan Rusya’nın gıda ürünleri ithalatı 2008 yılında 33 Milyar Dolara yükselmiştir. İthalatta yaşanan bu artış Rusya’yı Çin’in ardından gelişmekte olan ülkeler pazarında ikinci sıraya taşımıştır.⁹² Bu rakam 2011 yılında ise 39 Milyar Doları aşmıştır. Tablo 18 de 2001-2010 yılları arasında gıda ürünlerinin ithalat artışı listelenmiştir.

Tablo 18: Rusya’nın Gıda Ürünleri İthalatındaki Artış(200-2011)

	2001-2010 arasında ithalat artışı (kat)	2010 yılı ithalatı(Milyar \$)
Rusya’nın Toplam İthalatı	5,9	248,7
Tarım Ürünleri	3,9	33,8
Canlı Hayvanlar	18,2	0,3
Yağlı Tohum ve Meyveler	11,8	1
Balık	9,6	2
Sebzeler	11,2	2,3
Fidan ve Çiçekler	10	0,8
Yemiş ve Fındık	8	5,5
Un	5,5	0,7
Kümes Hayvanları ve Yumurta	5,2	2,1
Kakao	4,9	1,3
Alkol ve İçecekler	4,1	1

Kaynak: International Trade Center, Russia’s Accession to the Wto: Major Commitments, Possible Implications,

<http://www.intracen.org/uploadedFiles/Russia%20WTO%20Accession%20English.pdf,s.7>

⁽⁹¹⁾TC.Moskova Büyükelçiliği-Ticaret Müşavirliği, ‘‘Rusya Federasyonunun Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri’’, Temmuz 2012,s.99

⁽⁹²⁾ Economic Research Service. Russia’s Growing Agricultural Imports.

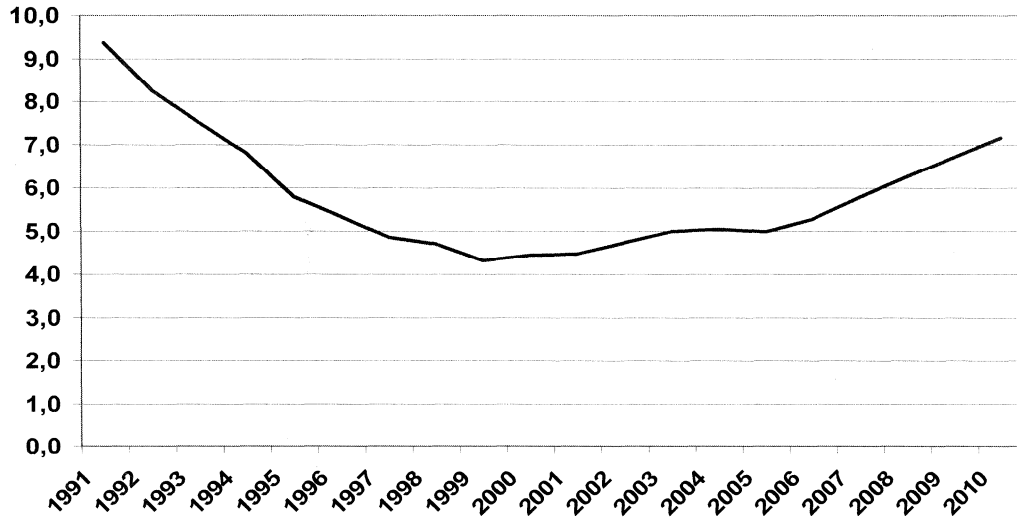
<http://www.ers.usda.gov/publications/wrs-international-agriculture-and-trade-outlook/wrs-0904.aspx#.UhRddZLIaAk>

Rusya, pazara giriş yanı sıra, bitki sağlığı ve hijyeni müzakerelerinde önemli taahhütlerde bulunmuştur. Anlaşma ile sonuçlanan tarım ürünleri pazarına girişle ilgili müzakereler uyarınca mevcutta %13,2 olan ortalama ithalat vergisi oranı %10,8 olacaktır.⁹³ Bununla beraber Rusya, tarım ürünleri ticaretinde ticari kotalar uygulama hakkını saklı tutmuştur. Bunlar domuz, sığır, kümes hayvanları ve fermente süt ürünlerinin bazı türlerini kapsamaktadır.

DTÖ üyeliği ile beraber ticari kuralların serbestleşecek olması sonucunda etkilenecek en önemli ürünler, et ve et ürünleri, uzun ömürlü süt ürünleri(peynir, kuru süt ve benzerleri), pirinç, şeker ve mevsimsel sebzelerdir.

Rusya'nın mevcut et üretimine bakılacak olursa 1994 yılı başındaki 7milyon tonluk üretimini aşarak 7,5milyon tona ulaştığı görülmektedir.

Grafik5: Rusya'da Çiftlik ve Kümes Hayvanları Üretim Miktarı(1993-2010),MilyonTon

Kaynak: http://www.gks.ru/bgd/regl/b11_38/IssWWW.exe/Stg/05-06.htm

DTÖ öncesi dönemde hükümet desteğiyle iç üretimin arttırıldığı Çiftlik ve Kümes hayvanları sektörünün gelişmeye açık yapısı devam etmektedir. İç üretim artışının yanında Rusya'nın bu ürünlerden olan ithalatı artmaya devam etmektedir. DTÖ üyeliği sonucu gümrük vergisi oranlarının ve sübvansiyonların azaltılacak olması Rusya'nın çiftlik ve kümes

⁽⁹³⁾http://www.wto.org/english/news_e/news11_e/acc_rus_10nov11_e.htm

hayvanı ithalatını arttıracaktır. Bu durum küçük ve orta ölçekli canlı hayvan üreticileri için ciddi tehlikeler oluşturacaktır. Özellikle küçük ve orta ölçekli üreticiler yeni koşullara adapte olmakta zorluk çekeceklerdir. Sektörde istihdam azalacaktır. Bununla beraber büyük tarım işletmeleri ve holdingler için yeni fırsatlar doğacaktır.

Rusya'nın yerel yiyecek pazarındaki yerel ürünler mevcut fiyatları ile karşılaştırıldığında DTÖ üyeliği sonrasında daha ucuz fiyatlı ürünlerle rekabet etmek zorunda kalacaklardır. Örneğin ithal peynirler eskisine oranla daha ucuz fiyatla pazara giriş imkânı bulacaklardır. Bu ürünlerde %25 olan ithalat vergisi %15'e düşürülmüştür. Yüksek oranda uygulanacak olan bu indirim karşılık süt ürünleri temsilcilerinin karşılaşılabileceği muhtemel sorunlar mevcuttur. Bu konular daha çok tarife dışı engeller arasında yer alan kalite kontrol ve teknik düzenlemelerle ilgilidir. Rusya diğer yabancı

ülkeler ile kıyaslandığında mikrobiyoloji, antibiyotik uygulamaları ile ilgili oldukça yüksek seviyelerde isteklerde bulunmaktadır. Ancak DTÖ üyeliği sonrası, üye ülkeler bu isteklerin yüksek olduğunu belirterek, anlaşmazlıkların halli organına başvuruda bulunabileceklerdir.

Rusya'nın her geçen yıl artan pirinç tüketimi; Sektörü korumak amaçlı uygulanan ton başına 120EUroluk desteğin 45Euroya indirileceğinden Rus yetkililerde ciddi kaygılar uyandırmaktadır. Rus üreticilere uygulanan yardımın azaltılacak olması, Rus pazarının fiyatı ve kalitesi düşük ithal pirinç ile işgal edilmesini doğurabilecektir. Bu durum pirinç sektöründe çalışan ve geçimini bu sektörden sağlayan bölgelerdeki insanların karşılaştıkları sosyal sorunların çözümünü gerektirebilecektir.

Müzakereler sonucunda üzerinde uzlaşmaya varıldığı üzere Rusya 2012-2013 döneminde 9milyar dolar olarak uyguladığı tarımsal desteğini %50 oranında azaltarak 2018 yılında 4,4milyar dolar olarak uygulayacaktır.⁹⁴ Bu destekler, devletin tarım üreticilerinin bazı maliyetlerini karşılamak amacıyla harcadığı yüksek fiyatlı mahsul alımı, düşük tarım kredileri, mazot desteği gibi kaynaklardır. Belli bir ürün grubuna dâhil olan veya olmayan ürünler için azami destek oranı toplam desteğin %30 unu geçemeyecektir.⁹⁵

DTÖ üyeliğinin Rusya'nın uyguladığı tarımsal sübvansiyonlarının yapısının değişmesine katkıları olacaktır. DTÖ tarafından uygulanmasına izin verilen "Yeşil Kutu"

⁽⁹⁴⁾ Economic Research Service. Russia's Growing Agricultural Imports. <http://www.ers.usda.gov/publications/wrs-international-agriculture-and-trade-outlook/wrs-0904.aspx#.UhrddZLIaAk>,s.7

⁽⁹⁵⁾ Dünyanın en büyük et ihracatçılarından biri olan Brezilya, Rusya'nın canlı hayvan sektörüne destek olacağı kaygısıyla bu konuda ısrarcı olmuştur.

destekleri üreticiler için önemli kalıcı imkânlar sağlayacaktır. Bu tür destek araçları esnek bir şekilde uygulanabilecek yapıda olan; arazilerin işlenmesi, tohum alım desteği, yeni tesislerin inşası, enerji tasarrufu ekipmanlarının tesisi, ulaşım ve lojistik alt yapısının geliştirilmesi ve kırsal alanda üretim ve sosyal tesislerin iyileştirilmesi türünde desteklerdir.⁹⁶

Yeşil kutu destekleri ile tarımsal üretim verimliliğinin artmasını destekleyici yönde uzun vadeli bir bakış açısıyla ortaya koyulurken, doğrudan yapılan destekler ise sadece çiftçileri ayakta tutmak için acil önlem olarak uygulanan kısa vadeli çözümlerdir. Devletin Rus tarımına verdiği desteğin yapısının değişecek olması, hayali iş kurma planları ile düşük faiz oranlı kredi alımlarını önleyecek ve buralarda boşa harcanacak olan devlet gelirleri gerçekçi ve uzun dönemde kazandıracak tarımsal destekler için kullanılarak tasarruflar arttırılacak ve yapılan desteklerden tarım sektörünün daha yüksek verim elde etmesi sağlanacaktır. Bu desteklerden özellikle holdingleşmiş tarım işletmeleri daha üst düzeyde fayda sağlayacaklardır.

3.3.1.Rus Tarım Ürünleri İhracatının Görünümü

DTÖ üyeliğinden sonra Rusya'nın Cairns grubu olarak adlandırılan gıda ürünlerinin en büyük ihracatçıları ülkelerle(Avustralya, Kanada, Arjantin, Brezilya, Yeni Zelanda, ve diğerleri) ile daha yakın işbirliği yapacağına dair görüşler mevcuttur.

Rusya'nın tahıl ürünleri üretim ve ihracatı artış göstermektedir.1995 yılında 60milyon ton olan ihracat 2009 yılında 110 milyon tonu aşmış,2011 yılında ise 100 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Tahıl ürünleri arasında özellikle buğday ihracatının önemli miktarda arttığı görülmektedir. DTÖ üyeliğinin Rusya'nın diğer pazarlara girişini kolaylaştıracağından mevcut ihracatına 25 milyon ton ilave artış sağlayabileceği öngörülmektedir. Bazı öngörülere göre DTÖ üyeliği Rusya'nın önümüzdeki yılki tahıl ürünleri ihracatına %15 ila %17 arasında artış sağlayacaktır.⁹⁷Bu kadar kısa dönemde yaşanacak bu artış, uzun vadede Rus tahıl sektörünün gelişim gücünün göstergesi olacaktır.

⁽⁹⁶⁾ WTO, http://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/agboxes_e.htm

⁽⁹⁷⁾ Economic Research Service. Russia's Growing Agricultural Imports.

<http://www.ers.usda.gov/publications/wrs-international-agriculture-and-trade-outlook/wrs-0904.aspx#.UhrddZLIaAk,s.9>

3.4.Tarife Dışı Engeller

GATT'ın III.1. maddesinde yerli ürünleri koruyacak şekilde, ithal veya yerli ürünler üzerinde iç önlemler uygulanamayacağı belirtilmiştir.⁹⁸ Ticaretin şeffaf ve adil olarak yapılması amaçlanan bu kurala karşın ülkelerin, ithalatı kısıtlamak ve yerli üreticilerini korumak amacıyla kota ve tarife artırımları dışında başvurdukları diğer bir yol tarife dışı önlemlere başvurmalarıdır.

Ülkeler, ithalat kotası ve yüksek tarife uygulaması yapamadıkları durumlarda tarife dışı engeller yoluyla yerli üreticilerini dış ticaretin rekabetinden korumayı amaçlarlar. Günümüzde DTÖ'nün kota ve tarifeler yoluyla ticaret önünde engeller uygulanması üzerindeki kontrolleri üst düzeyde olduğundan, birçok ülke tarife dışı engellere başvurmaya devam etmektedir.

Rusya tarafından sıklıkla uygulanmakta olan bu yöntemlerden bazıları; Taşıma yolu güzergâhlarını değiştirmek, TIR şoförlerine çok kısa süreli vize vermek, TIR'lar için yüksek geçiş ücreti uygulamak, TIR geçişlerini kotaya bağlamak, araç girişlerini yavaşlatan kantar uygulaması gibi taşımalarda gecikmeye neden olacak önlemlerdir.

Gümrüklerde spesifik vergilendirmenin sıklıkla kullanılıyor olması emsal kıymet (referans fiyat) uygulamasını da beraberinde getirmiştir. Emsal kıymetler (Referans fiyatlar) aşamalı olarak yükseltilmekte ve özellikle küçük ölçekli firmaların pazardaki rekabet gücünü yitirmesine yol açmaktadır.

Rus gümrüklerinde, fiziki kontrol, dünya ülkelerinin ortalamasının üzerindedir. Bu tarz kontroller, siyasi manevra olarak kullanılabilir. Bu husus, 2008 ve 2009 Türk-Rus gümrük krizleri sırasında tecrübe edilmiş ve Türk ürünlerine %100 fiziki kontrol uygulanmış, iki ülke arasındaki siyasi gelişmelerin olumlu bir şekilde gelişmesini müteakiben bu uygulamadan vazgeçilmiştir. Bu çerçevede, gümrük krizinin ardından iki ülke arasında "Basitleştirilmiş Gümrük Hattı" uygulaması başlatılmıştır.

⁽⁹⁸⁾ Ece Deniz Günay, "Less Favourable Treatment under Article III of the GATT" University of Cambridge L.L.M, 2012,s.9

Rusya, ülkesine yönelik ithalat işlemlerinde, uluslararası kabul görmüş kurallar dışında kendine özgün bazı teknik düzenlemelere sahip olan bir ülke konumundadır. Bununla birlikte, bu kuralların iyi anlaşılması, gerekli profesyonel yardımın alınması ve bu ülkede yerleşik bir yapı kurulması gibi yöntemler ile, kendine has bir sistemi olan söz konusu ülkede başarılı olma ve bu düzenlemeleri diğer ülkelerin “sıkıntısı” haline getirebilme şansı mevcuttur.

Dolayısıyla, Rusya’nın teknik düzenlemelerini iyi bilmek şartıyla, ülkemiz ihracatçıların bu ülkeye pazara girişte diğer ülkelere nazaran daha şanslı bir konumda olması mümkündür. Diğer taraftan, Rusya, DTÖ üyeliği ile birlikte pratikte, 5-7 yıllık bir geçiş sürecinin ardından uluslararası kurallara daha fazla riayet edecek bir ülke halini de alacaktır. Bu çerçevede, hâlihazırdaki teknik engellerin birçoğu kalkacak veya daha anlaşılır hale gelecektir.⁹⁹

Tarife dışı engellerin uygulamaları incelendiğinde büyük ölçüde tarım ürünleri ve gıda üzerinde uygulandığı görülmektedir. Örnek olarak, gelişmiş iki ekonomi olan Japonya ve Almanya’nın uyguladıkları tarife dışı iki önlemi burada ortaya koymak konuyu açıklamak üzere yararlı olacaktır. Almanya’da yakın geçmişe kadar yapılan bira özellikleri tanımında ‘‘Almanya’da ki bir kaynaktan elde edilen su kullanılması’’ zorunlu tutulmakta idi. Japonya’da ise işlenmiş gıda ürünlerinde son kullanma tarihinin değil, üretim tarihinin ürün üzerine basılması zorunlu kılınmıştır. Böylece ithal ürünlerin tüketici gözünde eskimiş ve bayatlamış izlenimi yaratması amaçlanmaktadır.

Rusya’nın DTÖ üyeliği öncesi Türk menşeli tarım ürünleri üzerine yapmış olduğu tarife dışı engeller göz önüne alındığında, üyelik sonrasında bu engellerin azalacak ve eskiden olduğu gibi Rusya tarafından keyfi şekilde uygulanamayacak olması Türk tarım ve gıda sektörü ürünlerinin Rus pazarına daha kolay girmesi açısından önem arz etmektedir.

Rusya’nın DTÖ öncesi mevcut dönemde uyguladığı önemli tarife dışı önlemlere örnek olarak, sebze ve meyvelerdeki ilaç kalıntı limitlerinin çok düşük hatta Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından ortak oluşturulan Codex Alimentarius’un bile altında olması nedeniyle Türk firmaları sık olmamakla birlikte denetimlere takılmakta ve

⁽⁹⁹⁾TC. Moskova Ticaret Müşavirliği, Rusya Federasyonunun Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri, Temmuz 2013,s.118

her an yasak tehlikesi ve gerginliğiyle ihracat faaliyetlerine devam etmek zorunda kalmaktaydılar.

DTÖ üyeliği sonrası kalıntı limitlerinin olması gerekenden de daha düşük olduğu hususu göz önünde bulundurularak yetkililer tarafından DTÖ nezdinde gerekli başvurularak yapılabilecek ve sınırlamaların dünya standartlarına çekilmesi sağlanabilecektir.

Rusya'nın tarım ithalatında uyguladığı "bitki ve hayvan sağlığı önlemleri" ihracatçı ülkeler bakımından ciddi eleştirilere neden olmaktadır. Katılım ile birlikte DTÖ Hayvan ve Bitki Sağlığı Anlaşması hükümlerine uyacağını taahhüt etmesi olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Anlaşma esasında, ülkelere kendi standartları uygulamalarına izin vermekle birlikte bu uygulamaların "bilime" dayalı olmasını ve sadece uygulamaların bitki ve hayvan sağlığını korumakla sınırlı olacak şekilde yeterli önlem alınmasını hükme bağlamaktadır. Uygulamada benzer koşullardaki ülkelere farklı önlemlerin uygulanmaktan kaçınılması ve bunlar yapılırken mümkün olduğu en az şekilde ticaret sapmasına neden olunması taahhüt edilmektedir. DTÖ Anlaşması uluslararası kabul edilmiş standartların uygulanmasını teşvik etmekle birlikte ülkelerin bilim temelli olmak kaydıyla daha yüksek standart uygulamasını da hüküm altına almaktadır. Bu konu katılım sürecinde üzerinde en fazla müzakere sürdürülen alanı oluşturmuştur.

DTÖ ile birlikte Rusya, diğer hükümlülüklerinin yanında bitki ve hayvan sağlığı konusunda, Dünya Hayvan Sağlığı Örgütüne (OIE) ve Uluslararası Bitkileri Koruma Konvansiyonu'na uygun olarak bu alandaki standartlar ve kuralları uygulamayı ve bunlara uygun şekilde kuralları geliştirilmeyi kabul etmiştir.

Rusya'nın sistemik olarak insan ve hayvan sağlığı denetimlerini bir korumacılık önlemi olduğuna dair sürekli iddialar öne sürülmüştü. Özellikle tarım ihracatçısı Amerika, AB ve Brezilya diğer ihracatçı ülkeler Rusya'nın DTÖ' ye katılım müzakerelerinde başta et olmak üzere tarım konusunda önemli bir pazara giriş avantajı elde etmek için yoğun bir gayret göstermişlerdir. Rusya'nın uyguladığı yüksek tarifeler ve kotalar diğer taraftan bitki ve hayvan sağlığı denetim uygulamaları tarım maddeleri ithalatında sınırlayıcı bir rol oynadığı ileri sürülmüştü.¹⁰⁰

⁽¹⁰⁰⁾ Tepav,Rusya Federasyonunun DTÖ Katılımına İlişkin Değerlendirme,Mart2013,
<http://www.tobb.org.tr/Lists/DuyurularListesi/Attachments/1169/RUSYA%20NIN%20DT%C3%96%20YE%20KATILIM%20NOTU%20v03.doc>

Türkiye açısından önem az eden özellikle kümes hayvanları başta olmak üzere, domuz ürünleri tesislerinin yerinde ortaklaşa denetimi ile ilgili olarak Rusya, tesislerin incelenmesi ve onaylanması veya bir eksikliğin giderilmesi ya da yeni bir tesis inşasına karar verilmesi yönünde ABD Tarım-Gıda Güvenliği Denetim Servisine izin vermeyi kabul etmiştir. Sığır eti ile ilgili olarak, Rusya ve ABD Rusya'ya ihracat yapan tüm tesislerin eş zamanlı olarak müşterek denetimlerini kararlaştırmışlardır. Ortak bir denetim tamamlandıktan sonra, kümes hayvanları ve domuz ihracatçılarına uygulanan denetim süreci geçerli olacaktır.¹⁰¹

Modern biyoteknoloji ürünleri Rusya mevzuat rejiminde öngörülemediği. Örneğin, yeni bir kalıcı düzenleme sistemi çalışması başlatıldığında ürün tescilleri ve onaylarının yayınlanması konusu 2004 yılında durdurulmuştu. Rusya ayrıca DTÖ anlaşması ile tutarlı bilim temeline dayalı modern ve şeffaf yeni bir kalıcı sistem temin edilinceye kadar biyoteknoloji ürünlerinin geçici onay ve kayıt sistemini kullanmayı sürdürmeyi taahhüt etmiştir.

3.5.Fikri Mülkiyet Hakları;

Fikri mülkiyet haklarının yetersiz oluşu Rusya'da liberal bir iş ortamının gelişmesi yönünde engel teşkil etmektedir. Yazılım şirketleri, film şirketleri ve müzik yapımcıları gibi fikri mülkiyet haklarının sahipleri, Rusya'nın taahhütleri sonucu daha güçlü bir şekilde haklarını korumuş olacaktırlar.

Rusya'nın fikri mülkiyet hakları konusunda vermiş olduğu taahhütler başlıca şu şekildedir;

- Marka taklitleri ve telif hakkı korsanlığına karşı daha hızlı ve kararlı bir şekilde yaptırımlar uygulamak.
- Rusya Federasyonunda bulunan servis sunucular tarafından telif hakları ve diğer hakları korunan yayınların yasa dışı bir şekilde web sitelerinden yayınlanmasına karşı önlemler almak.
- İlgili hakları yasa dışı bir şekilde internette yayınlanan ve çoğaltan şirketleri araştırmak ve kovuşturmak açmak,

⁽¹⁰¹⁾ - David Tarr, Russian WTO Accession: What Has Been Accomplished, What Can be Expected, World Bank, Policy Research Working Paper, December 2007, s.8-9

-Korsanlığa karşı gümrüklerde ve sınırlarda uygulanan önlemlerin arttırılması ve uygulamaların takip edilmesi,

-Her hangi bir geçiş dönemi uygulamasına başvurmaksızın, DTÖ anlaşmasının Fikri Mülkiyet Haklarına ilişkin hükümlerinin tam olarak uygulanması.

Rusya fikri mülkiyet haklarına uyum sağlayabilmek amacıyla bugüne kadar medeni kanununda birçok değişiklikler yapmıştır. Rusya'nın bu konuda gerçekleştirdiği reformlar önemli boyutlarda olmakla birlikte yasa değişikliği ile deklare edilen kuralların etkinliği, Rus resmi mercilerinin bu kuralları pratikte ne kadar uygulayacağıyla ilişkilidir.¹⁰²

3.6.Ticaret ile İlgili Yatırım Önlemleri (TRIMS)

Mal ticaretine yönelik olan Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Anlaşması (TRIMS), bazı yatırım tedbirlerinin ticareti kısıtladığı ve bozduğu gerçeğinden hareketle, üye devletlerce yabancı mallara veya yabancı yatırımlara karşı ayrımcı yatırım tedbirlerin uygulanmamasını öngörür. Bu tür önlemler, yabancı yatırım firmaları tarafından kullanılan girdilerin(hammadde veya yedek parça) belirli bir düzeyde yerel kaynaklı olmasını gerektirir.

Bu çerçevede, yabancı sermaye yatırımları için yerli ürün kullanma koşulu veya ihracat yapma zorunluluğu gibi hususlar TRIMS Anlaşması hükümleri çerçevesinde yasaklanmıştır.

Anlaşma uyarınca, gelişmiş ülkeler iki yıl, gelişmekte olan ülkeler beş yıl, en az gelişmiş ülkeler ise yedi yıl içinde söz konusu tedbirleri kaldıracaklardır. Anlaşmanın yürütülmesinden Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Komitesi sorumludur.

Müzakereler sonucunda Rusya, tüm kanun, yönetmelik ve Ticaretle ilgili yatırım önlemleri anlaşması ile ilgili diğer önlemlerin DTÖ hükümleri ile uyumlu olarak sağlamayı kabul ederek, mevcut otomobil yatırım programları ile ilgili olarak uygulanan herhangi bir anlaşma ve tercihli tarife veya tarife muafiyetleri dâhil olmak üzere, DTÖ ile uyum göstermeyen tüm yatırım önlemlerinin 01 Temmuz 2018 yılına kadar kaldırılacağını taahhüt etmiştir.

Rusya'nın DTÖ ne katılımının ardından DTÖ anlaşması ile uyuşmayan başka hiç bir ticaret ile ilgili yatırım önlemi uygulanamayacaktır. Bir dizi yerel içerikli gereksinimleri

⁽¹⁰²⁾ http://www.wto.org/english/news_e/news11_e/acc_rus_10nov11_e.htm

karşılıyarak, yerli otomobil üretimini teşvik etmeyi amaçlayan bu taahhütten en çok etkilenen sektör otomotiv sektörü olacaktır.

3.7. DTÖ Üyeliğinin Rusya Ekonomisi Üzerine Olası Etkileri

Yukarıda açıklandığı üzere Rusya DTÖ üyeliği amacıyla ekonomisini ve ticaretini çok farklı sektörlerde etkileyecek önemli taahhütlerde bulunmuştur. Genel çerçevede değerlendirildiğinde ticareti kolaylaştırıcı, ekonomik rekabeti arttırıcı kapsamda olan taahhütler, Rus ekonomisinin daha liberal olması üzerinde etkili olacaktır. Anlaşmalar sonucunda Rusya diğer DTÖ üyeleri ile olan ticari ilişkilerinden daha yüksek oranda fayda sağlayacaktır. DTÖ katılımı ile beraber Rusya, diğer üyelerinin serbest ticaret kurallarını ihlal ettiğini ileri sürdüğünde DTÖ'ye başvurması mümkün olabilecektir. Bu şekilde DTÖ kuralları dışında ekonomik yaptırımların uygulanması önlenerek, ülkesi girişimcilerinin ekonomik zarar görmesi önlenilecektir.

Rus ekonomisi için etkileri farklı boyutlarda sınıflandırmak mümkündür. Öncelikle, üyelik Rusya'nın iş ortamının iyileştirilmesini sağlayacak şekilde önemli yurtiçi ekonomik reform için destek oluşturabilecektir. Bu etkilerin olumlu bir şekilde görülebilmesi, Rusya'nın üyelik yükümlülüklerini uygulama kapasitesi ile doğru orantılı olacaktır. Rus liderler reformları uygulamak için arzu gösterebilirler bile, reformların tabana yayılarak yürütülmesini sağlayacak kapasiteye sahip olabilmeleri önem arz etmektedir. Yukarıdaki iki noktanın uygulanma derecesi, DTÖ üyeliğinin Rusya üzerine muhtemel ekonomik etkileri üzerinde belirleyici olacaktır.¹⁰³

DTÖ üyeliği, Rusya açısından ekonomik kazanımın gerçekleşmesini sağlayacak olmakla birlikte, en azından kısa vadede, Rusya'nın ekonomik performansı üzerinde çok ani ve önemli bir etkisinin olması beklenmemektedir. Olumlu etkiler orta ve uzun vadede daha belirgin olarak hissedilecektir. Rusya katılım müzakereleri sırasında, gümrük vergilerinde yapılacak değişikliklerle ilgili çok sayıda teknik ayrıntılar üzerinde çalışarak, bunlardan birçoğunu uygulamaya başlamış, diğerlerini de taahhütlerde bildirdiği üzere kısa vadede uygulamaya alacaktır.

⁽¹⁰³⁾ European Parliament. Policy Department. *The Economic Significance of Russia's Accession to the WTO*. 2012. s.25

DTÖ Üyeliği'nin ekonominin yapısı üzerine olacak etkilerini orta ve uzun vadede beklemek daha doğru olacaktır.

DTÖ üyeliğinin Rusya'daki büyüme, gelir ve refah üzerine potansiyel etkisi çeşitli ampirik çalışmalarda sayısal olarak değerlendirilmiştir. Sonuçlar, Tablo 19 da özetlenmiştir. Çalışmada ulaşılan sonuçlara göre DTÖ üyeliği orta vadede Rusya'daki refah düzeyini %7,2 ve Rus GSYİH sını da %3,3 arttıracaktır. Uzun vadede, kazanımlar ise tüketimde %24 veya (GSYİH da yüzde 11'e) ulaşabilecektir, ama bu varsayımların gerçekleştirilmesi yukarıda belirtildiği üzere Rusya'daki yatırım ortamının iyileşmeye devam etmesi ve gelişmesine bağlı olacaktır.¹⁰⁴

Bu çalışmalarda öngörülen kazanımlar üç ana başlık altında toplanabilir: 1) Rus gümrük vergilerinin indirilecek olmasıyla beraber daha yüksek rekabet ve iyileştirilmiş kaynak tahsisi sonucu; İthalattan elde edilecek kazanımlar, 2) Rus ihracatçılara karşı uygulanabilecek anti dumping önlemlerine karşın en çok kayrılan ülke kuralına bağlı olarak, daha elverişli pazar erişimi nedeniyle; İhracattan elde edilecek kazanımlar, 3) DYY lara karşı engellerin kaldırılarak daha liberal bir ortam oluşması ile birlikte hem hizmet hem de sanayi sektörlerinde yatırımların artması; Yabancı Yatırımlardan elde edilecek kazanımlardır.

Tablo 19 DTÖ Üyeliğine Katılımın Rusya Ekonomisi Üzerine Olası Etkileri

Ekonomik Gösterge	Rus İhracatçılar Engellerin		Tarife İndirimleri	Toplam Etkiler
	İçin Pazar Artışı	Öngörülen Kaldırılmasının DYY lara etkisi		
GSYİH Artışı	0,3	2,5	0,6	3,3
Niteliksiz İş Gücü	0,1	3,2	0,5	3,8
Nitelikli İş Gücü	0,6	3	1,7	5,5
Sermaye	-0,5	1,1	1,1	1,7

Kaynak;Jesper Jensen,Thomas Rutherford,David Tarr,Economy-Wide and Sector Effects of Russia's Accession to the WTO,May 26, 2004,p.28

Yukarıda temel olarak üç başlıkta sıralanan faydalar açıklanacak olursa;

⁽¹⁰⁴⁾ European Parliament.Policy Department.*The Economic Significance of Russia's Accession to the WTO*.2012.s.25

DTÖ üyeliği sonrası İthalat tarifelerinde oluşacak azalma ile yabancı firmaların Rus pazarına daha fazla erişimi sonucunda Rusya'da daha rekabetçi bir piyasa ortamı oluşacaktır. İthalat vergilerinin düşecek olması nedeniyle ithalat fiyatları ucuzlayacaktır, artan rekabet ve düşecek fiyatlar Rus tüketiciler yararına fiyat avantajı yaratacaktır. DTÖ üyeliğinin Rusya'nın toplam gelirler, ücretler, sermaye dönüşleri, gelir artışı, ihracat ve sektörler göre istihdam üzerine olumlu etkileri olacaktır. Daha iyi bir yatırım ortamı oluşturarak, yoksulluğu azaltacak ve yatırım bölgeleri DTÖ üyeliğinden daha fazla kazanç elde edeceklerdir.¹⁰⁵

Yudeava ve diğerleri(2002) yaptıkları araştırmalara göre Rus tüketim mallarında yüzde 16dan daha yüksek bir fiyat azalması olacağını öngörmektedirler.¹⁰⁶ Yeni yapılan çalışmalarda DTÖ üyeliği sonucu oluşacak tarife indirimlerinden elde edilecek kazancın yüzde 18 civarında olacağı tahmin edilmektedir. Yudeava yaptığı çalışmalarda Rusya'nın DTÖ katılımı ile ilgili şu öngörülerde bulunmuştur; Artacak olan yabancı yatırımlar sonucunda özellikle sanayi bölgeleri istihdamında kısa vadede yüzde -0,5 olarak gerçekleşecek azalış, orta ve uzun vadede ise artacak verimlilik(yapılan çalışmalar ithalatta yaşanan %1 lik artışın, verimlilikte %0,12 artış sağladığını göstermektedir) ve piyasa gelişimi ile istihdam artışı olarak gerçekleşecektir. Tarifelerde oluşacak düşüşün yüzdesi ile aynı oranda Rus halkının tasarruflarında artış olacaktır.

DYY akışlarında oluşacak artış, GSYİH da artış sağlayacaktır. Hizmetler sektörünün liberalleşerek daha serbest bir piyasaya dönüşmesi ile orta vadede yüzde 6,8 lik tüketim artışı sağlanacaktır.¹⁰⁷

DTÖ üyeliğinden sonra ticari hizmetler üzerindeki engelleri ortadan kalkmasıyla DYY lerden elde edilecek kazanımların orta ve uzun vadede yaklaşık olarak yüzde 72 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.¹⁰⁸ David ve Tarr DTÖ üyeliğinin hane halkı ve yoksulluk üzerine etkileri konulu çalışmalarında, özellikle vasıflı iş gücü ve kentlerdeki hane halkının neredeyse tamamının doğrudan yabancı yatırımlardan özellikle ticari hizmetler sektörünün ortalamasının üzerinde kazanç elde edeceği sonucuna ulaşmışlardır. Yabancı yatırımlarla oluşacak rekabet sonucu olarak; Zengin hane halkının kazanç artışı ortalama gelir

⁽¹⁰⁵⁾ European Parliament.Policy Department.*The Economic Significance of Russia's Accession to the WTO*.2012.p.25

⁽¹⁰⁶⁾ Carnegie Endowment For International Peace, <http://carnegieendowment.org/2003/05/28/effects-of-wto-accession-on-russian-economy/84q>

⁽¹⁰⁷⁾a.g.m

⁽¹⁰⁸⁾ European Parliament.Policy Department.*The Economic Significance of Russia's Accession to the WTO*.2012.p.28

seviyesindeki hane halkına göre daha düşük seviyede olacaktır. Düşük gelirli hane halkı kazançlarının ise orta gelirli hane halkı ile aynı seviyelerde olacağı tahmin edilmektedir. Benzer etkilerin telekomünikasyon sektöründe de gerçekleşeceği beklenmektedir. Ayrıca Jensen vd. yaptıkları çalışmada Rus sermaye gruplarının yabancı firmalarla yapacakları ortaklıklar ile elde edecekleri kazançların yüksek olacağını belirtmişlerdir.

Finansal sektördeki DYY artışlarının ekonomik büyümenin gerçekleşmesine yardımcı olacağını kanıtlanması gerekmektedir. Yabancı bankaların rolü bölgesel standartlarla kıyaslandığında halen sınırlı bir orandadır. 2002 yılında yüzde 8 olan Yabancı bankaların toplam aktiflerinin oranı 2008 yılına gelindiğinde yüzde 25 seviyelerine ulaşmıştır. Yabancı bankalar Rus Bankalarına göre daha verimli görülmektedirler.¹⁰⁹ Moskova ve çevresine yayılmış olan bölgesel bankacılık sektörü ülkedeki genel trendi yansıtmaktadır. Yabancı bankalar ekonominin katma değeri yüksek sektörlerine hizmet verme eğilimindedirler(tasarruf, yatırım, hisse senedi alım-satımı vb.) ekonominin bu bölümlerinden uzakta kalan firmalar ve Kobiler bu kredi ve fonlardan yeteri kadar yararlanamamaktadırlar. Kısacası yabancı bankalar Rusya'da diğer Sovyet sonrası ekonomilerde olduğu gibi üretim sektörlerinin finansal gelire ulaşmasına yeterli katkıyı sağlayamamaktadırlar. Son yıllarda gerekli finansmana ulaşamama Rus ekonomisinin gelişmesine engel olduğundan, bu sonuçtan elde edilecek çıkarımlarla Rusya'nın gelecekte yeterli finansal erişim ortamının oluşma potansiyeli mevcuttur.¹¹⁰

Tüketicilerin İthalattan elde edecekleri kazanımlar arttıkça, Rus üreticiler de artan rekabetin oluşmasından kazanç elde edeceklerdir. Joseph Schumpeter tarafından "Yaratıcı Yıkım" olarak adlandırılan pazardaki ürünlerin rekabeti, yenilikçiliği direkt veya dolaylı olarak etkileyerek verimliliği artırma yönünde itici güç oluşturmaktadır. Ampirik çalışmalar, dış rekabete açılma sonucunda yerli üretimde verimlilik artışı olduğunu göstermektedir. (OECD, 2009 Aghion ve Bessonova, 2006) Firmalar yüksek teknoloji kullanımına yaklaştıkça etkilerin güçlü olduğu kabul edilir. Düşük verimlilikteki firmalar için pazara yapılacak yeni girişler bu tip firmaların yaşam ömürlerini tehdit edici olduğundan kendilerini yenilemeleri yönünde hızlandırıcı etkiye sahiptir.

⁽¹⁰⁹⁾Zuzana Fungacova vd. *Stock Market Reaction to Debt Financing Arrangements in Russia*,Strasbourg University Working Paper 2010-10,September 2010, s.8

⁽¹¹⁰⁾ Julian W.Connolly.*A World of Becoming*.Durham:Duke University Press.2011

Rus ihracatçılar gerek artan iç rekabet sonucu yeni pazarlar elde etme gayreti ve gerekse iç rekabetten elde edecekleri maliyet avantajı deneyimleri ile kendi çıkarlarını savunarak bugüne kadar giremedikleri başka ülke pazarlarına DTÖ üyeliği ile birlikte elde edecekleri gümrük avantajları ile girebileceklerdir. Cooper ve Connolly yaptıkları çalışmalarda Rus ihracatçıların DTÖ üyeliğinden yüzde on kazanç elde edebileceğini belirtmişlerdir. Oldukça mütevazı olan bu kazancın nedeni Rusya'nın sanayi ve hizmet ihracatının rekabetçi olmayan yapısından kaynaklanmaktadır. Son dönemde yapılan bir dizi çalışma Rusya'nın sadece bir kaç sanayi dalında karşılaştırmalı üstünlüklere sahip olduğunu göstermektedir. Hidrokarbonlar ve diğer bazı hammaddeler dışında (kıymetli madenler ve keresteler gibi) Rusya yalnızca askeri teçhizat, nükleer reaktörler ve diğer birkaç orta-yüksek teknoloji ürünlerinde karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Bunlar Sovyetler Birliği bölgesinde geliştirilmiş olan ve Rusya tarafından ihraç edilmekte olan geleneksel Sovyet ürünleridir. Rusya'nın endüstri alanında yegâne başarısı Sovyet döneminde geliştirdiği mikroskop sektörüdür, Rusya bu alanda dünyanın en büyük ikinci ihracatçısıdır. Rusya'nın katma değeri yüksek ürünlerdeki rekabet gücünün orta ve düşük gelir seviyesindeki ülkeler olan Brezilya, Çin, Hindistan ve Türkiye dâhil karşılaştırıldığında düşük olduğu görülmektedir.¹¹¹

DTÖ üyeliği ile birlikte Rusya perakende pazarının 2022 yılı itibarı ile yaklaşık 1,5 milyar Dolar büyüklüğe ulaşması ve Rusya'nın Çin, ABD, Hindistan ve Japonya'dan sonra dünyanın beşinci büyük perakende pazarı olması beklenmektedir.¹¹²

Gelişen ekonomisi ve siyasi etkinliği ile Rusya, DTÖ içindeki uluslararası ticaretin kurallarının belirlenmesi sürecine dâhil olabilecektir. Böylece ekonomisinin çıkarlarını savunabilme imkânı bulacaktır.

Belirtilen olası olumlu etkilerin yanında, olası bazı olumsuz etkilerin görülmesi mümkündür.

Oluşabilecek olumsuz etkiler; Özellikle artacak DYY ile birlikte yoğun bir rekabetle karşılaşacak olan Rus işletmeleri oluşacak bu rekabet ortamına uyum sağlayamayacak olurlarsa bu durumda özellikle DTÖ üyeliğinin ilk dönemlerinde bazı bölge ve sektörlerde işsizlik oranında artış görülmesi olasıdır.

(¹¹¹) European Parliament. Policy Department. The Economic Significance of Russia's Accession to the WTO. 2012. p.26

(112) Ayşe Oya Benli Özbaş. Rusya Ülke Raporu. İGEME. Haziran 2013, <http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Rusya%20Federasyonu>, s.14

Fikri mülkiyet haklarının korunması ilkesi çerçevesinde özellikle kitap, film ve müzik cd si gibi ürünlerin fiyatlarında artış olacaktır.

Bugüne değin Devlet sübvansiyonlarını almaya alışmış ve bu sayede ayakta kalabilen bazı tarım üreticileri kısa ve orta vadede sektör dışında kalabileceklerdir.

Yüksek teknoloji kullanım yatkınlığının düşük olduğu; Hafif sanayi, makine mühendisliği, Tarımsal Gıda, Tekstil, Giyim, Yapı malzemeleri ve Tarım üreticilerinin(özellikle sığır ve domuz eti) uyum göstermeleri zor olacaktır. Jensen ve Ark yapmış oldukları çalışmalarda yabancı ortaklık yapmayan Telekomünikasyon ve Finansal hizmetler gibi sektörlerde ki Rus firmalarının da zarara uğramalarının olası olduğunu bildirmiştir.

Özellikle AB ile yapılan müzakereler çerçevesinde Rusya'nın destek olarak iç kullanıcılarına uygun fiyatla sunduğu doğal gaz fiyatları artacak olduğundan, Rus hane halkı ve sanayi sektörünün doğal gaz kullanım maliyetleri artacaktır.

BÖLÜM 4

TÜRKİYE-RUSYA EKONOMİK İLİŞKİLERİ VE DTÖ ÜYELİĞİNİN TÜRKİYE ÜZERİNE ETKİLERİ

4.1. Türkiye-Rusya İlişkilerinin Tarihçesi

İki ulus arasındaki ilişkiler 15.yy da Osmanlı Devleti ve Çarlık Rusya'sı arasında başlamıştır. İlişkilerin başlangıcı iki ülke arasındaki güç ve çıkar çatışmaları ile bağlantılıydı.

Rusya'nın var oluşundan itibaren Akdeniz sularına ulaşma çabaları bu çatışmaların nedenleri arasındadır. Osmanlı Devletinin 1600'lü yıllardan itibaren yavaş yavaş gücünü kaybetmesiyle iki ulus arasındaki ilişkiler Osmanlı aleyhine negatif yönlü ve ağırlıklı savaş halinde seyir alan bir çizgide gelişmiştir.

1699 Karlofça Antlaşması'na kadar iki ülke 3 kez savaş meydanında karşı karşıya gelmişlerdir.1699'dan sonra ise Rusların Osmanlı üzerindeki üstünlüğünü artık daha belirgin hale gelmiştir. Kalıcı elçilik ve Osmanlı Devleti içinde bulunan Ortodoksları da himayesi altına alan Rusya artık Osmanlı içişlerine de karışabilir hale gelmişti. Yıllar içinde çeşitli ateşkesler olsa da iki ülke ilerleyen yıllarda yine savaşan taraflar halinden kurtulamamıştır. Rusya tek başına değil, yeri geldiğinde Fransa, yeri geldiğinde İngiltere ile de ittifaklar yaparak Osmanlı ile savaş halini almıştır. İki ülke son olarak savaş meydanına 1914'te 1.Dünya Savaşı'nda çıkmıştır. Kafkas Cephesi'nde Osmanlı ile savaşan Rusya ülke içinde çıkan Bolşevik İhtilali ile kazandığı toprakları bırakarak savaştan çekildiğini açıklamıştır.¹¹³

Bu olaydan sonra iki ülke arasındaki ilişkilerin tansiyonunun yavaş yavaş düşmeye başladığı belirtilebilir. Cumhuriyetin kurulması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ülkeler sistemine katılmasından sonra iki ülke arası işbirliği dönemi başladı ve akabinde çeşitli anlaşmalar yapıldı. Bunlara 1929'daki Dostluk Antlaşması ve 1934 ve 1937'deki ticaret antlaşmaları örnek verilebilir. Türkiye Cumhuriyeti'nin izlediği akılcı politikalar ile ekonomik açıdan gelişme çabasındaki Türkiye sanayisi için Sovyet Rusya'sının önemli destekleri olmuştur. Seydişehir Alüminyum Fabrikası ve İskenderun Demir Çelik Fabrikası gibi birçok yatırım Sovyetler Birliği tarafından desteklenmiştir.

⁽¹¹³⁾ Türk Tarih Kurumu, http://www.ttk.gov.tr/templates/resimler/File/Makaleler/240/240_8/240_8.html

2.Dünya Savaşı ile başlayan süreç Türkiye-Rusya ilişkilerinde 30 yıllık bir gerilemeye sebep vermiştir. Bu dönem özetlenecek olursa, 2.Dünya Savaşı esnasında Sovyet Rusya'sı, Türkiye'den Boğazlardan üs talebinde bulunmuş, özellikle 19 Mart 1945'te Türkiye'ye verdiği notada 7 Kasım 1945'te bitecek olan 17 Aralık 1925 tarihli Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşmasını yenilemek istemediğini bildirmiştir.¹¹⁴ Bu sırada Türkiye savaşta tarafsız iken, savaş biterken Almanya ve Japonya'ya savaş ilan ederek, Batı ittifakına girmiş,1952'de NATO'ya katılınca iki yıl sonra Rusya isteklerinden vazgeçmiş ve Türkiye, Rusya tehdidinden kurtulmayı başarmıştır.

Gergin geçen yaklaşık bir 10 yıllık dilim sonrası ilişkiler 1967 yılında yavaş yavaş düzelmeye başlamış,1967, 1972 ve 1979 yılında imzalanan ticaret anlaşmaları gerginliği gittikçe azaltan bir etki yaratmıştı. Eski gerginliklerin yerini iki devletin de çıkarlarını koruma politikası alınca Türkiye ve Rusya'nın enerji platformunda bir araya geldiği görülmektedir. Doğalgaz sevkiyatı konusunda Dünya'da 1.sırada olan Rusya 1980lerden sonra Türkiye'yi planlarına katmaya başlamıştır. Çünkü sevkiyat konusunda her zaman alternatifler arayan Rusya Türkiye'yi bu konuda köprü olarak kullanabilirdi, Türkiye'de bu köprü görevinden kendisine nispeten daha ucuz gaz ve Rusya ile stratejik bir ilişki sahibi olma şansı elde edebilecekti. 1990 larda Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla da Türkiye için Sovyet ideolojisi sorunu ortadan kalkmış ve ilişkilerin daha da ilerlememesi için ortada bir neden kalmamıştı.1997 de yapılan Mavi Akım Antlaşması ile iki ülke enerji alanında ilk ciddi antlaşmalarını sağlayarak ilerleyen yıllarda artacak olan bir işbirliğinin temelini atmış oldular.

4.2 Türkiye-Rusya Ekonomik İlişkileri

Türkiye ile Rusya arasındaki ekonomik ilişkilerimizin temel çerçevesini, Türkiye ile SSCB arasında 8 Ekim 1937 tarihinde imzalanan Ticaret ve Seyrüsefain Anlaşması belirlemiştir. SSCB'nin dağılmasını takiben, RF ile bu alandaki yasal zemini ise 25 Şubat 1991 tarihinde imzalanan Ticari ve Ekonomik İşbirliğine Dair Anlaşma oluşturmuştur.¹¹⁵

⁽¹¹⁴⁾ Saime YÜCEER, "Tarihsel Perspektif İçinde Türkiye'nin Nato'ya Girişi ve Meclisteki Yankıları",Uludağ Üniversitesi,2002),s.7-8

⁽¹¹⁵⁾ T.C. Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-rusya-federasyonu-ekonomik-iliskileri.tr.mfa>

1992 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte Rusya ile ilk önce ticari ilişkiler gelişmeye başlamış, ardından ticari ilişkiler kadar olmasa da Türk yatırımlarında artış kaydedilmiştir. Türk özel sektörü 1990'ların sonlarına doğru yatırımlarına hız vermiştir.

Günümüzde genişleyen ve iç içe geçen küresel ekonomi, ülke ekonomilerinin birbirine olan duyarlılığını arttırmıştır. Bu durum birçok ekonomik avantaj getirmekle birlikte bir takım riskleri de içermektedir. Bir ülkede oluşabilecek ekonomik kriz başta o ülkeyle ekonomik ilişkisini olan ülkeler ve komşuları olmak üzere diğer ülkeleri de olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle bu ülke dünya ticaretinde önemli bir konuma sahipse bu etkinin şiddeti daha da fazla olmaktadır.

“1997 Asya ve 1998 Rusya krizleri Türkiye ekonomisini derinden etkilemiştir. Özellikle 1998de Rusya'nın ihracat talebinin daralması ve artan uluslararası güvensizlik ortamına ilave olarak siyasi alanda yaşanan belirsizliklerin artmasıyla Türkiye ekonomisi finansal reel krize sürüklenmiştir.”¹¹⁶

2000'li yıllarda Rusya ve Türkiye adına önemli adımların atıldığı bir döneme girilmiştir. Tarih boyunca Türk devlet liderleri zaman zaman ABD'yi zaman zaman ise Rusya'yı desteklemiş oldukları için iki ülkenin çıkarları doğrultusunda Türkiye hep bir taraf seçmek zorunda kalmış genellikle de Rusya'ya aleyhte bir saf almıştı. Fakat 2000 li yılların ardından Türkiye, Rusya'da ki siyasi rejim değişikliği ve komşuları ile ekonomik işbirliğini artırma strateji doğrultusunda 500 yıllık komşusu Rusya ile daha önce Cumhuriyetin kuruluş yıllarında sahip oldukları iyi ilişkiye tekrar sahip olma yoluna girmiştir.

Enka, Koç, Zorlu Grubu (Vestel, Taç, Zorlu Enerji), Efes, Şişecam, Kale Grubu, Eczacıbaşı gibi büyük firmaların yanında küçük ve orta ölçekli firmaların üretim tesisleri kurmak suretiyle pazara olan ilgileri her geçen gün artmıştır.

2012 yılı sonu itibariyle Rusya'daki Türk yatırımların toplam tutarının 9 milyar Dolara yaklaştığı tahmin edilmektedir.2011 yılı sonu itibariyle Türkiye'deki Rus yatırımlarının tutarı da 9 milyon Dolar civarındadır.¹¹⁷

Son olarak 2012 yılında Rus bankası Siberbank, Deniz Bankı satın alarak Türkiye'ye önemli bir yatırımda bulunmuştur.

⁽¹¹⁶⁾ Mustafa Özer, "Türkiye Ekonomisi", Anadolu Üniversitesi Yayını (2004), No:1579, s. 212

⁽¹¹⁷⁾ TC.Moskova Büyükelçiliği-Ticaret Müşavirliği, "Rusya Federasyonunun Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri", Temmuz 2012, s.139

Gelişen ikili ekonomik ilişkiler neticesinde Rusya, Türkiye'nin ithalat yaptığı ülkeler arasında Almanya ve Çin'i geride bırakarak birinci sırada bulunmaktadır. Rusya Türkiye'nin toplam ihracatı içerisinde yüzde 4.4 pay alırken, Türkiye'nin Rusya İthalatı içerisindeki payı ise yüzde 2.1 oranı ile 13. sırada kalmaktadır. Türkiye Rusya'yla olan dış ticaretinde 2012 yılında 20 milyar dolayında açık vermiştir. Rusya ile dış ticaret açığının temel nedeni, Türkiye'nin başta doğal gaz olmak üzere Rusya'dan aldığı yüksek enerji faturasından kaynaklanmakla birlikte, diğer yandan da Rusya'nın uyguladığı yüksek gümrük tarifelerine, üreticilerine sağlamış olduğu Türk şirketlerinin rekabetlerini bozucu destek ve sübvansiyonlarla, çeşitli tarife dışı engellere dayanmaktadır.

Bu nedenle Rusya'nın DTÖ üyeliği Türkiye açısından büyük önem taşımaktadır. Rusya'nın, DTÖ'ye girmesinin ardından Rusya ticaretinin şeffaflaşarak Türkiye için olumlu sonuçlar vereceği belirtilebilir. DTÖ üyeliği sonrası ticari olumsuzluklar, rekabet bozucu engeller ortadan kalkacak ve Rusya'ya ihracatımızın artması yönünde yardımcı olacaktır. Rusya'nın kısıtlamaları kaldırmasıyla Türkiye'nin Rusya'ya gıda, otomobil, otomotiv yan sanayi, inşaat malzemeleri ve müteahhitlik hizmetleri başta olmak üzere, tarım ekipmanları tekstil ve hazır giyim, tıbbi cihazlar vb. sektörlerinde ihracat artışı sağlanmasına katkı sağlayacaktır. DTÖ sonrası Rusya'nın artacak GSYİH ve hane halkı gelirleri, Türkiye'ye gelen Rus turist sayısında artış sağlayacaktır. Türk hükümetinin Rusya'ya karşı verilen dış ticaret açığını azaltma yönündeki kararlılığı, DTÖ üyeliği sonrası engellerin kalkacağı ve perakende sektörünün büyüyeceği Rus pazarına Türk işletmelerinin yatırım yapmaları ve şube açmaları konusunda cesaret verici ve teşvik edici rol üstlenecektir.

Rusya DTÖ'ne üye olmasıyla birlikte, daha önce olumsuzluk yaratan kararların benzerlerini alamayacaktır. Örnek olarak, 2008 yılının 8. ayında Rusya, gümrüklerine yaptığı bir bildirim ile Türkiye, Yunanistan, Moğolistan, Çin ve BAE' inden yapılan ithalata gümrüklerinde zorluklar çıkarmaya başlamış, bu da bu ülkelere ithalatı olumsuz etkilemiştir. Türkiye ancak 13 ay sonra Türk-Rus gümrükleri arasında yeni bir anlaşma imzalayarak bunu aşma başarısını gösterebilmiştir.

İki ülke arasında ticareti kolaylaştırmak için yürürlüğe alınması planlanan TL ve Ruble ile ticaretin geliştirilmesi de ekonomik ilişkiler açısından olumlu sonuç verecek bir unsur olarak görülmektedir. Rusya'da taahhüt işlerinin artırılması ve gelen Rus turist sayısının artması da ilişkilerimiz açısından olumlu unsurlardır.

4.3. İki Ülke Arasındaki Anlaşmalar

Rusya ile imzaladığımız, Karma Ekonomik Komisyonu mekanizmasını kuran Anlaşma ile Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme, Turizm alanında İşbirliği, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması, Gümrük Konularında Karşılıklı Yardım ve İşbirliği Anlaşmaları ve Uluslararası Karayolu Taşımaları Hakkında Protokol, Rusya ile ekonomik ilişkilerimizi düzenleyen diğer önemli belgelerdir.¹¹⁸

4.3.1. Karadeniz Ekonomik İşbirliği

Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ), Türkiye'nin girişimi ve öncülüğüyle 25 Haziran 1992 tarihinde İstanbul Zirvesi sırasında yayımlanan Deklarasyon ile kurulmuş ve Mayıs 1999 yılında yürürlüğe giren KEİ Şartı ile uluslararası örgüt kişiliğini kazanmıştır. Arnavutluk, Azerbaycan, Bulgaristan, Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Romanya, Rusya Federasyonu, Türkiye, Ukrayna ve Yunanistan kurucu üyelerdir. Sırbistan'ın da 2004 yılında KEİ'ye katılmasıyla üye sayısı 12'ye çıkmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde Karadeniz çevresinde kurulan böyle bir işbirliği örgütü ile bölgesel barış, güven ve istikrarın sağlanması yanında bölgedeki ekonomik değişim sürecinin hızlandırılmasına da katkıda bulunmak hedeflenmiştir.¹¹⁹

KEİ Şartında, ekonomik işbirliği çerçevesinde; ticaretin geliştirilmesi, bankacılık ve finansman, iletişim, çevrenin korunması, tarım, enerji, bilim ve teknoloji, eğitim, istatistik verileri ve ekonomik bilgi değişimi, sağlık ve eczacılık ile ulaşım önde gelen alanlar olarak sıralanmıştır. Bu alanlarda işbirliğinin artırılması ve üye ülkelerin birbirine öncelik tanıması amaçlanmıştır.

Kuruluşu üzerinden 20 yılı aşkın süre geçmiş olmasına karşın KEİ anlaşmasından arzu edilen ekonomik hedeflere ve üye ülkeler arasında işbirliği düzeyine henüz ulaşamamıştır. Bunun temel nedeni Türkiye ve Yunanistan dışında kalan üye ülkelerin henüz serbest piyasa ekonomisine tam anlamıyla geçememiş olmalarıdır. Diğer bir önemli neden ise ülkeler arasında siyasi ve politik uyumsuzluk ve görüş ayrılıklarıdır. Üye ülkeler imza metnini

⁽¹¹⁸⁾ Mustafa Özer, "Türkiye Ekonomisi", Anadolu Üniversitesi Yayını (2004), No:1579, s. 212

⁽¹¹⁹⁾ T.C Dışişleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/karadeniz-ekonomik-isbirligi-orgutu-_kei_.tr.mfa

parlamentolarından onay olarak geçiremediklerinden örgüt, Birleşmiş Milletler tarafından onaylanmadığından tüzel kişilik kazanamamıştır. Bu durum uluslararası kuruluşlardan kredi sağlanmasının önünde engel teşkil etmektedir. Örgütün üye ülkeleri siyasi çıkarlarını ekonomik çıkarlarının üzerinde tutarak, temel hedef olan birliğin entegrasyonun gerçekleşmesi yönünde uzlaşmaya yanaşmamakta, bu yönde önemli engeller ortaya çıkarmaktadırlar. KEİ'nin dünya ihracatından aldığı pay (2009 itibariyle) yüzde 4,6; dünya ithalatındaki payı ise, yüzde 4,2 düzeyindedir.¹²⁰

Günümüzde ülkelerin, içlerine kapanarak ekonomik anlamda gelişme şansları kalmamıştır II. Dünya savaşı sonrası değişen siyasal ve ekonomik şartlarında, birbirine coğrafi açıdan uzak ülkeler dahi aralarındaki ekonomik ilişkilerini arttırarak gelir seviyelerini yükseltme çabasındadırlar. Bu bağlamda artık küreselleşen ve liberalleşen dünyada ülkelerin ulusal sınırları önemini kaybederken, örgütlülük önem kazanmıştır. Hem ekonomik bütünleşme ile gelişme, hem de toplumların barış ve refah içinde yaşaması için artık örgütlere katılım hayati önem arz etmektedir. KEİ Dönem Başkanlığı, 1 Temmuz 2012 tarihi itibariyle ülkemize geçmiştir. ‘Dönem Başkanlığımız süresince kuruluşunda öncü rol oynadığımız ve Sekreteryasına ev sahipliği yaptığımız KEİ’ye küresel ve bölgesel gelişmeler ışığında yeni bir vizyon kazandırılarak, etkinlik ve görünürlüğünün artırılması amaçlanmaktadır.¹²¹’

Yukarıda yapılan değerlendirmeler ışığında KEİ örgütü üyesi olan Türkiye ve komşu üye ülkelerin geçmişte kalan anlaşmazlıkları bir kenara bırakarak ortak işbirliğini arttırarak, birbirleri arasındaki ticaret hacmini genişletmeleri, ekonomik olarak kalkınmalarına destek olacaktır. Özellikle Rusya'nın DTÖ üyeliği ile birlikte bu birliğin ekonomik olarak en büyük iki ülkesi Türkiye ve Rusya'nın Dünya ticaretine yön veren bu en büyük birliğin çatısı altında toplanacak olmaları KEİ üye ülkelerin ortak işbirliği çabalarını arttırmasına olumlu katkıda bulunacaktır.

4.3.2. Doğal Gaz Anlaşması

18.9.1984 tarihinde imzalanan Doğal Gaz Anlaşması ile Sovyet tarafı 1987 yılından başlayarak 25 yıl süreyle Türkiye Cumhuriyeti'ne doğal gaz sevk etmeyi garanti ederken, Türk tarafı da bu süre zarfında doğal gaz ithal etmeyi taahhüt etmiştir. Anlaşma ile, doğal gaz

⁽¹²⁰⁾ T.C Ekonomi Bakanlığı, <http://www.ekonomi.gov.tr/upload/78A591E8-19DB-2C7D-3D54FA0054885559/KEI.pdf?CFID=1871222&CFTOKEN=63728227>

⁽¹²¹⁾ T.C Dışişleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/karadeniz-ekonomik-isbirligi-orgutu-_kei_.tr.mfa

bedellerinin Türkiye tarafından serbest döviz şeklinde ödenmesi, Rus tarafının ise bu ödemeleri genelde Türk malları alımında kullanması amaçlanmıştır.

Anlaşmanın imzalandığı dönemde, doğal gaz karşılığında mal ihracı uygulaması ile geleneksel Türk ürünleri ihracatından ziyade, Türk sanayi ürünlerinin ihracatının arttırılması için yeni bir imkân yaratılması hedeflenmiştir.

Doğal gaz anlaşmasının ülkemiz açısından diğer önemli bir yönü, doğal gaz bedellerinin bir kısmının, Türk müteahhitlik firmalarının Rusya'da gerçekleştirmiş oldukları projelerin finansmanında kullanılmasıdır. 1986 yılında imzalanan 9. Dönem Türkiye - Rusya Hükümetler arası Karma Ekonomik Komisyonu (KEK) Protokolünde bu konuda hükümlere yer verilmiştir. İlk doğal gaz alımına başlanıldığı yıl olan 1987 ile 1994 yılları arasında 1,9 milyar Dolar tutarında doğal gaz ithalatı gerçekleştirilmiş olup, bu tarihler arasında belirlenen mal listeleri kapsamında kayda alınan ihracat miktarı 271 milyon Dolar, gerçekleştirilen müteahhitlik hizmetleri toplamı ise 609 milyon Dolar olmuştur.

Ancak, söz konusu Doğal Gaz Hesabı Uygulaması, 1994 yılından itibaren devam ettirilememektedir. Diğer taraftan, ülkemizdeki doğal gaz kullanımının giderek yaygınlaşması ve 1990'lı yıllardaki ihtiyaçlar nedeniyle, ithal edilen doğal gaz miktarının artırılması yönünde ülkemizce çalışmalara başlanmıştır. 1994 yılında imzalanan protokol ile mevcut 6 milyar metreküp doğal gaz alımının, 1995 yılından itibaren tedricen artırılması ve 1998 yılında 10.5 milyar metreküpe çıkarılması öngörülmüş, 1996 yılında imzalanan bir protokolle de Batı hattından sağlanacak ilave gaz miktarı 8 milyar metreküpe çıkarılmıştır. Ayrıca, mevcut Batı hattına ilave olarak Rusya Federasyonu'ndan ithal edilecek doğal gazın Karadeniz'in altından geçerek Türkiye'ye getirilmesine ilişkin anlaşma 1997 yılında imzalanmıştır. "Mavi Akım" olarak adlandırılan bu anlaşma ile ülkemize Karadeniz'in altından 16 milyar metreküp doğal gaz sevk edilmesi kararlaştırılmıştır. Türkiye 2000'li yıllarda enerji ihtiyacının önemli bir bölümünü Rusya Federasyonu'ndan sağlama konusunda bir tercih yapmıştır. Bu tercih, Rusya Federasyonu ile ekonomik ve ticari ilişkilerimizdeki temel noktalardan birini teşkil etmektedir. Ülkemiz 2011 yılında ithal ettiği toplam 43,874 milyar m³ doğal gazın 25,4 milyar metreküpünü Rusya'dan satın almıştır¹²².

28.12.2011 tarihinde imzalanan "Güney Akım" adı verilen diğer bir doğal gaz boru hattı anlaşmasıyla doğal gaz boru hattı Türkiye'nin karasularından geçerek Rus doğalgazını

⁽¹²²⁾ TC Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu, "Doğal Gaz Piyasası 2011 Yılı Sektör Raporu,s.32

Karadeniz'in altından Bulgaristan, Macaristan, Sırbistan ve Slovakya üzerinden Batı Avrupa'ya taşıyacaktır. 900 kilometre uzunluğundaki boru hattı yılda 63 milyar metreküp gaz taşıma kapasitesine sahip olacak ve yapımı 2015 sonunda tamamlanacaktır.

Rusya ile yapılan doğal gaz antlaşmaları Rusya ile yaptığımız ticaretin temelini oluşturmaktadır. Türkiye gelişen ekonomisinin enerji ihtiyacını karşılamak üzere diğer enerjilere göre daha ekonomik ve çevreci olan doğal gazı tercih etmiş ve Avrupa'nın en hızlı gelişen doğal gaz pazarı haline gelmiştir. Doğal gaz ihtiyacını karşılamak üzere ise büyük oranda Rusya ile işbirliğine gidilmiştir. Kuşkusuz ki bu tercihin en önemli nedenleri Rusya'nın dünyanın en büyük doğal gaz rezervine sahip olması sonucu diğer ülkelere göre uygun fiyatlara doğal gaz temin ediyor olması ve Türkiye'ye olan coğrafi yakınlığıdır.

Türkiye başlangıçta yukarıda belirtildiği üzere doğal gaz alımı karşılığında Rusya'ya karşı oluşacak ticaret açığını giderecek yönde bir takım ticari anlaşmalar yapmış olmasına rağmen ilerleyen süreçte artan doğal gaz ihtiyacı tutarında mal ihracatı gerçekleştirme imkânı bulamamıştır. Bunun sonucu olarak Türkiye aleyhine var olan ticaret açığı daha da büyümüştür. Stratejik öneme sahip enerji konusunda Rusya'ya olan bağımlılığımız büyük oranda artmıştır. Rusya ile yapılan doğal gaz anlaşmaları başta Azerbaycan olmak üzere diğer Türk Cumhuriyetleri ile yapılabilecek doğal gaz anlaşmalarıyla sağlanabilecek ekonomik birlikteliğin gelişmesi yönünde engel teşkil etmiştir.

Rusya'nın DTÖ üyeliğinin Doğal gaz ticaretimiz üzerine çok önemli etkilerinin olması beklenmemektedir. Ancak Rusya, Bölüm III de değinildiği üzere DTÖ ile birlikte Rusya'nın yurtiçi ve yurtdışı kullanıcılar için uyguladığı farklı doğalgaz fiyatını uygulayamayacak olmasından dolayı, doğal gaz fiyatlarında yüksek fiyat politikası izleyemeyecektir. Türkiye'nin ithalatında ilk sıralarda yer alan doğal gaz fiyatları değerlendirildiğinde geçmişe göre daha avantajlı bir durum sağlayacaktır.

4.3.3. Nükleer Santral Anlaşması

Türkiye ve Rusya arasındaki son dönemdeki önemli ekonomik anlaşmalardan bir tanesi de 12.05.2011 tarihinde imzalanan Nükleer Enerji Santrali yapım anlaşmasıdır. Bu anlaşma ile Rusya Türkiye'ye değeri 20 Milyar Doları bulacak 4 bin 800 MW'lık kapasiteye sahip olması planlanan dört üniteden oluşan bir santral inşa edecektir.

Mevcut ve önümüzdeki dönem de enerji açığı bulunan Türkiye'nin başta Avrupa ve Japonya olmak üzere gelişmiş ülkelerin 10 yıllık süreçte nükleer enerji kaynaklı üretimi yarı yarıya azaltacakları kararına karşın bu enerji türünü seçimi yoğun eleştirilerle karşılaşmıştır. Eleştiri konusu olan diğer bir konu ise ihale yüklenicisi ülke ile ilgilidir. Özellikle Almanya ve Japonya'nın teknolojik alandaki gelişmişlikleri göz önüne alındığında neden bu ülkelere bir tanesi ile anlaşma yapılmadığı sorgulanmıştır.

Kuşkusuz bu kararın temel nedeni olarak son dönemde artan ekonomik ilişkileri daha da pekiştirmek adına Türkiye'nin Rusya'ya karşı bir iyi niyet yaklaşımı olduğunu belirtebiliriz. Türkiye'nin doğal gazla olan bağımlılığını azaltma politikasının bir parçası olan Nükleer Elektrik Santralleri ile Rusya'dan alınacak doğal gaz miktarının azalacak olması nedeniyle Rusya'nın oluşacak olası ekonomik kaybı böylece engellenmiş ve Rusya ile iyi bir seyirde olan ekonomik ve siyasi ilişkilerin devamının sağlanması amaçlanmıştır.

4.4. Turizm Alanında İlişkiler

Rus vatandaşlarının artan gelirlerine paralel olarak yurtdışı seyahatlerinde son dönemde artış görülmektedir. Özellikle kişi başına milli gelirin yüksek olduğu Moskova ve St.Petersburg gibi şehirlerde yaşayan yüksek gelirli Rusların bir çoğu tatillerini yurt dışında geçirmektedirler.

RF'de 2010 yılında yurtdışına çıkan turist miktarı bir önceki yıla göre %32,0'lik artış ile 12,6 milyon kişi olarak gerçekleşmiştir. Rusya Federal Turizm Ajansı'nın açıkladığı istatistiklere göre, 2 milyon 367 bin turistle Türkiye 2010 yılında da Rusya halkının en gözde tatil ülkesi konumunda bulunmaktadır. Ancak, 2010 yılında Mısır, %36,0'lik artış oranı ile Rusya'dan 2 milyon 198 bin turist çekmiş ve ikinci sıradaki yerini sağlamlaştırmıştır. Diğer ülkeler ise, Çin (1 440 bin, %44,0 artış), Finlandiya 709 bin (%27,0 düşüş), Almanya 470 bin (%30,0 artış), İtalya 451 bin (%34,0 artış), İspanya 411 bin (%39,0 artış), Yunanistan 386 bin (%37,0 artış), Tayland 264 bin (%13,0 düşüş)¹²³.

2011 yılı başında yaşanan Arap Baharı nedeniyle, Mısır'ın turizm destinasyonu olarak güvenilirliği Rus turistler nezdinde azalmış ve 2011 yılı yaz ayında ülkemize Rus turistler

⁽¹²³⁾TC.Moskova Büyükelçiliği-Ticaret Müşavirliği, "Rusya Federasyonunun Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri", Temmuz 2012,s.56

daha fazla gelmeye başlamıştır. Özellikle 2011 yılı Nisan ayında iki ülke arasında turistik vizelerin kaldırılması bu süreci daha da hızlandırmıştır.

Bu kapsamda, RF’de 2011 yılında yurtdışına çıkan turist miktarı bir önceki yıla göre %15,0 artış ile 14,49 milyon kişi olarak gerçekleşmiştir. Rusya Federal Turizm Ajansı’nın açıkladığı istatistiklere göre, 2,68 Milyon turistle Türkiye 2011 yılında da Rusya halkının en gözde tatil ülkesi konumunda bulunmaktadır. 2011 yılında Türkiye’yi Çin (1,5 Milyon turist) ve Mısır (1,45 Milyon turist) izlemektedir.

Tablo 20: Türkiye’yi Ziyaret Eden İlk On Sıradaki Yabancıların Milliyetlerine Göre Dağılımı (1999-2011-Bin Kişi)

MİLLİYET	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	1999-2011 Değişim %
ALMANYA	1,39	2,28	2,88	3,48	3,33	3,98	4,24	3,76	4,15	4,42	4,49	4,39	4,83	248
RUSYA FED.	439	677	757	947	1,28	1,61	1,87	1,85	2,47	2,88	2,7	3,11	3,47	691
İNGİLTERE	815	915	846	1,04	1,09	1,39	1,76	1,68	1,92	2,17	2,43	2,67	2,58	217
İRAN	352	381	327	432	497	629	957	866	1,06	1,14	1,38	1,89	1,88	434
BULGARİSTAN	259	382	540	834	1,01	1,31	1,62	1,18	1,24	1,26	1,41	1,43	1,49	476
HOLLANDA	214	440	633	873	940	1,19	1,25	998	1,05	1,14	1,13	1,07	1,22	471
GÜRCİSTAN	181	180	164	161	168	235	367	549	631	830	995	1,11	1,15	536
FRANSA	270	450	524	523	471	549	701	658	768	885	933	928	1,14	322
SURİYE *	102	122	110	126	154	194	289	278	333	407	510	899	974	851
A.B.D.	395	515	430	248	223	291	435	532	643	679	667	643	757	92

Kaynak: T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı(2012)

*Suriye’de yaşanan iç savaş nedeniyle Suriye’den Türkiye’ye geçişlerin artışı değişim oranını yüksek göstermektedir.

Tablo 20 de belirtildiği üzere Türkiye istatistiklerine göre ise 2011 yılında Türkiye’yi ziyaret eden Rus turistlerin sayısı 3,47 milyon dur.

Türkiye Rus turistlerin en çok tercih ettiği ülke konumundadır. Rusya Federasyonu’ndan yurt dışına giden 11–12 milyon turistin 3,5 milyonu Türkiye’yi tercih etmektedir. Diğer bir ifadeyle Rusya Federasyonu’ndan yurt dışına tatil için çıkan her üç Rus’tan birinin tercihi Türkiye olmaktadır. Türkiye’ye gelen Turist sıralamasında Rus turistler Almanya’dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. Almanya’dan gelen turistler arasında Alman pasaportlu Türkler olduğu dikkate alındığında Rus turistlerin ilk sırada yer aldığını varsayabiliriz.1999-2011 arasında Türkiye’ye gelen yabancı ziyaretçi sayılarının yüzdesel

olarak değişimleri incelendiğinde Rus ziyaretçi sayısının yaklaşık 7 kat oranında arttığı görölmektedir. İlk on sıradaki ortalama artışın yaklaşık 4 kat olduğu göz önüne alındığında Rus ziyaretçilerin artış sayısı ortalamanın oldukça üzerinde gerçekleşmiştir.

Rusya'nın DTÖ üyeliğini takiben GSYİH ve kişi başına düşen gelirindeki oluşacak artışa paralel olarak, Türkiye'ye gelecek Rus ziyaretçi sayısının artarak devam etmesini beklemek yerinde bir yaklaşım olacaktır. Rusya da 2000 yılında 6.732\$ olan kişi başına GSYİH, 2011 yılında 12.600\$ olarak gerçekleşmiş ve bu yıllar arasında Türkiye'yi ziyaret eden Rus ziyaretçi sayısı sırasıyla 677bin den 3milyon 470bine yükselmiştir. On bir yıl içinde oluşan yaklaşık iki kat oranında kişi başı gelir artışı Rus turist sayısında yaklaşık altı kat artışı beraberinde getirmiştir. DTÖ katılımı ile birlikte Rusya'nın uzun vadede sağlayacağı yüzde 11'lik GSYİH artışı öngörüsünden hareketle Rus ziyaretçi sayısında ilave %60 artış beklenmelidir. DTÖ üyeliği etkisiyle sonuç olarak önümüzdeki on yılsonunda Türkiye'yi ziyaret edecek Rus turist sayısı 5,5 milyonu aşacaktır. Ziyaretçi sayısının artışı ile birlikte Türkiye turizminin olumlu yönde etkilenecek Türkiye'nin turizm gelirinde artış olacağını belirtebiliriz.

Türkiye'nin Rusya'nın DTÖ üyeliği sonraki önümüzdeki dönemde de Rus turistlerin ilk tercih ettiği ülke olabilmesinin devam ettirilmesi yönünde bir takım önlemler alınmalıdır. Rus turistlerin beklenti ve şikâyetlerini giderecek yönde gerçekleştirilmesi gereken alt yapı çalışmaları tamamlanmalı, özellikle İstanbul başta olmak üzere otel kapasiteleri arttırılmalı, gıda ve içecek hijyeni, trafik kazalarının önlenmesi, personel davranışları gibi konularda gerekli iyileştirmeler yapılmalı ve yetkili birimlerce takip edilmelidir.

4.5. Basitleştirilmiş Gümrük Hattı Uygulaması

Rusya Federal Gümrük Servisi Temmuz 2008'de yayınladığı bir iç genelge ile Türkiye'den Rusya Federasyonu'na yapılan tüm sevkiyatlara ilişkin yoğun kontroller başlatmıştır. 13.08.2008 tarihinde yayımlanan iç genelge de Türkiye'den sevk olunan ve/veya Türk menşeli tüm ürünlere, şüpheli işlem uygulaması ile %100 gümrük kontrolü uygulayarak Türk araçları ve ürünleri Rus gümrüklerinde uzun süreli beklemele maruz bırakılmıştır. Genelge, yalnızca Türkiye'ye yönelik olmayıp Yunanistan, İtalya, Moğolistan, Çin ve BAE gibi ülkeleri de kapsamaktadır. Söz konusu genelgeden kaynaklanan Rus gümrüklerinde uzun

sürelî bekleme sorununun aşılması amacıyla 18.09.2008 tarihinde “Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Müsteşarlığı ile Rusya Federasyonu Federal Gümrük Servisi Arasında Gümrük İşlemlerinin Basitleştirilmesine İlişkin Protokol” imzalanmıştır. Bu Protokol ile iki ülke arasında Basitleştirilmiş Gümrük Hattı (BGH) adında bir sistem oluşturulması öngörülmüştür.

6 Ağustos 2009 tarihinde Rusya Federasyonu Başbakanı Vladimir PUTİN’in Türkiye’yi ziyareti esnasında ise, iki ülke gümrük idaresi başkanları tarafından imzalanan Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Müsteşarlığı ile Rusya Federasyonu Federal Gümrük Servisi Arasında Gümrük İşlemlerine İlişkin Mutabakat Zaptı ile kriz aşılmıştır.

Söz konusu Mutabakat Zaptında, Rusya Federasyonu Gümrük Servisinin, Türkiye menşeli ve Türkiye’den ithal edilen eşyaya yönelik tam tespit uygulamasını içeren 13 Ağustos 2008 tarihli Genelgeyi ve diğer idari tedbirleri, 17 Ağustos 2009 tarihi itibarıyla yürürlükten kaldıracığı hükme bağlanmıştır. Anılan Genelgenin iptal edildiği, Rusya Federasyonu’nun 18 Ağustos 2009 tarihli yazısı ile bildirilmiştir. Bu sayede, yaklaşık bir yıl süren ve Türk araçları ve ürünlerini Rus gümrüklerinde uzun süreli beklemelere maruz bırakan Türkiye’den sevk olunan ve/veya Türk menşeli ürünlerin tabi tutulduğu tam tespit uygulaması 17 Ağustos 2009 tarihi itibarı ile sona ermiştir. Diğer taraftan, 6 Ağustos 2009 tarihli Mutabakat Zaptında, 17 Ağustos 2009 tarihi itibarıyla, işlemlerinin olağan rejim çerçevesinde gerçekleştirileceği yer almaktadır. Bu husus, Türk mallarına karşı, üçüncü ülkelerden farklı, negatif ayrımcılık içeren bir uygulamayla karşılaşılmayacağını ifade etmektedir.

Türkiye ile Rusya arasında oluşturulan, iki ülke arasındaki ticarete sevk edilen mallara ilişkin bilgilerin iki ülkenin gümrük idareleri arasında elektronik yolla önceden değişimine dayanan bir sistemdir. Sistemden yararlanmak tamamen gönüllülük esasına dayanmakta olup, sistem çerçevesinde, sevk edilen mallara ilişkin bilgileri gümrük idaresine önceden sunan firmalara dış ticaret işlemlerinde çeşitli kolaylıklar sağlanmaktadır. 18 Eylül 2008 tarihli BGH Protokolünde uygulamanın tüm taşımacılık türlerine uygulanacak bir sistem olması kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede, pilot uygulamasının birinci aşaması Atatürk Havalimanı ve Sabiha Gökçen Havalimanı ile Vnokovo Havalimanı arasında başlayan BGH sisteminin yakın bir zamanda kara ve deniz taşımacılığına da yaygınlaştırılması konusunda çalışmalar devam etmektedir.

Rusya’nın DTÖ üyeliği ile birlikte yukarıdaki örneklerde belirtildiği şekilde tek taraflı ve keyfî uygulamalar ile Türk ihracatçılarının zarar görmesine ve bu ülkeyle ticaret yapmalarını engelleyecek yaptırımlara başvurma şansı olmayacaktır. Gümrük uygulamaları

DTÖ kuralları gereği uygulanacak, özellikle, vergi daireleri arasındaki sınır ötesi bilgi alışverişi basitleştirilecek ve bunun sonucunda gümrük kontrolü prosedürleri kolaylaşacaktır.¹²⁴ Ani tarife değişikliği veya gümrük uygulamaları yapılması ortadan kalkacaktır. Böylece Türk ihracatçısı ve yatırımcıları için daha öngörülebilir ve güvenli bir ticaret ortamı doğmuş olacaktır.

4.6. Ulaştırma ve Taşıma

Dünyanın en büyük yüzölçümüne sahip olan Rusya'da genel olarak taşımacılık altyapısı yeterince gelişmemiş olup, yeni yatırımlara ihtiyaç bulunmaktadır. Ülke içi yük taşımacılığının büyük çoğunluğu demiryolları ile yapılmaktadır. Karayolları ağının genişletilmesi gerekmektedir. Türk Hava Yolları'nın İstanbul-Moskova arasında günde 3 defa olmak üzere her gün tarifeli uçuşları bulunmaktadır. Rus hava yolu şirketi Aeroflot'un da her gün İstanbul'a uçuşları vardır.

Rusya ile ülkemiz arasında karayolu taşımacılığı sırasında yaşanan sıkıntılar aşılmış bulunmaktadır. Türkiye'den Rusya'ya karayolu taşımacılığı Ukrayna ve Beyaz Rusya üzerinden gerçekleşmektedir. Ayrıca malların Novorossisk limanına kadar deniz yoluyla, buradan ise karayolu ile taşınması da sıklıkla tercih edilen bir taşıma şeklidir. Ancak, Rusya ile demiryolu taşımacılığının geliştirilmesi ulaşımın ucuzlatılması açısından önemlidir. İki ülke arasındaki Ro-Ro taşımacılığının da ucuz ve sistematik bir hale getirilmesi, konteynır taşımacılığının yapıldığı başlıca limanlar olan Rostov ve Novorossisk'de ticareti kolaylaştıracaktır. Ürünlerin karayolu ile Rusya'ya ulaşması 7-8 gün sürmekte, ürünler gümrüklerde yaklaşık 2 gün beklemekte ve sonuç olarak alıcıya yaklaşık 10 günde ulaşmaktadır. Taşımacılık maliyetleri tercih edilen taşıma türüne, döneme, taşınan malın cinsine ve miktarına göre değişmektedir. Bununla birlikte, TIR ile yapılan taşımalarda maliyet, TIR başına 6000-7000 Dolar arasında değişmektedir¹²⁵.

İlk deneme seferini 25 Aralık 2010 tarihinde Rusya'ya gerçekleştiren tren-ferry ile sağlık kontrolünden geçen 550 ton kuru gıda ve margarin güvenli bir şekilde Kavkaz

⁽¹²⁴⁾<http://www.kpmg.com/TR/tr/Issues-And-Insights/Haberler-ve-Etkinlikler/Documents/2012-05-07-KPMGundem-10-Rusyanin-Dunya-Ticaret-Orgutune-Katilimi.pdf>

⁽¹²⁵⁾Ayşe Oya Benli Özbaşı. Rusya Ülke Raporu. İGEME. Haziran 2013, <http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Rusya%20Federasyonu>, s.36

Limanı'na ulaştırılmıştır. 2011 yılının sonuna kadar yaklaşık 500 bin ton ürün sevkiyatının gerçekleştiği Samsun port Limanı'nın Sanayi İskelesi'nde ürün sevkiyatı çalışmaları tüm hızıyla sürmektedir. Türk vagonları ile gelip ray aralıklarının farklı olması sebebiyle aktarma yapılarak Rusya'ya gönderilen ürünlerin, tren-ferry hattının devreye girmesiyle birlikte rıhtıma yanaşacak feribotlardan indirilen Rus vagonların bojileri Türk bojileri ile değiştirilerek mallar boşaltılmadan varacağı noktalara ulaştırılması sağlanacaktır.¹²⁶

Rusya Kavkaz Cumhuriyeti ile yapılan tren vagonu taşıma anlaşması 24 Mart 2012 tarihli Resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Rusya Federasyonu'na yönelik ulaşımın daha elverişli hale getirilmesi yönünde sınır komşumuz bulunan Gürcistan üzerinden Rusya Federasyonu'na karayolu ile geçişleri sağlayacak alternatif Kazbegi-Yukarı Lars-Verhni sınır kapsımının açılması yönünde çalışmalar yürütülmektedir.

Tarihi ipek yolu'na alternatif olabilecek hatta daha da rantabl olduğu düşünülen yeni transit geçiş güzergahındaki Kazbegi-Yukarı Lars-Verhni kapısının açılması ile Türk ihracatçı ve lojistik firmaları diğer alternatiflere oranla daha kısa sürede ve daha düşük maliyetle Gürcistan üzerinden Rusya Federasyonu'na karayolu ile ulaşma imkanı bulacaktır. Söz konusu güzergâh ayrıca Rusya Federasyonu Mahackale kentinden Hazar denizi üzerinden feribotla Türkmenistan, Kazakistan, Hindistan ve Çin gibi ülkelere daha kısa sürede ulaşım imkânı sağlaması açısından da önemli avantajlar sunmaktadır.

2023 yılında Ülkemiz için belirlenen 500 Milyar Dolarlık ihracat hedefine ulaşma bilmesinde hiç şüphe yok ki lojistik ve yeni ulaşım güzergâhlarının büyük önemi vardır. Bugün için dünya genelinde yükselen ekonomilere bakıldığında büyüme performansı açısından sürekli güçlenen Rusya ve bu bölgede bulunan Türk Cumhuriyetleri ve diğer Orta Asya Ülkeleri gelecekte en önemli ihraç pazarlarımız arasında yer alacaktır. Bundan dolayı bu ülkelere yönelik ulaşım alt yapısı ve alternatif ulaşım güzergâhlarının geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bu amaç çerçevesinde Rusya ve hinterlandı Ülkelere yönelik ihracatımızda yaşanan ulaşım altyapısındaki yetersizliklerden kaynaklanan sorunlarının bir an önce çözüme kavuşturulması amacıyla alternatif ve elverişli ulaşım güzergâhlarının araştırılması ve dış

⁽¹²⁶⁾ Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı, Rusya Ülke Raporu, http://www.oka.org.tr/ContentDownload/Rusya_Ulke_Raporu.pdf, s.24

ticarete kullanımının sağlanması yönünde çeşitli çalışmalar yapılmalı ve resmi mercilere iletilmelidir.

4.7. Dağıtım Kanalları Ve Perakende Sektörü

Son yıllarda özellikle Moskova ve St. Petersburg gibi büyük kentlerde dağıtım kanalları düzenli bir yapıya kavuşmuştur. Moskova'da tüketim malları piyasasında büyük miktarda alım yapabilecek büyük ölçekli perakende mağazaları açılmıştır.

Rusya'da çok sayıda batı tarzı mağazanın açılmasına rağmen hala dağıtım ve perakendeciliğin önemli bir kısmı büfeler ve açık pazarlar aracılığı ile yapılmaktadır. Pazarda başarılı olan işletmeler dağıtım kanallarında bu seçeneği de unutmamaktadır.

St. Petersburg'da modern perakende alışveriş merkezleri 2006 yılı itibarı ile gelişmeye başlamış ve çeşitli kalitede pek çok alışveriş merkezi yapılmıştır. Yerel nüfus ve nispeten yüksek maaş düzeyi göz önünde bulundurulduğunda ulusal ve uluslararası birçok perakende girişimci için hala hedef durumundadır, Perakende sektörü hem ciro açısından hem de kişisel gelir açısından son üç yıldır büyümeye devam etmiştir. Günümüzde talebi büyük oranda gıda ve moda sektörleri ve aynı zamanda orta fiyat segmentinde bulunan restoranlar yönlendirmektedir.

2012 yılında perakende satış alanı bir önceki yıla göre % 15 oranında artarak yaklaşık 230.000 m² olmuş ve toplam perakende stoku 3milyon m²'ye ulaşmıştır. Alışveriş merkezi stokunun toplam hacmi ise 2.2 milyon m²'ye ulaşmıştır. 2013-2015 yılları arasında yaklaşık 500.000 m² alanda on beş alışveriş merkezi daha inşa edilmesi beklenmektedir ¹²⁷.

Mevcut perakende sektörü pazarının gelişmesinin hızla devam ettiği Rusya da, DTÖ üyeliği ile birlikte yüzde 16 ila 18'lik fiyat ucuzlamasının(Yudueva vd.) sektörün büyümesinin artarak devam etmesine katkıda bulunacağı perakende sektörü, ülkemiz yatırımcıları açısından dikkatle takip edilmelidir.

⁽¹²⁷⁾Songül BektaşOğlu ve Özbaş Benli, A. Oya, T.C. Ekonomi Bakanlığı, İhracat Genel Müdürlüğü, Rusya Federasyonu ST. Petersburg Perakende Sektörü Ve Potansiyel Hızlı Tüketim Maddeleri Yerinde Pazar araştırması, 2013, s.10, http://www.dkib.org.tr/files/downloads/PageFiles/%7B115C4F73-26A8-4F8A-B243-9A4D69CF CDC8%7D/Files/petersburg_raporu.pdf

Rusya perakende pazarı büyüklüğünün 2022 yılı itibarı ile yaklaşık 1,5 milyar Dolar büyüklüğe ulaşması ve Rusya'nın Çin, ABD, Hindistan ve Japonya'dan sonra dünyanın beşinci büyük perakende pazarı olması beklenmektedir.¹²⁸

DTÖ' ye katılım sonrasında Rusya'nın yüzde 100 yabancı sermayeli şirketlerin, toptan perakende ve franchising alanları yanı sıra ekspres dağıtım hizmetlerinde faaliyette bulunmalarına izin verecek olması, son dönemde iç pazarda hızlı büyüyen ve tecrübe sahibi Türk hazır gıda ve dağıtım firmaları için önemli fırsatlar içermektedir. Türk firmaları için Moskova ve St. Petersburg haricindeki bölgelerde de önemli pazar fırsatları bulunmakta olup, bu fırsatların değerlendirilmesi için firmalar tarafından pazarın yerinde araştırılmasında yarar görülmektedir.

Perakende ve toptan ticaret alanındaki yabancı sınırlamalarının da kaldırılması, gıda ve tekstil toptancısı/perakendecisi firmalarımızın yasal olarak Rus ortaklarla çalışmak veya Rusya'da firma kurmak yerine doğrudan Türk firması olarak faaliyet göstermeleri hukuken mümkün olabilecektir. Rusya'da şube açacak başta hazır gıda olmak üzere, gıda süpermarketleri, tüketici elektroniği, ev eşyaları alanlarında şube açacak Türk işletmeleri, DTÖ üyeliği sonrası ilave %18 büyüme yaşanacak bu pazardan pay alabileceklerdir.

4.8. Türkiye-Rusya Arasında İhracat ve İthalat, DTÖ Üyeliği Sonrası Beklentiler

1970-1980 döneminde Türkiye'nin dış ticaretinde önemli yeri olan SSCB'nin payı 1980'lerin başında azalmaya başlamıştır. Ancak iki ülke ticareti 1984 yılında yapılan doğal gaz anlaşması ile tekrar hız kazanmış, 1992 yılında SSCB'nin dağılmasıyla birlikte iki ülke ticari ilişkileri hızla gelişmeye devam etmiştir.

2000 yılında ihracatımızda 9'uncu sırada yer alan Rusya, 2007-2010 yılları arasında Türkiye'nin ihracatında ilk 5 ve 8'nci sıralarda yer alan Rusya 2011 ve 2012 yıllarında ise 6'ncı sırada ki konumunu devam ettirmiştir.¹²⁹ İthalatımızda ise 2000 yılında 4'üncü sırada iken 2004 ve 2005 yılında 2'nci sıraya 2006 ve 2007 yıllarında ise ilk sıraya yükselmiş 2008 yılından itibaren de bu konumunu sürdürerek Türkiye'nin en çok ithalat yaptığı ülke konumundadır.

⁽¹²⁸⁾ Ayşe Oya Benli Özbaş. Rusya Ülke Raporu. İGEME. Haziran 2013, <http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Rusya%20Federasyonu>, s.14

¹²⁹ http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046

Türkiye-Rusya arasındaki ihracat ve ithalat hacmi son yıllarda artan bir ivmeye sahiptir.(Tablo21) 2007 yılında 28,2 milyar dolar olan ticaret hacmi, 2008 yılında yaklaşık 38 milyar dolar ile zirveye ulaşmış,2008 yılında yaşanan krizden sonra küresel kriz ile birlikte 2009 yılında 23 milyar dolar seviyesine kadar gerilemiştir. Böylesine ani gerileme daha önce 1998 yılındaki Rusya ekonomik krizine bağlı olarak gerçekleşmiştir.

İki ülke arasındaki ticaret 2009 yılından itibaren ise tekrar artışa geçerek 2012 yılında 33,2 milyar olarak gerçekleşmiştir. Ancak artan ticaret hacminin Türkiye aleyhine artarak devam etmesi dikkat çekicidir. Bu durumun en önemli nedeni Türkiye'nin 2000'li yıllardan itibaren enerji ihtiyacının önemli bir miktarını Rusya'dan sağlama konusundaki tercihine rağmen,18.09.1984 tarihinde S.S.C.B ile imzalanan Doğal Gaz Anlaşması çerçevesinde doğal gaz karşılığında mal ihracatı uygulamasının devam ettirilememiş olmasıdır.

2012 yılında Rusya'ya ihracat artış oranımız (%11,5), Türkiye'nin toplam ihracatının genel artış oranınının (%13) biraz altında kalmış, RF'den ithalat artış oranımız ise (%11,2) ise, Türkiye'nin toplam ithalatının genel artış (*azalış*) oranından (%-1,8) fazla olmuştur. Türkiye, 2012 yılı verilerine göre Rusya Federasyonunun dış ticaret hacminde 7'nci, ithalatında 13'ncü, ihracatında ise 5'nci sırayı almaktadır.

Tablo 21 Türkiye-Rusya İhracat-İthalat Verileri(2000-2012)(Milyar Dolar)

	İhracat	İthalat	Denge	Hacim
2000	0,35	3,09	-2,74	3,44
2007	4,7	23,5	-18,7	28,2
2008	6,4	31,3	-24,8	37,7
2009	3,2	19,7	-16,5	22,9
2010	4,8	19,09	-14,29	26,1
2011	5,9	23,9	-18	29,8
2012	6,6	26,6	-20	33,2

Kaynak: TÜİK, www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13448

Türkiye ve Rusya arasındaki ticarete konu olan ürünler her geçen yıl çeşitlenmektedir. Rusya başlangıçta Türkiye'den çoğunlukla gıda maddeleri alırken ilerleyen dönemde tekstil ve konfeksiyon ürünleri, deri, kürk, makina ve teçhizat, otomobil ve otomobil yedek parçaları almaya başlamıştır. Türkiye ise enerji kaynakları (petrol, doğal gaz, kömür) başta olmak üzere makina aksam ve parçaları, demir çelik, kimyasallar ve gübre ithal etmektedir.

Türkiye'den Rusya'ya ihraç edilen malların 2012 yılı verileriyle kompozisyonu incelendiğinde, dokumacılık ürünlerinin %18,7, gıda ürünlerinin %18,5, otomotiv sanayi ürünlerinin %12,5, diğer yarı mamullerin %9,2 ve tüketim ürünlerinin %8,4 paya sahip olduğu görülmektedir.

2012 yılı verilerine göre, Türkiye'nin Rusya'dan ithalatının kompozisyonunda petrol gazları-doğalgazların %42,1, petrol ürünlerinin %19,1, demir çeliğin %9,1, gıda ürünlerinin %7,6, demir dışı metallerin %6,2 ve kömürün %5,5 oranında payının bulunduğu görülmektedir.

Tablo 22 Rusya'nın Türkiye İle Madde Bazında Dış Ticareti, 2011-2012 (Bin \$)

GTIP No.	Madde	RF'nin Türkiye'ye ihracatı		RF'nin Türkiye'den ithalatı	
		2011	2012	2011	2012
1	Canlı hayvanlar	4	225	81	149
2	Etler ve yenilen sakatat	-	-	1334	909
3	Balıklar ve suda yaşayan diğer omurgasız hayvanlar	-	-	22302	22155
5	Hayvansal menşeli ürünler	555	536	-	-
6	Canlı ağaçlar, bitkiler, kesme çiçekler vb	-	-	9896	5919
7	Yenilen sebzeler vb.	109416	70381	523406	474056
8	Yenilen meyvalar, turunçgiller vb.	-	129	855287	822661
9	Kahve, çay, baharat	-	-	1726	1571
10	Hububat	564189	920398	100	13
11	Değirmencilik ürünleri, malt, nişasta vb	4170	10675	1	2
12	Yağlı tohum ve meyvalar vb.	59407	139278	48842	52023
14	Örölmeye elverişli bitkisel maddeler	-	362	-	1
15	Hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar vb.	142474	567593	2704	704
17	Şeker ve şeker mamulleri	4959	21010	13333	17833
18	Kakao ve kakao müstahzarları	10	-	2535	4767
19	Un, nişasta, pastacılık ürünleri vb.	-	3	3659	5431
20	Sebzeler, meyvalar müstahzarları	218	461	23706	27737
21	Yenilen çeşitli gıda	4251	1000	14140	16372

	müstahzarları				
22	Meşrubat, alkollü içkiler, sirke	11304	4819	692	782
23	Gıda sanayiinin kalıntı ve doküntüleri vb.	98717	198017	-	-
24	Tütün ürünleri	2178	2848	61421	61158
25	Tuz, kükürt, kireçler, çimento vb.	240	1299	142734	227794
26	Metal cevherleri vb.	69859	122204	42331	32000
27	Mineral yakıtlar, yağlar vb	18342235	20287364	29287	17890
28	Anorganik kimyasallar vb.	51636	61861	41486	49756
29	Organik kimyasal ürünler	508703	597799	15586	4427
30	Eczacılık ürünler	192	2862	41346	45357
31	Gübreler	469283	315222	614	752
32	Boyalar, vernikler vb.	80	570	42286	7599
33	Parfümeri, kozmetik müstahzarları vb.	2437	2284	30404	39063
34	Sabunlar, yıkama müstahzarları vb.	10160	5965	77813	87599
35	Albüminoid maddeler, tutkallar, enzimler vb.	17	9	4520	3385
37	Muhtelif kimyasal ürünler	-	7	367	699
38	Muhtelif kimyasal maddeler	12024	10975	46775	48863
39	Plastikler ve mamulleri	64947	50965	280725	320581
40	Kauçuk ve kauçuktan eşya	171772	121827	91370	103154
41	Ham postlar, deriler, köseler vb.	1786	2537	4538	4490
42	Deri eşya, saraciye eşyası vb.	15	185	43004	40222
43	Postlar, kürkler, kürk mamulleri	776	442	89075	85768
44	Ağaç ve ahşap eşya; odun kömürü	113859	11696	20703	18164
47	Kağıt veya kartondan döküntü, kırıntı vb.	17256	18368	110	93
48	Kağıt ve karton, kağıttan eşya vb.	152769	122821	51188	26093
49	Basılı kitaplar, gazeteler, resimler vb.	1015	261	5124	4751
51	Yapağı, yün, hayvan kılı vb.	-	0	3365	2761
52	Pamuk	90	-	63063	52718
53	Dokumaya elverişli bitkisel lifler vb.	1452	522	808	986
54	Sentetik ve suni filamentler	5751	3800	72461	53911
55	Sentetik ve suni devamsız lifler	6046	3800	65268	91810
56	Vatka, keçe, özel iplik, kordon,	2396	2872	26778	37702

	halat vb				
57	Halılar, yer kaplamaları vb.	1	1967	40235	48071
58	Özel dokunmuş mensucatı duvar halılar	-	-	38098	43292
59	Dokumaya elverişli maddelerden teknik eşya	31	0	21388	16539
60	Örme eşya	33	-	187256	243755
61	Örme giyim eşyası ve aksesuarı	233	851	269313	276539
62	Örülmemiş giyim eşyası	1124	1174	223588	263556
63	Giyim eşyası, takımlar vb.	18	3	63813	67321
64	Ayakkabılar, bunların aksamı vb.	39	130	89058	88412
65	Başlıklar ve aksamı	5	20	1117	1208
68	Taş, alçı, çimento vb	391	963	32092	37382
69	Seramik mamulleri	25	15	20134	33302
70	Cam ve cam eşya	8102	5072	31353	32410
72	Demir ve çelik	2378563	2070474	58251	197574
73	Demir veya çelikten eşya	39714	26230	123972	158809
74	Bakır ve bakırdan eşya	570722	443889	14537	14547
76	Alüminyum ve alüminyumdan eşya	1207130	943415	19634	26202
78	Kurşun ve kurşundan eşya	22944	34900	79	1
79	Çinko ve çinkodan eşya	50717	32190	361	605
81	Adi metallerden aletler, bıçakçı eşyası ve sofrta takımları	778	469	2	3
82	Adi metallerden aletler, sofrta takımları vb	13057	13833	8752	10273
83	Adi metallerden çeşitli eşya	230	119	72327	83705
84	Mekanik cihazlar, aletler vb.	23137	24131	588853	628142
85	Elektrikli makina ve cihazlar vb.	8691	6888	383875	399657
86	Demiryolu aşıtları ve malzemesi vb.	166	26	413	567
87	Motorlu kara taşıtları vb.	1003	5101	916211	865625
89	Gemiler vb.	17275	35186	89030	144681
90	Optik alet ve cihazlar, kontrol, ayar cihazları ,Tıbbi cihaz.vb.	1384	1300	13911	15572
92	Müzik aletleri; bunların aksam, parça ve aksesuarı	5	0	123	115
94	Oyuncaklar, spor malzemeleri vb.	171	244	119518	121747
95	Çeşitli mamul eşya	146	19	4369	7044
96	Sanat eserleri, koleksiyon	18	40	8590	31767

	eşyası ve antikalalar				
	TOPLAM	25.409.151	27.438.960	6.374.446	6.839.189

Kaynak : RF Federal Gümrük Servisi, http://eng.customs.ru/index.php?option=com_c

Rusya'ya olan ihracatımızı oluşturan ilk yirmi ürün incelendiğinde bu ürünlerden on dört tanesinin Rusya'nın ithalat yaptığı ülkeler arasında ilk üç sırada yer aldığı görülmektedir. Bu ürünler domates, turunçgiller, üzümler, taze meyveler, kurutulmuş meyveler, kayısı-kiraz-şeftali-erik, salatalık ve kornişon, örme mensucat, sentetik filament ipliklerinden dokunmuş mensucat, kadınlar ve kız çocukları için takım elbiseler-takımlar- ceketler, kürkten giyim eşyası aksesuarı vb., plastikten hortumlar ve bağlantı elemanları, çimento çeşitleridir.

2010-2012 yılı arasında Rusya'nın Türkiye'den ithal ettiği ürünlerin değişiminde en yüksek tutarda artış % 467 ile çimento ve %367 ile sabun ürünleri olmuştur. Domates, üzüm, kurutulmuş meyve ve yat ithalatı azalırken diğer ürünlerden yaptığı ithalatın ise tutarı artmıştır.

Tablo 23 Rusya'nın Türkiye'den 2010-2012 Dönemi İthalatındaki İlk 20 Ürünün Tutarsal Değişimi Ve İthalat Sıralamasında Türkiye'nin Yeri

GTIP	Ürün Cinsi	Değer (ABD Doları)			Rusya İthalatında Payı (%)			Değişim %	Türkiye'nin Sıralamada Yeri
		2010	2011	2012	2010	2011	2012	2012/2010	2012
0702	Domates (Taze veya Soğutulmuş)	382.105.336	415.908.244	356.307.010	50,58	51,14	41,2	-6,75	1
0805	Turunçgiller (Taze veya Kurutulmuş)	339.724.681	408.904.514	364.883.344	26,97	26,68	24,23	7,41	1
0806	Üzümler(Taze veya Kurutulmuş)	246.694.245	188.265.168	189.551.701	37,95	32,21	31,84	-23,16	1
8703	Binek Otomobilleri vb	281.500.388	377.889.041	390.899.083	2,54	1,98	1,9	38,86	10
6006	Diğer Örme Mensucat vb.	103.798.885	141.377.237	193.353.214	56,37	61,76	61,61	86,28	1
3917	Plastikten Hortumlar, Borular ve Bağlantı Elemanları vb.	81.681.348	99.907.391	115.712.446	15,84	15,35	17	41,66	1
2401	Yaprak Tütün; Tütün Döküntüleri vs.	59.296.821	60.679.362	60.481.676	5,87	5,19	5,3	2,00	5
3401	Sabunlar vb.	58.547.099	257.585.012	273.428.347	24,26	22,35	26,28	367,02	1
0810	Meyveler(Taze)	64.661.422	63.934.068	73.762.190	19,18	14,86	13,31	14,07	3
8708	Motorlu Taşıtların Aksam, Parça ve Aksesuarı	114.186.294	209.463.643	222.051.982	2,15	2,52	2,11	94,46	12

2523	Portland Çimentosu, Şaplı Çimento, Cüruf Çimentosu vb.	24.507.011	73.725.332	139.134.152	25,7	32,93	40,31	467,73	1
5407	Sentetik Filament İpliklerinden Dokunmuş Mensucat vb.	34.352.023	46.490.672	43.541.835	14,5	15,53	15,25	26,75	2
6204	Kadınlar ve Kız Çocukları için Takım Elbiseler, Takımlar, Ceketler vb.	79.595.616	73.375.069	108.834.943	8,9	9,25	10,88	36,73	2
0809	Kayısı, Kiraz, Şeftali (Nektarin Dahil), Erik ve Çakal Eriği (Taze)	74.452.006	66.188.247	94.006.815	14,09	10,13	24,45	26,26	3
0707	Hıyarlar ve Kornişonlar (Taze veya Soğutulmuş)	56.130.334	52.806.593	62.443.460	32,25	22,09	24,45	11,25	2
8544	İzole Edilmiş Teller, Kablolara vb.	49.434.806	115.179.547	98.395.235	5,7	8,15	8	99,04	4
4303	Kürkten Giyim Eşyası, Aksesuarı vb.	74.768.520	80.664.442	81.626.121	32,62	26,84	26,5	9,17	2
0813	Meyveler (Kurutulmuş)	39.013.118	32.799.967	34.54.020	19,26	29,71	32,48	-11,47	2
8903	Yatlar ve Diğer Eğlence ve Spor Tekneleri, Kayıklar ve Kanolar	39.443.975	1.056.757	342.712	40,3	0,85	0,25	-99,13	12

Kaynak: TC. Moskova Ticaret Müşavirliği, Rusya Federasyonunun Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri, Temmuz 2013,s.s.144-152

Rusya'nın Türkiye'den ithal etmekte olduğu ilk 20 ürün arasında ise 6 çeşit tarımsal ürün yer almaktadır(Domates, Turunçgiller, Üzümler, Meyveler, Tütün, (Kayısı, Kiraz, Şeftali, Nektarin), Salatalık ve Kurutulmuş Meyveler))

Rusya 2012 yılında dünyadan 5,7 milyar Dolar tutarında yaş meyve ithalatı gerçekleştirmiştir. Türkiye pazarda Ekvator'dan sonra ikinci büyük tedarikçidir.¹³⁰ Rusya'ya yapılan taze meyve ihracatı içinde yer alan elma için DTÖ üyeliği sonrası Rusya'nın uygulamakta olduğu kilogram başına 0,2 Euro vergiyi önce 0,06 Euro ve sonrasında 0,02 Euro'ya çekecek olması, Elma ihracatçıları için önemli fiyat avantajı sağlayacaktır. Türkiye'nin ortalama ihracat fiyatının0,35Euro(Fob) ¹³¹ olduğu Elmada oluşan ilave 0,20 Euro luk vergi yükünün 3 kat azalarak 0,06 Euro'ya düşecek olması Elmanın Rus tüketicilere eskisine oranla kilogram başına 0.14 Euro daha avantajlı fiyatla sunulmasını sağlayacaktır.

⁽¹³⁰⁾Bektaşoğlu, Songül ve Ayşe Oya Benli Özbaş.T.C.Ekonomi Bakanlığı,İhracat Genel Müdürlüğü, Rusya Federasyonu ST. Petersburg Perakende Sektörü Ve Potansiyel Hızlı Tüketim Maddeleri Yerinde Pazar araştırması, 2013,s.24

⁽¹³¹⁾Akdeniz İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, yaş meyve sebze ihracatçıları birliği değerlendirme raporu,(Eylül2013),s.3

Yüzdesel olarak %25,4 lük düşük fiyat anlamına gelen bu vergi indirimi gerek Rusya'da elma tüketiminin artışına ve Rusya'ya olan ihracatın artışına, gerekse Türk ihracatçıların fiyat rekabetlerinde avantaj sağlayacaktır.

Şu an Rusya'nın yılda 9 milyar dolar olan Tarım sektörü sübvansiyonunu 2018'de 4,4 milyar dolara indirecek olması Rus üreticilerin rekabet edebilirliğini azaltarak engel yaratırken, ihracatçı ülkeler için ise aynı oranda avantaj yaratacaktır. Bugüne değin devletten aldıkları destekle ithal ürünlerle rekabet edebilen üreticiler mahrum kalacakları 4,5 milyar dolar destekten ötürü karşı karşıya kalacakları yeni şartlara uyum güçlüğü çekecekler ve bu durum yerel ürünlerin pazar payını azaltırken, ithal gıda ve tarım ürünlerinin payı artacaktır. Tarım sektöründe istihdam kaybına neden olacak bu durum, mevcutta Rus GSYIH sının ancak %4 ünü oluşturan tarım sektörü için endişe yaratmaktadır.

2008-2012 yılları arasında %21 civarı tüketim artışı olan Rusya'nın ithalatında üçüncü sırada yer alan tarım ürünlerinin toplam ithalatı 40 milyar dolar gibi yüksek bir tutardadır. Rus üreticilerinin devlet desteğinin yarı yarıya azalacak olması ile beraber Rusya'nın tarım ürünleri ithalatının ilave 20 milyar dolar artması beklenebilir.

2000-2011 yılları arasında tüm gıda ürünleri ithalatının 5,9 kat arttığı Rusya'da aynı dönem arasında gerçekleşen GSYIH hasıla artış oranı neredeyse aynı düzeyde gerçekleşmiştir. Rusya'da gelir artışına paralel olarak gıda ürünleri tüketiminin arttığı görülmektedir.

DTÖ üyeliği sonrası Rusya'nın GSYIH'nın % 11 ve perakende tüketimin %18 oranında artacak olması, aynı zamanda tarım ürünlerine mevcutta %13,8 olarak uygulanan ortalama verginin, DTÖ üyeliği sonrası %10,8 oranında uygulanacak olması ile beraber yaşanacak fiyat ucuzlaması, Rus tüketicilerinin tarım ve gıda ürünleri tüketimini arttıracaktır. Tarife indirimleri, GSYIH artışı ve perakende tüketim artışı ile beraber Rusya'ya olan tarım ürünleri ihracatımızda %15 artış sağlanabilecektir.

DTÖ üyeliği ile birlikte Rusya'nın daha önceleri uygulamakta olduğu tarife dışı engellere başvuramayacak olması, örnek olarak nakliye gecikmelerine neden olan (taşıma yolu güzergâhını değiştirmek, Tır şoförlerine çok kısa süreli vizeler vermek, yüksek geçiş ücreti uygulamak, Tır geçişlerini kotaya bağlamak, araç girişlerini yavaşlatan kantar uygulaması v.b.), gümrüklerde %100 fiziki kontrol uygulaması yapmak, teknik mevzuatta sık değişiklik yapmak, bitki sağlığı ve hijyeni alt başlığında incelenen sebze ve meyvelerdeki ilaç kalıntı limitlerinin FAO ve WHO limitlerinin altında belirlenmesi vb. tarife dışı engellerin

uygulanamayacak olması, Türk ihracatçıların Rus pazarına daha cesur ve güvenle girmesini sağlayacak, Rusya pazarının ihracatta hedef pazar olarak belirlenmesine yardımcı olacaktır. Tarife dışı engellerin uygulanmayacak olmasının mevcut ihracatımıza %10-%20 arasında ilave katkı sağlayacaktır. Tüm veriler bir arada değerlendirildiğinde DTÖ üyeliğinin Rusya'ya olan tarım ürünleri ihracatımıza %30 ila %50 arasında ilave artış sağlama potansiyeli mevcuttur.

Rusya'nın Türkiye'den en çok ithal etmekte olduğu ilk 20 ürün ve gıda ürünleri arasında yer almayan kümes hayvanları ürünlerinde ise Rusya Tarım Ürünleri Denetleme Kurumu'nun (Rosselkhoznadzor) 1 Şubat 2010 tarihinden itibaren Türkiye'den kümes hayvanları ve kümes hayvanları ürünlerine ilişkin ithalat yasağını kaldırmasıyla, Türk beyaz et ihracatçılarının Rusya Federasyonu'na olan ihracatında engel yaratan en büyük etken ortadan kalkmıştır. Kişi başı beyaz et tüketiminin yılda 24 kilo olduğu RF'da en büyük beyaz et tedarikçileri sırasıyla ABD ve Brezilya'dır. Türkiye'nin üretim kapasitesinin yüzde 40'ını bu ülkeye satma şansına sahip olduğu da Devlet Bakanı Zafer Çağlayan (2013) tarafından ifade edilmiştir.¹³² Rusya'nın DTÖ üyeliğinden sonra kümes hayvanlarına uyguladığı %19,8 vergi oranını 14,9' a düşürecek olması ihracata olumlu etki edecektir.

Gerek Rusya gerekse Türkiye ekonomisinde önemli yeri olan otomotiv sektöründe DTÖ üyeliği sonrasında Rusya'nın otomotiv sektörüne yaklaşımı ve Rus otomotiv piyasasındaki talep artışına ilave olarak yaşanan değişim ve gelişmeler kuşkusuz ki Türkiye'nin ihracatında ilk sırada yer alan otomotiv sektörü açısından önem taşımaktadır.

Türkiye'de, otomotiv ana sanayide 50 bin, yan sanayide 200 bin olmak üzere yaklaşık 250 bin kişinin istihdam edildiği ve bu sayının dağıtım, pazarlama ve satış ağlarında çalışanları ile birlikte 400 bin kişi olduğu tahmin edilmektedir.¹³³Türkiye 2011 yılında gerçekleştirdiği 1.189.131 adetlik motorlu araç üretimi(binek otomobil, otobüs, minibüs, midibüs, çekici, kamyon, traktör vb.) ile Dünya üretiminde 17.sıradadır ve bu araçların üretiminde kullanılan parçaların %85-%90 lık kısmı yerel yan sanayi firmaları tarafından üretilmektedir.¹³⁴

(132) Burak Kartal. "Dünya Ticaret Örgütüne Girişi Sonrasında Rusya ile Türkiye Arasındaki Ticari İlişkilerin İncelenmesi" Celal Bayar Üniversitesi, 2013,s.5

(133) T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Sanayi Genel Müdürlüğü, Sektörel Raporlar ve Analizler Serisi, Otomotiv Sektörü Raporu 2012/2, s.16

(134) a.g.m

Otomotiv sanayi demir-çelik, hafif metaller, petro-kimya, lastik, plastik gibi temel sanayi dallarının başlıca ürün alıcısıdır ve otomotiv sektöründeki teknolojik gelişmelerin paralelinde bu sektörleri de teknolojik gelişmeye zorlayan ve katkı sağlayan bir sektördür. Turizm, alt yapı ve inşaat ile ulaştırma ve tarım sektörlerinin gerek duyduğu her çeşit motorlu araçlar otomotiv sektörü ürünleri ile sağlanmaktadır. Bu nedenle sektördeki değişimler, ekonominin tümünü yakından ilgilendirmektedir.¹³⁵

Otomobil ithalatının son yıllarda artış göstermesi sonucu, yabancı otomobil satışları yerli otomotiv satışlarını geride bırakan Türkiye, özellikle ithalat kalemlerinde ağırlık teşkil eden otomobil markalarının Türkiye’de üretim yapmasını istemektedir. Türkiye hükümeti ara malı başta olmak üzere ithalatını azaltmayı amaçlayan 2012 yılı teşvik sistemi ile bu amacını belirgin bir şekilde ortaya koymuştur. Özellikle ithalat oranı yüzde 17,7 lere ulaşmış olan otomotiv ve makine ara mallarının da yurt içinde üretiminin artırılması hedeflenmektedir¹³⁶. Ancak Türkiye, uygulamaya başlanan teşvik paketine karşın Rusya ile kıyaslandığında henüz arzu ettiği yatırım seviyesini yakalayamamıştır. Rusya’nın otomobil üretimi için cazibesini sürdürmeye devam etmesi, bu alanda kabiliyetlerini arttırarak rekabetçi konumunu pekiştirmesini beraberinde getirecektir. Bu durum Türk otomotiv sektörü açısından kısa ve orta vadede arzuladığı yabancı yatırımların önünde engel teşkil edeceği gibi Türkiye’nin Rus otomobil sektörü için bir pazar haline gelebileceğini belirtebiliriz.

Ancak diğer yandan DTÖ üyeliği sonrası Rusya’nın uygulayacağı tarife indirimleri ve tarife dışı engelleri uygulayamayacak olması sonucu Türkiye de üretilen otomotiv ürünleri eskisine oranla daha uygun fiyatlarla Rus pazarına ulaşabilecektir. Böylelikle DTÖ öncesinde Rusya da üretilmekte olan aynı ürün grup ve sınıfındaki otomotiv ürünlerine göre fiyat avantajı kazanarak, pazar paylarını arttırabilecek ve Türkiye’nin ihracatına olumlu etki edeceklerdir.

Rusya’nın otomotiv parça aksamalarında, yedi yıl içinde mevcutta %25 olan ithalat gümrük vergisini, %15 seviyelerine çekecek olması, 3 ila 7 yaş arası araçlar için uygulanan %35 oranında ki verginin %25 olarak uygulanacak olması ile beraber, bunlara ilaveten gümrük vergisinin önemli unsuru olan motor hacmine göre cm³ başına 1,2 ila 2,8 Euro olarak uygulanan verginin 0,7 ila 16 Euro ya indirilecek olması nedeniyle, hâlihazırda gelişmesini sürdüren Rus

⁽¹³⁵⁾ Özşahin, M., 2009. “Türkiye Otomotiv Sektörünün Kendini Örgütleyen Haritalar İle Finansal Analizi”, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.s.68

⁽¹³⁶⁾ TC.Ekonomi Bakanlığı, Yeni Teşvik Sistemi ‘Yatırımlarda Devlet Yardımları’ www.ekonomi.gov.tr

otomotiv pazarında ithal araçların pazar payı artarak devam edecektir. Vergi oranlarındaki indirim sonucu ithal otomotiv ürünleri Rus pazarına DTÖ öncesine göre daha ucuz fiyatlarla sunulabilecek, bu da ithal araçların satış hacimleri ve pazar paylarını attırmalarını beraberinde getirecektir. Bunun dışında otomotiv aksamı ve yedek parça vergi oranlarında uygulanacak indirimler ile birlikte Rusya dışında üretilen bu ürün grupları da daha kolay ve DTÖ öncesine göre uygun fiyatlarla Rus pazarına ulaşabileceklerdir.

Türkiye'nin Rusya'ya olan ihracatında 2012 yılı değerleriyle yaklaşık 391 milyon dolar ile ilk sırada yer alan otomobil araçları ihracatı, Rusya'nın ithalatında ise ancak onuncu sırada yer almaktadır. Rusya pazarının gelişmeye açık yapısı, DTÖ üyeliği sonrası yaşanacak yukarıda sıralanan değişiklikler, Türkiye'nin Rusya pazarında daha fazla yol kat edebileceğinin göstergesidir.

Tüm veriler ışığında Türkiye'den Rusya'ya yapılan başta otomobil olmak üzere otomotiv aksamı parçalarının satışında artış olacaktır.

Türkiye'nin DTÖ öncesi 2012 yılında %3,44 olan otomobil ihracatı artış oranı ve %6,01 olan motorlu taşıt araçları aksamları ihracatı; Rus otomotiv piyasasının gelişmeye açık yapısı ve artacak GSYİH ve kişi başına düşen gelire ilave olarak, 2017 yılı sonunda düşürülecek düşecek vergi oranları ve tarife dışı engellerin uygulanmayacak olması ile birlikte otomotiv ürünlerinde %20 ve motorlu araçların aksamlarında ise %30 'a varan ilave ihracat artışı sağlanacaktır.

İnşaat sektöründe ise;Türk müteahhitleri Rusya'da 1972-2012 yılları arasında 40 milyar Dolar değerinde proje üstlenmişlerdir.2003-2012 yılı toplamı ise yaklaşık 30 milyar Dolardır. 2010 yılında 1,3 milyar dolarlık proje gerçekleştirilirken,2012 yılında ise 3,76 milyar dolar ile Rusya pazarı Türk müteahhitlerinin yurt dışındaki faaliyetlerinde Türkmenistan ve Irak'ın ardından 3.sırada yer almaktadır.¹³⁷

Rusya'nın DTÖ üyeliği sonrasında, inşaat ekipmanları ve iş makineleri sektöründe %5 ile %25 arasında uygulanmakta olan ithalat vergisi oranının 0 ile %10 arasında olmak kaydıyla ortalamada %5,5 olarak uygulanacak olması ile birlikte Türk firmalarının büyük oranda Türkiye'den temin ettikleri, inşaat malzemeleri harcamaları ve girdi maliyetlerinde %10 civarında azalma yaşanacak , bu durum firma karlılıklarına olumlu etki edecektir.

⁽¹³⁷⁾ Mithat Yenigün, İnşaat Sektörünün Yurtdışı Açılımı ve Rusya'da Türk Müteahhitleri, Rusya Federasyonunun DTÖ Üyeliği: Türkiye-Rusya Ticari ve Ekonomik İlişkilerine Etkileri Uluslararası Konferansı Haziran 2013, <http://www.tepav.org.tr/tr/etiket/s/273/T%C3%BCrkiye-Rusya%20%C4%B0li%C5%9Fkileri>

Ayrıca, 2011-2012 arasında %15 büyüme gösteren Rusya perakende pazarı büyüklüğünün 2022 yılı itibarı ile yaklaşık 1,5 milyar Dolara ulaşarak Dünya'nın en büyük beş ülke arasında yer alacak olması ile artacak olan alışveriş merkezleri talebi, Türk firmalarının yeni projelerde bulunmasına olanak sağlayacaktır.

Rusya'nın DTÖ öncesinde 2000-2011 yılları arasında yıllık ortalama 3 milyar dolarlık inşaat projesi gerçekleştirmiş olan Türk firmaları, Rusya'nın DTÖ üyeliğinin getireceği ilave %11 oranında artış ve perakende sektöründe yaşanacak %18 lik büyümenin yaratacağı ilave alışveriş merkezleri gerekliliği sonucunda önümüzdeki on yılda ortalama yıllık inşaat projelerini %25 oranında arttırabileceklerdir.

Demir çelik sektörünün ana hammaddelerinden olan ve 2012 yılında %4,3 artışla 22,4 milyon ton ve 9,4 milyar Dolar ithalat yaptığımız hurda demirinde, Rusya'dan yaptığımız ithalat ise 2,3 milyon ton ve 966 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir.¹³⁸ Türkiye'nin 2012 yılı ithal hurda maliyeti 420 Dolar/Ton seviyesindedir. Rusya Federasyonu, beş yılsonunda ihracat vergilerini ton başına % 15 veya 15 Avro'dan(20 Dolar) % 5 veya 5Avro'ya(6,7 Dolar) indirecek ve bir daha bu seviyenin üstüne çıkaramayacaktır. Bu durum özellikle Rusya'nın DTÖ ile birlikte ihracatımızın artacağı; Otomotiv ve inşaat sektörlerinin ana hammaddesi olan demir çelik üretiminde kullanılan hurda demirinde daha düşük fiyatlı tedarik imkânı, Türk üreticilerinin maliyet avantajı sağlamasına destek olacaktır. Bu çerçevede, Rusya'dan yapılan hurda üründeki ithalat maliyetimizde yüzde 10 düşüş yaşanacaktır.2012 yılı rakamına göre 230 milyon dolar tasarruf sağlanacaktır. Benzeri bir durum, kereste ve ham deri ithalatımız için de geçerlidir.¹³⁹

Rusya'nın DTÖ müzakerelerinde özellikle A.B ile yapılan anlaşma gereği doğal gaz fiyatlarının yerli ve yabancı kullanıcılar için aynı fiyatlardan sağlamayı kabul etmiş olması, önümüzdeki dönemde Türkiye'nin doğal gaz maliyetlerinin çok yüksek oranda artmasının önlenmesini sağlayacaktır. Zira Rusya hükümeti iç politik ve ekonomik nedenli olarak kendi hane halkının ve sanayisinin çıkarlarını gözeterek doğal gaz fiyatlarını yüksek oranda arttıramayacaktır. Ayrıca Bölüm II de belirtildiği üzere ABD'nin kullanmaya başladığı kaya gazının Türkiye veya komşu ülkelerde çıkartılmaya başlanması durumunda fiyatlarda oluşacak gerileme ile Türkiye'nin doğal gaz kaynaklı dış ticaret açığı azalacaktır.

⁽¹³⁸⁾ Türkiye Çelik Üreticileri Derneği, http://www.dcud.org.tr/tr/news.asp?news_id=319

⁽¹³⁹⁾ <http://deik.org.tr/bultenler/200462115557c+k> - Bilgi-Notu-Mayis2004pdf, s. 7

Türkiye'nin Rusya'ya olan tekstil ürünleri ihracatında ise son yıllarda diğer sektörlerle karşılaştırıldığında artış oranının sınırlı kaldığı görülmektedir. 2010-2012 yıllarında tekstil ürünleri arasında Türkiye'nin ihracatını %86,28 ile en çok arttırdığı tekstil ürünü Örme Mensucatlar almıştır. DTÖ üyeliği sonrası Rusya'da fikri mülkiyet hakları ve patent uygulamalarının daha sıkı bir şekilde takip edilecek olduğundan özellikle markalaşmış ürünlerin satışında tüketici bilincinin gelişmesi ve patent ve marka koruma önlemleri gelmesiyle beraber artış olacaktır. Özellikle Türkiye'de markalaşmış tekstil üretici firmalar Rusya pazarındaki paylarını arttırabileceklerdir.

Rusya'da yaşanacak %18 lik perakende sektörü gelişimi,%11 lik GSYİH artışı, FMH'nin korunacak olması ile sahte ve taklit ürün satışının engellenecek olması ve tekstil ürünlerinde ortalamada %20 olan¹⁴⁰ ithalat vergilerinin ortalamada %11'e çekilecek olması ile birlikte Rusya'ya olan tekstil ihracatımızın örme ürünlerinde ilave %20 ve genel tekstil ürünlerinde ise ilave %10 olarak gerçekleşmesini bekleyebiliriz.

Türkiye'nin Rusya'ya olan ihracatında ilk 20 ürün arasında yer almıyor olsa da; Rusya'nın DTÖ üyeliği öncesi %15 civarında uygulamakta olduğu ithalat vergilerini Tıbbi cihazlarda ortalamada %4,3 olarak uygulayacak olması, Rusya'ya olan özellikle ameliyathane ve diş hekimliği masa ve ekipmanları ihracatımıza olumlu etki edecektir.2008 yılına göre %80 artışla 2012 yılında 277milyon Dolar seviyesinde gerçekleşen¹⁴¹ tıbbi cihaz ihracatı, Rusya'nın tarife indirimlerini yaklaşık %10 indirecek olması sonucu ve artacak kişi başına gelir ile birlikte sağlık harcamalarında yaşanacak gelişmelerle beraber ortalama %15 üzerinde ilave artış kaydedecektir.

Yukarıda sıralanan olası ticari gelişmelere ilaveten, Rus karar vericilerin önümüzdeki dönemdeki hedefleri Rusya'da konuşlanmış KOBİ'lerin sayısını arttırmak ve inovasyon ekonomisine yatkın bir gelişim çizgisi izlemektir. Özellikle son dönemde Rusya içerisinde daha fazla "Organize Sanayi Bölgesi" yaparak, ülke içi üretimi teşvik etmeye çalıştıkları görülmektedir. Bu durum, Türk firmaları için fırsatlar sunmakta ve özellikle Rusya'ya yatırım yaparak "bu ülkenin KOBİ'si" haline gelerek, önümüzdeki dönemde ülke geleceğinde söz sahibi olma şansı yaratmaktadır.

⁽¹⁴⁰⁾ International Trade Administration. Russia's Accession to the WTO Opportunities for the U.S. Textiles, Apparel, Footwear, and Travel Goods Sector. http://www.trade.gov/mas/ian/build/groups/public/@tg_ian/documents/webcontent/tg_ian_003457.pdf

⁽¹⁴¹⁾ TUIK, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=22¶m2=0&sitcrev=0&isicrev=0&sayac=5802>

KOBİ'lere ilişkin olarak, Rusya Girişimcilik Sorunlarını İzleme Ulusal Enstitüsü tarafından yapılan açıklamaya göre, ülkede küçük ve orta boy şirket sayısı 2010 sonu itibarıyla 231,6 bine yükselmiştir¹⁴². Bu rakam, bir yıl öncesine kıyasla %5,4'lük artışa işaret etmektedir. Son bir yılda bu şirketlerin toplam cirosu da %20,0 oranında artmıştır. Küçük ve orta boy işletmelerin en yaygın olduğu bölge ise, araştırmalara göre Güney Rusya Federal Bölgesinde bulunan ve ülkemiz firmalarının da rağbet ettiği Krasnodar bölgesidir. Krasnodar bölgesini, St. Petersburg, Moskova ve Kaliningrad izlemektedir¹⁴³.

Bu kapsamda, özellikle ülkede son yıllarda yatırım yapılması için teşvikler verilen "Organize Sanayi Bölgesi"nin içerisinde bulunmak ve bilfiil söz konusu bölgelerin yapılış aşamasına katılmak, Türk firmaları için Rus pazarında yer alabilmek için takip edilmesini gerektiren ihracat ve Rusya pazarında yer almak üzere önem arz eden bir konudur.

⁽¹⁴²⁾TC.Moskova Büyükelçiliği-Ticaret Müşavirliği, "Rusya Federasyonunun Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri", Temmuz 2012,s.32

⁽¹⁴³⁾ a.g.m

SONUÇ

Son yirmi yılda, Rusya geniş kapsamlı ve ekonomisinin temel yapısını değiştirecek çok büyük bir dönüşüm yaşamıştır. Henüz birçok bakımdan eksikleri bulunmasına karşın, Rusya da genel itibariyle piyasa ekonomisi kuralları hâkimdir.

Rusya'nın yönetim kalitesi benzer ekonomik seviyedeki ülkelerde olduğu gibi henüz gelişmiş ülkeler düzeyinde değildir. Hükümet ve iş çevresi arasında sağlıklı yakın ilişkiler mevcuttur. Ancak uzun yıllar boyunca merkezi yönetim ile yönetilmiş olan Rusya'nın kurumsal yapısının üst düzey ülkelerle aynı seviyede olmasını ve bir anda hızlı bir şekilde değişmesini beklemek aceleci bir tutum olacaktır.

DTÖ'nün getireceği şeffaf kurallar ile Dünyanın en büyük enerji üreticisi olan ve gerekli tarihsel alt yapı yeteneği birikimine sahip bu ülke, elde edeceği kazanımlarla orta vadede üst düzey ülkelerdeki benzer yönetim seviyesine ulaşacaktır. Henüz yirmi yıl öncesine kadar şimdiki ile tamamen zıt bir ekonomik modelin hâkim olduğu Rusya da karşılaşılan birçok engelle karşın gerçekleştirilen çok yönlü değişim, önümüzdeki dönemde iş başında bulunacak Rus yöneticilerin daha verimli ve etkili bir yönetim anlayışı sergilemeleri yönünde çok önemli bir veri olacaktır.

Korumacı politikaların sonlandırılması, rekabeti arttırarak özellikle perakende ürün fiyatlarında oluşacak düşüş ile tüketiciler lehine fiyat avantajı sağlanacaktır. Fiyat avantajı ise sonuç olarak Rus tüketicilerin gelir ve tasarruf oranları üzerinde olumlu etki yaratacaktır. DTÖ üyeliğinin Rusya'nın toplam gelirler, ücretler, sermaye dönüşleri, gelir artışı, ihracat ve sektörlere göre istihdam üzerine olumlu yönde etkileri olacaktır. Daha iyi bir yatırım ortamı oluşturarak, yoksulluğu azaltacak ve yatırım bölgeleri DTÖ üyeliğinden daha fazla kazanç elde edeceklerdir.

DTÖ üyeliğini takiben orta ve uzun vadede GSYİH ve refah düzeyinde artış yaşanacaktır.

Rusya zengin doğal kaynaklarının sağlamış olduğu pozitif dış ticaret dengesinin vermiş olduğu güç ile özellikle ithalata bağımlılığının olduğu sektörlerle vereceği yatırım destekleriyle kısa ve orta vadede birçok sektörde yabancı yatırım desteği çekerek bu sektörlerdeki kabiliyetini arttıracak ve ekonomik olarak kazanımlar elde edecektir.

DTÖ üyeliği süreciyle birlikte artarak devam eden DYY'lar sonucu Dünya çapında yatırım yapılan ülkeler arasında son üç yılda sürekli olarak ilk on ülke içinde yer alan Rusya'nın, DTÖ üyeliği sonrası bu konumunu daha yukarılara taşıması olasıdır. Aynı şekilde Rusya da yatırımı bulunan veya yatırımda bulunacak ülkeler özellikle DTÖ üyeliği ile birlikte Rusya'nın belli bir takvim çerçevesinde bulunmuş olduğu taahhütleri takip ederek bu büyük pazarda avantajlı konuma ulaşacaklardır.

Bu açıdan değerlendirildiğinde, Rusya'nın DTÖ üyeliği, Rusya'nın komşusu olan Türkiye için ekonomik açıdan büyük bir fırsattır. Türk hükümetinin Rusya ile 100 milyar dolarlık ticaret hedefine olduğu göz önüne alındığında, DTÖ üyeliğinin Rusya'nın GSYİH ve hane halkı tüketimini arttıracak olması ile birlikte ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetlerin birçoğunda Türkiye'nin rekabet avantajına sahip olması, bu hedefe ulaşılmasına katkı sağlayacaktır. Türk özel sektörünün Rusya ile olan ticaretin arzu edilen hedeflere ulaşması ve bu ticaretin Türkiye lehine gelişmesi sağlanarak, Rusya'ya karşı verilen dış ticaret açığının azaltılması yönünde gerek hükümet gerekse özel sektörün gerekli hazırlıkları yapması gerekmektedir.

Rusya'nın DTÖ'ye üyeliğinin ülkemiz açısından en önemli ve yararlı sonuçlarından birisi ihracat vergilerinin indirilmesi ve DTÖ taahhütlerinin üstüne yükseltilmeyeceğinin kabul edilmesidir. Özellikle Rusya'nın indirim taahhüdünde bulunduğu sektör ve ürünlerin takvimi iyi takip edilmeli ve rekabetçi olduğumuz alanlarda Rusya'ya olan yatırımlara ağırlık verilmelidir. Rusya'nın, DTÖ'ye girmesinin ardından Rusya'nın ticareti şeffaflaşarak Türkiye için olumlu sonuçlar verecektir. DTÖ üyeliği sonrası geçmişte uygulanan türde olumsuzluklar, rekabet bozucu engeller ortadan kalkacak ve Rusya'ya ihracatımız artabilecektir. Rusya'nın kısıtlamaları kaldırmasıyla Türkiye bu ülkeye gıda ve tarım ürünleri, tekstil-hazır giyim, otomobil ve otomotiv parçaları aksamaları, inşaat malzemeleri başta olmak

üzere, tıbbi cihazlar ve perakende sektörü ürünlerinde ihracatını artırarak dış ticaret açığını azaltabilecektir.

Artacak ticaret hacmine paralel olarak Rusya ve Güzergâhı ülkelere yönelik ulaşım alt yapısı ve alternatif ulaşım olanaklarının geliştirilmesi büyük önem ihtiva etmektedir. Bu amaç çerçevesinde Rusya ve çevresi ülkelere yönelik ihracatımızda yaşanan ulaşım altyapısındaki yetersizliklerden kaynaklanan sorunların bir an önce çözüme kavuşturulması amacıyla alternatif ve elverişli ulaşım güzergâhlarının araştırılması ve dış ticarete kullanılması yönünde gerekli çalışmalar yapılmalı ve resmi mercilere iletilmelidir.

DTÖ üyeliği sonrası ticaret hacmi ve ekonomisi gelişecek olan Rusya da oluşacak kişi başı milli gelir artışı ile hâlihazırda en çok Rus turist ağırlayan ülke olan komşusu Türkiye'nin Turizm sektörü de olumlu yönde etkilenecektir. Bu yönde özellikle Rus Turistlerin şikâyetleri ve istekleri dikkate alınarak gerekli iyileştirmeler ve turizmi kolaylaştırıcı destek ve önlemler alınmalı ve gerekli uygulamalar yerine getirilmelidir.

KAYNAKÇA

AKMAN Sait ve YAMAN Şahin. *Doha 'Kalkınma' Turu ve DTÖ: Sorunların Açmazında Çözüm Arayışları*, Tepav 2008

AKMAN Sait. *AB - ABD Transatlantik Ticaret Ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) Ve Türkiye*, Tepav Haziran 2013,

ATİK Hayriye. *Hizmet Ekonomileri ve Türkiye*. Erciyes Üniversitesi. İİBP. İktisat Bölümü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. Cilt: 14. Haziran 2000 Sayı: 1

BAKIRTAŞ İbrahim ve TEKİNŞEN Ali. *Dünya Savaşları ve Büyük Buhran Arasındaki Etkileşimin Ekonomi Politikası*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Yıl: 2004 - Sayı: 12 - ISSN 1302-1796

BEKTAŞOĞLU Songül ve ÖZBAŞ BENLİ A. Oya, T.C. Ekonomi Bakanlığı, İhracat Genel Müdürlüğü. *Rusya Federasyonu ST. Petersburg Perakende Sektörü Ve Potansiyel Hızlı Tüketim Maddeleri Yerinde Pazar araştırması*, 2013

COOPER William H. *Russia's Accession to the WTO and Its Implications for the United States*. Congressional Research Service. 2012.R42085.

CONNOLLY Julian W. *A World of Becoming*. Durham. Duke University Press. 2011

CONNOLLY. R. *The Structure of Russia's Industrial Exports in Comparative Perspective*. Eurasian Geography and Economics. 2008. Vol. 49. No.5.

ÇEŞTEPE Hamza. *Çin'in Dış Ticaretinin Gelişimi. DTÖ'ne üyelik Öncesi Ve Sonrasında Dünya Ticaretine Etkileri*. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi. Cilt 8. Sayı 17. 2012.

DOĞAN Adem. *Demokrasi ve Ekonomik Gelişme*. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 2005. Sayı 2

ENER Meliha. *Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne Üyeliği'nin Türkiye'nin Tekstil ve Konfeksiyon Sektörü Üzerine Etkileri*. Yönetim Bilimleri Dergisi. 2004.

- ERİXON Fredrik, 'Doha Turu, Krizleri ve Dtö'nün Geleceği', Tepav(2008)
http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271234792r5707.Dunya_Ticaret_Orgutu_Doha_Turu_Cok_Tarafli_Ticaret_Muzakereleri_ve_Turkiye.pdf
- FUNGACOVA Zuzana vd. *Stock Market Reaction to Debt Financing Arrangements in Russia*. Strasbourg University Working Paper 2010-10, September 2010
- GÜNAY Ece Deniz. *Less Favourable Treatment under Article III of the GATT*. University of Cambridge L.L.M, 2012
- KARACA Nil. *Gatt'tan Dünya Ticaret Örgütüne*.
<http://web.sakarya.edu.tr/~kaymakci/makale/gattdan.pdf>
- KARTAL Burak. 'Dünya Ticaret Örgütüne Girişi Sonrasında Rusya ile Türkiye Arasındaki Ticari İlişkilerin İncelenmesi' Celal Bayar Üniversitesi, 2013
- KAYMAN Özcan. *Enerji Tüketimindeki Degisimin Küresel Isınmaya Etkisi ve ABD. AB ülkeleri. Japonya. Çin ve Türkiye Karşılaştırması*.2004
- MORRISON Wayne M. *China's Economic Rise: History. Trends. Challenges. and Implications for the United State*. Congresinal Recherche Service Mart 2013.
- NORTH. D.. J. Wallis and B. Weingast. *Violence and Social Orders*. Cambridge: Cambridge University Press 2009
- ÖZBAŞ Benli Ayşe Oya. Rusya Ülke Raporu. İGEME. Nisan 2011
- ÖZBAŞ Benli Ayşe Oya. Rusya Ülke Raporu. İGEME. Haziran 2013,
<http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Rusya%20Federasyonu>
- ÖZER Mustafa. *Türkiye Ekonomisi* .Anadolu Üniversitesi Yayını No:1579(2004).
- POPOV Egor, "Avtokomponenty razlozhili po kvotam," *Kommersant*, 14 November 2012;
First Deputy Prime Minister Igor Shuvalov, *PRIME-TASS*, 20 January, 2012'den,
Peter Rutland, *Journey's End: Russia Joins the WTO*, Russian Analytical Digest No. 111, 2 April 2012,
- PULAT Mustafa, *Dünya Ticaret Örgütü ve Uluslararası Ticaret Müzakerelerinin Geleceği*, Dışişleri Bakanlığı Yayınları, Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Sayı II,
<http://www.mfa.gov.tr/dunya-ticaret-orgutu-ve-uluslararasi-ticaret-muzakerelerinin-gelecegi.tr.mfa>

RAZEEN Sally. *'Trade Policy, A Tour d'Horizon'*, World Economics, 7(1), (2006)

RUTLAND Peter. *Journey's End: Russia Joins the WTO*. Russian Analytical Digest No. 111. 2 April 2012

SCHOTT Jeffrey J. ve CİMİNO Cathleen, 'Crafting a Transatlantic Trade and Investment Partnership: What Can Be Done?', PIIE Policy brief, PB 13-8 Mart
<http://www.piie.com/publications/pb/pb13-8.pdf>

ŞİMŞEK Mevlüdiye. *Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ticaret Örgütü'ne(WTO)Üyeliği'nin Ekonomik Etkileri ve Çin'in Geleceğine İlişkin Senaryolar*. Celal Bayar Üniversitesi Yönetim Ve Ekonomi Dergisi.2005

TARR David. *Russian WTO Accession: What Has Been Accomplished. What Can be Expected*. World Bank. Policy Research Working Paper. December 2007

YÜCEER Saime. *Tarihsel Perspektif İçinde Türkiye'nin Nato'ya Girişi ve Meclisteki Yankıları*. Uludağ Üniversitesi.2002.

YENİGÜN Mithat. *İnşaat Sektörünün Yurt Dışı Açılımı ve Rusya'da Türk Müteahhitleri, Rusya Federasyonunun DTÖ Üyeliği: Türkiye-Rusya Ticari ve Ekonomik İlişkilerine Etkileri Uluslararası Konferansı, 1 Haziran, 2013* www.tepav.org.tr.

ABD Dışışleri Bakanlığı; Ekonomi, Enerji ve Ticari İşler Bşrosu; 2011
<http://www.state.gov/e/eb/rls/rm/2011/index.htm>

Akdeniz İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, Yaş Meyve Sebze İhracatçıları Birliği
Değerlendirme Raporu,(Eylşl2013)

Carnegie Endowment For International Peace,
<http://carnegieendowment.org/2003/05/28/effects-of-wto-accession-on-russian-economy/84q>

Chinability. GDP Growth in China. 1952-2011. <http://www.chinability.com/GDP.htm>

Çok Taraflı Ticaret Sistemi([http://www.ekonomi.gov.tr/upload/31D15C21-ACE2-38A88594002FA85B6F1A/1.Cok Taraf.Tic.Sistemi.pdf](http://www.ekonomi.gov.tr/upload/31D15C21-ACE2-38A88594002FA85B6F1A/1.Cok%20Tic.Sistemi.pdf))

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu. Rusya Federasyonu Ülke Raporu 2012

DTÖ Kuruluş Anlaşması. 25 Şubat 1995 Tarih ve 22213 Mükerrer Sayılı Resmi Gazete.

Economic Research Service. Russia's Growing Agricultural Imports.
http://www.ers.usda.gov/publications/wrs-international-agriculture-and-trade-outlook/wrs-09_04.aspx#.UHRddZLIaAk

European Parliament.Policy Department.*The Economic Significance of Russia's Accession to the WTO*.2012.

EU Parliament, The Economic Significance of Russia's Accession to the WTO. World Bank Development Indicators (2012)

European Union Natural Gas Import Price,
http://ycharts.com/indicators/europe_natural_gas_price

Federal State Statistics Service(Rosstat).Russia 2012

General Agreement on Tariffs and Trade (GATT 1947) Madde 1.
http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/06-gatt.pdf

Ifo Institute, 'Dimensions and Effects of a Transatlantic free Trade Agreement Between The EU and US.' (2013) <http://www.cesifo.de/ifoHome/publications/docbase/details.html?docId=19077504>

İGEME- İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Rusya Federasyonu Ülke Raporu2010

International Trade Center, Russia's Accession to the Wto: Major Commitments, Possible Implications, <http://www.intracen.org/uploadedFiles/Russia%20WTO%20Accession%20English>

International Trade Administration. Russia's Accession to the WTO Opportunities for the U.S. Textiles, Apparel, Footwear, and Travel Goods Sector. http://www.trade.gov/mas/ian/build/groups/public/@tg_ian/documents/webcontent/tg_ian_003457.pdf

Invest in China (www.fdi.gov.cn)

Merchandise trade by region and selected economies, 2000-2010 – China

http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2011_e/its11_appendix_e.htm/Table A14

Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı, Rusya Ülke Raporu.

http://www.oka.org.tr/ContentDownload/Rusya_Ulke_Raporu.pdf,

Rusya Ulaştırma Bakanlığı.

http://www.mintrans.ru/documents/detail.php?ELEMENT_ID=20033

T.C. Dışişleri Bakanlığı. <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-rusya-federasyonu-ekonomik-iliskileri.tr.mfa>

T.C Dışişleri Bakanlığı. <http://www.mfa.gov.tr/karadeniz-ekonomik-isbirligi-orgutu-kei.tr.mfa>

TC.Ekonomi Bakanlığı. Yeni Teşvik Sistemi '*Yatırımlarda Devlet Yardımları*' www.ekonomi.gov.tr

TC.Ekonomi Bakanlığı. <http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=78AFBB2E-19DB-2C7D-3D25C0E477E9BCFD>

TC Ekonomi Bakanlığı İhracat Bilgi Platformu , 2013. "<http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-hab.cfm?haberkodu=1201247>

TC Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu. "Doğal Gaz Piyasası 2011 Yılı Sektör Raporu.

TC.Moskova Büyükelçiliği-Ticaret Müşavirliği. *Rusya Federasyonunun Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri*. Temmuz 2012.

Tepav,Rusya Federasyonunun DTÖ Katılımına İlişkin Değerlendirme,Mart2013,
<http://www.tobb.org.tr/Lists/DuyurularListesi/Attachments/1169/RUSYA%20NIN%20DT%C3%96%20YE%20KATILIM%20NOTU%20v03.doc>

TUIK,<http://tuikapp.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=22¶m2=0&sitcrev=0&isicrev=0&sayac=5802>

Türk Tarih Kurumu.

http://www.ttk.gov.tr/templates/resimler/File/Makaleler/240/240_8/240_8.html

The Central Bank of the Russian Federation, <http://www.cbr.ru/eng/>

The Central Bank of Russia, Balance of Payments (March, 2012)

The United Nations. the Global Investment Trends Indicator. 2012.

http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2012_embargoed_en.pdf

Türkiye Çelik Üreticileri Derneği, http://www.dcu.org.tr/tr/news.asp?news_id=319

UNCTAD, World Investment Report (WIR) 2011,

http://unctad.org/en/Pages/DIAE/World%20Investment%20Report/WIR2012_WebFlyer.aspx

US-China Trade Statistics and China's World Trade Statistics,

<https://www.uschina.org/statistics/tradetable.html>

USCBC *US-China trade statistics and China's World Trade Statics*.

<http://www.uschina.org/statistics/tradetable.html>.

U.S Energy Information, <http://www.eia.gov/dnav/ng/hist/n3035us3a.htm>

World Bank. <http://data.worldbank.org/country/russian-federation>

WorldBank. Gross domestic product 2011. <http://data.worldbank.org/data-catalog/GDP-ranking-table>

World Bank Development Indicators Database, <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>

World Bank Oil Report. <http://web.worldbank.org>–US Energy Information Administration.
<http://www.eia.gov/>

Worldbank, <http://data.worldbank.org/country/russian-federation>

WTO. Understanding the WTO. September 2003. 3rd edition. World Trade Organisation Information and Media Relations Division.
http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/understanding_text_e.pdf

WTO accession history. Alexey Portanskiy. Geneva. 21.04.2005
http://www.wto.org/english/news_e/events_e/symp05_e/portanskyi16_e.doc

WTO. Russian Federation. <http://tariffdata.wto.org/TariffList.aspx>

WTO. <http://stat.wto.org/TariffProfile/WSDBTariffPFView.aspx?Language=E&Country>

WTO. http://www.wto.org/english/news_e/news11_e/acc_rus_10nov11_e.htm

WTO http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2011_e/its11_appendix_e.htm
<http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=78AFBB2E-19DB-2C7D-3D25C0E477E9BCFD>

WTO. http://www.wto.org/english/news_e/events_e/symp05_e/portanskyi16_e.doc.

WTO. http://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/cbt_course_e/c4s1p1_e.htm

WTO. http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2011_e/its11_appendix_e.htm

WTO. http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2011_e/its11_appendix_e.htm/Table A14

WTO. <http://stat.wto.org/TariffProfile/WSDBTariffPFView.aspx?Language=E&Country=RU>

WTO. <http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCcountryPFExportFile.aspx?Language=E&Country=E27,CN,IN,RU,TR,US,BR,JPN>

http://www.autonews.ru/automarket_news/index.shtml?2012/02/17/1721051

<http://data.worldbank.org/country/china>

<http://deik.org.tr/bultenler/200462115557c+k - Bilgi-Notu-Mayis2004pdf>

<http://www.ekonomi.gov.tr/upload/31D15C21-ACE2-38 A88594002FA85B6F1A/1.Cok Taraf.Tic.Sistemi.pdf.s.1>

http://www.dkib.org.tr/files/downloads/PageFiles/%7B115C4F73-26A8-4F8A-B243-9A4D69CFCDC8%7D/Files/petersburg_raporu.pdf

<http://www.kpmg.com/TR/tr/Issues-And-Insights/Haberler-ve-Etkinlikler/Documents/2012-05-07-KPMGundem-10-Rusyanin-Dunya-Ticaret-Orgutune-Katilimi.pdf>

http://www.mfa.gov.tr/fikri-mulkiyet-haklarinin-uluslararasi-duzeyde-korunmasi---dunya-fikri-mulkiyet-orgutu-_wipo_.tr.mfa

http://old.autostat.ru/news_Eng.asp?t=1&n=11082

<http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCcountryPFExportFile.aspx?Language=E&Country=E27.CN.IN.RU.TR.US.BR.JPN>

<http://protown.ru/information/hide/6144.html>

<http://stats.unctad.org>

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046